

Marit Einen

Voss bibliotek som møteplass

En sammenlignende studie med bybibliotek

**Masteroppgave i Bibliotek- og informasjonsvitenskap
Høgskolen i Oslo og Akershus, Fakultet for samfunnsfag
Oslo 2012**

Sammendrag

Denne oppgaven er en sammenlignende studie, som undersøker hvordan bibliotek på et mindre tettsted fungerer som møteplass i forhold til tidligere funn i bybibliotek, hovedsakelig i PLACE-prosjektet. Voss bibliotek er valgt ut som studieobjekt fordi det nylig ble samlokalisert med kulturskole og språkopplæring for innvandrere. Studien omfatter observasjoner og intervju av brukere på Voss bibliotek i 2011. Analysen bruker konsepter fra sosial teori, med vekt på Loflands (1998) teori om omgangformer mellom mennesker i det offentlige rom. Funnene viser at biblioteket i større grad enn i bybibliotek, fungerer som sosial arena mellom kjente. I mindre grad enn i bybibliotek blir biblioteket brukt til instrumentelle aktiviteter. Samlokaliseringen har ført til at bruken av biblioteket i stor grad påvirkes av funksjon som venterom og oppholdssted for elever ved kulturskole og språkopplæring. Biblioteket har en viktig rolle som offentlig sfære, som integrasjonsarena og som lokal samfunnsaktør. Studien anbefaler at det forskes på hvilke konsekvenser samlokalisering har for bibliotek som møteplass og for bibliotekets rolle i lokalsamfunnet.

Abstract

This thesis forms a comparative study with previous research from city libraries, mainly from the PLACE project, and looks at how the library functions as a meeting place and social arena in a smaller local community. Voss library was chosen as a research object due to recently being reopened and housed together with the local arts school for children and the Norwegian language school for immigrants. The research in the thesis is based on observations and interviews conducted in 2011. The analysis uses concepts from social theory with a special focus on Lofland's (1998) theory on relational forms between people in public spaces. The findings show that to a larger extent than in city libraries Voss library is used as a social arena between acquaintances and friends, and to a lesser extent for instrumental activities. The library's placement together with the two local institutions has resulted in that the library as a meeting place is influenced to a great extent by its function as a waiting room for pupils attending the schools. The study also shows that the library has an important function as a public realm, an integration arena and as an actor in the local community. This thesis thus recommends that further research is being done to look at consequences joint locations with different actors have for the library as a meeting place and the library's role in the community.

Høgskolen i Oslo og Akershus, Fakultet for samfunnsfag

Oslo 2012

Forord

Bibliotekets funksjon og potensial som møteplass i lokalsamfunnet har interessert meg i mange år. Det er gledelig å se at forskningsresultatene fra PLACE-prosjektet gjenspeiler seg i aktuell norsk bibliotekspolitikk, og at bibliotekenes rolle nå blir framhevet i nasjonal politikk som instrument for å fremme integrasjon, inkludering og levende lokalsamfunn.

Jeg vil med dette takke alle som har bidratt til oppgaven. Først og fremst Ragnar Audunson for klarsynt og tålmodig veiledning. Jeg retter også en stor takk til ledelsen og personalet ved Voss bibliotek for at jeg fikk anledning til å bruke biblioteket som ”studieobjekt”, og ikke minst alle brukerne som velvillig stilte opp som informanter. Jeg takker også kollegaer og venner for oppmuntring og Aleksandra for støtte og kritiske kommentarer.

Bergen, juni 2012

Marit Einen

Innholdsfortegnelse

1 Innledning.....	6
1.1 Definisjoner	6
2 Overordnet problemstilling	7
3 Tidligere forskning – litteraturgjennomgang	9
3.1 PLACE: Public Libraries - Arenas for Citizenship	12
3.2 Bibliotekets samfunnsrolle - og sivilsamfunnet	17
4 Teoretisk utgangspunkt	19
4.1 Offentlig rom, lokalsamfunnsrom eller privat rom	19
4.2 Lavintensive – høyintensive møter og møteplasser.....	23
4.3 Legitim perifer deltakelse	24
4.4 Første, andre og tredje sted.....	25
4.5 Sosial kapital.....	25
5 Voss.....	27
5.1 Voss kulturhus og Voss bibliotek.....	28
6 Forskningsspørsmål.....	29
7 Metode.....	30
7.1 Observasjon som metode.....	32
7.1.1 Gjennomføring av observasjonene	32
7.1.2 Utvalg.....	33
7.2 Intervju som metode	35
7.2.1 Gjennomføring av intervjuene	35
7.2.2 Intervjuguide – samtaleform	36
7.2.3 Utvalg og generaliserbarhet	36
7.2.4 Feltnotater	37
7.3 Validitet og reliabilitet.....	37
8 Funn.....	38
8.1 Voss bibliotek som fysisk sted - arkitektur og innredning	39
8.2 Hovedinntrykket etter ukedag og tid på dagen.....	40
8.2.1 Formiddag	40
8.2.2 Ettermiddag og kveld	42
8.2.3 Lørdag	44
8.3 Ulike bruksmåter – observasjoner og intervju.....	45
8.3.1 Fordeling av informanter etter alder, kjønn og etnisitet	45
8.4 Biblioteket som læringsarena	46
8.4.1 Elever i videregående skole og studenter.....	47
8.4.2 Elever i grunnskolen	48

8.4.3 Klasse- og barnehagebesøk	49
8.4.4 Lærer - elev	50
8.4.5 Uformell læring - foreldre og barn.....	50
8.4.6 Læringsarena for innvandrere	51
8.5 Biblioteket som privat arena.....	53
8.5.1 Familiesamvær	53
8.5.2 Møter mellom venner.....	56
8.5.3 Innvandrere	57
8.5.4 I sin egen boble	58
8.6 Biblioteket som torg	59
8.6.1 Torg for den eldre lokalbefolkningen	59
8.6.2 Torg for innvandrere	62
8.6.3 Fellestorg - for etnisk norske og innvandrere	63
8.6.4 Torg - ettermiddag - ventetid	65
8.6.5 Torget på lørdag	66
8.7 Offentlig sfære	67
8.8 Virtuell møteplass.....	71
8.9 Marginale grupper	73
9 Diskusjon.....	74
9.1 Forskningsspørsmål 1	75
9.1.1 Hvem bruker biblioteket?	76
9.1.2 Biblioteket – et offentlig rom, lokalsamfunnsrom eller privat rom?	78
9.1.3 Biblioteket som sted.....	84
9.1.4 Biblioteket som studiested	86
9.1.5 Biblioteket som integrasjonsarena	87
9.1.6 Biblioteket som offentlig sfære.....	89
9.2 Forskningsspørsmål 2	92
10 Konklusjon	95
11 Litteraturliste	99

1 Innledning

Det har i de siste 10-15 årene vært en økende interesse for bibliotekets rolle som sosial arena og offentlig møteplass i lokalsamfunnet. Bibliotekenes samfunnsmessige rolle er også et politisk tema og gjenstand for debatt, både i offentlige dokumenter, blant bibliotekforskere og -praktikere og blant allmennheten.

Stortingsmeldingen *Bibliotek: Kunnskapsallmenning, møtestad og kulturarena i ei digital tid* (St.meld. nr 23 (2008-2009)) legger vekt på bibliotekets funksjon som møteplass og arena for integrering og inkludering, og peker på at samarbeid med andre institusjoner vil utvikle biblioteket som attraktivt møtested og kultur- og læringsarena, som legger til rette for utvikling og innovasjon i lokalsamfunnet. Bjørkeng (2009) skriver i en kronikk i Aftenposten at internett, digitalisering av dokumenter og innholdsmateriale ikke har gjort bibliotekene overflødige, men medført at det fysiske biblioteket kommer til å få en enda viktigere rolle som sted, enn før.

I Norge er møteplassperspektivet et sentralt tema i bibliotekforskningen. Særlig har forskningsprosjektet PLACE: Public Libraries – Arenas for Citizenship, som ledes av Høgskolen i Oslo og Akershus, gitt ny kunnskap om bibliotekets rolle og funksjon som møteplass i vårt digitale og flerkulturelle samfunn. Når kun 46 prosent av bibliotekbrukerne er på biblioteket i forbindelse med lån og levering av materiell, hva gjør de da egentlig på biblioteket? (ABM-utvikling, 2008).

De fleste studiene om biblioteket som møteplass er tidligere gjort i bibliotek i byer, inklusiv i PLACE-prosjektet. Utgangspunkt for denne studien er å undersøke hvordan biblioteket på et mindre sted fungerer som møteplass og sosial arena i lokalsamfunnet. Vil det være forskjellig fra det de tidligere studiene har funnet, og i tilfelle på hvilken måte? Voss bibliotek ble valgt ut som studieobjekt, og undersøkelsen omfatter observasjoner og intervju av brukere og bruksmåter i biblioteket våren og høsten 2011.

1.1 Definisjoner

Møter og møteplasser: ”En møteplass kan vi definere som en fysisk eller virtuell struktur der møter kan finne sted – et menneskeskapt sted i rommet. Møter er den faktiske interaksjonen mellom mennesker som finner sted på disse arenaene. Møteplassen som fysisk struktur i form

av for eksempel en park, en fotballbane, en kinosal, et torg, et bibliotek eller en virtuell møteplass som for eksempel et nettbasert diskusjonsforum, ligger der også imellom møtene” (Audunson, 2012).

Innvandrere: Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre (Statistisk sentralbyrå, 2012). I denne studien er det stor sett ensbetydende med ikke-vestlige innvandrere som går på norskkurs på voksenopplæringen. Benevnelsene innvandrere og ikke-vestlige innvandrere brukes vekselvis.

Noen forkortelser og forenklinger:

Bybibliotek: Samlebetegnelse for folkebibliotek i byer, inkl. ett universitetsbibliotek

Bydelsbibliotek: Bibliotekfilialer under Deichmanske bibliotek i Oslo.

Kulturhuset: Forkortelse for Voss kulturhus.

Kulturskolen: Forkortelse for Voss kulturskole.

Voksenopplæringen: Forkortelse for Vaksenopplæring og logopedi, Voss kommune, som bl.a. har norskopplæring for innvandrere.

2 Overordnet problemstilling

De fleste forskningsstudiene om biblioteket som møteplass og sosial arena, er etter det jeg har oversikt over, gjort i byer. Debono (2002) peker på at selv om enkelte studier inkluderer bibliotek fra mindre tettsteder, er det ikke gjort noen sammenligninger som viser trender, likheter eller forskjeller mellom bybibliotek og biblioteket på mindre steder.

I Norge har forskningsprosjektet PLACE: Public Libraries – Arenas for Citizenship, gitt omfattende og verdifull kunnskap om hvordan biblioteket fungerer som møteplass, hvilken betydning og funksjon biblioteket har sosialt, i lokalsamfunnet og i den enkeltes liv. Studiene har i hovedsak vært knyttet til bydelsbibliotek i Oslo.

Funn fra studiene viser at biblioteket er en mangfoldig, sosial og kulturell institusjon med en stor variasjon av brukere og bruksmåter. Det er et offentlig sted for samvær og sosialisering, en kulturarena, integrasjonsarena, læringsarena og en offentlig sfære som styrker informert debatt og demokrati. Det er et sted som beriker brukernes liv og styrker sosial kapital i lokalsamfunnet. En viktig faktor er også folks formening om at biblioteket tilhører alle,

finansiert av offentlige midler. Dialogen mellom biblioteket og ulike aktører i samfunnet er også bestemmende for i hvor stor grad biblioteket skapes til meningsfulle offentlig rom. Biblioteket fremstår som en tolerant møteplass som aksepterer annerledeshet og pluralisme, og er en integrasjonsarena både etnisk og sosialt, et sted man kan være en bruker blant andre brukere: "Few community arenas exist with participation from such a variety of the local inhabitants" (Aabø og Audunson, 2012, s. 148).

Med dette som utgangspunkt, hvordan fungerer biblioteket som møteplass på et mindre sted, sammenlignet med de tidligere funnene fra bybibliotek? Tar innbyggerne biblioteket i bruk på en annen måte enn i byene? Hva gjør de på biblioteket, i forhold til hensikten med besøket, til private interesser, studier? Hvilken rolle har biblioteket som offentlig aktør i lokalsamfunnet?

Funnene fra PLACE-prosjektet vil være det viktigste sammenligningsgrunnlaget for denne studien, men også funn fra andre relevante studier tas med. Ut fra problemstillingen ble Voss bibliotek valgt ut som studieobjekt, og det var i utgangspunktet tre faktorer som lå til grunn for valget:

1) Biblioteket ligger i et lokalsamfunn på bygden.

Voss bibliotek ligger i Voss kommune. Voss sentrum karakteriseres ofte som en bygdeby og har ca 7000 innbyggere. Jeg er ikke kjent i lokalmiljøet og regnet med at det kunne være en fordel i forhold til undersøkelsen. For mer om Voss, se kapittel 5.

2) Biblioteket har nylig flyttet inn i nye lokaler.

Etter mange år i trange lokaler, flyttet biblioteket inn i det nye kulturhuset da det åpnet i januar 2011. Jeg var interessert i å få kunnskap om hva bibliotekbrukerne synes om det nye biblioteket og hvordan det ble tatt i bruk. Hvilken betydning har bibliotekets fysiske uttrykk og plassering i bygden? Påvirker de nye lokalene brukerne på noen måte, på hvor møtene finner sted, og på hvilke møter som oppstår hvor?

3) Samlokalisering med voksenopplæringen – det flerkulturelle perspektivet.

I PLACE-prosjektet er biblioteket som flerkulturell arene et viktig perspektiv, og et av hovedargumentene for å velge Voss bibliotek var at voksenopplæringen med norskkurs for innvandrere også er i kulturhuset. Påvirker samlokaliseringen bibliotekets funksjon som møteplass, bibliotekbrukerne, bygden og i tilfelle hvordan? Hvilken betydning har

samløkalisering med andre typer institusjoner for eventuelt samarbeid? Eller er biblioteket en isolert institusjon?

3 Tidligere forskning – litteraturgjennomgang

I dette kapitlet tar jeg for meg utvalgte forskningsstudier fra bibliotek som med forskjellig innfallsvinkel har undersøkt hvordan biblioteket fungerer som møteplass og tas i bruk som offentlig arena. Først redegjør jeg noen utvalgte utenlandske studier, deretter presenterer jeg noen av studiene i PLACE-prosjektet som jeg mener har mest relevans for problemstillingen i denne studien. Til sist presenterer jeg forskere som tar for seg bibliotekets rolle i forhold til sivilsamfunnet.

I en observasjonsstudie undersøkte Leckie og Hopkins (2002) hvordan to store sentralbibliotek i Vancouver og Toronto i Canada ble tatt i bruk. Det viste seg at referanse- og informasjonstjenestene var viktigste årsak til bibliotekbesøket for de fleste. Forskerne fant også at bibliotekene har en stor, mangfoldig og lojal brukergruppe som føler seg fri til å bruke bibliotekrommet etter egne behov og at de føler en sterk tilknytning til biblioteket som sted. Det var to hovedkategorier brukere. Den ene gruppen besøkte biblioteket regelmessig og brukte det som en utvidelse av sitt private rom, sitt hjem. De andre brukerne var mer sjelden på biblioteket og ønsket hurtig og enkel tilgang til bibliotekets ressurser uten å tilbringe lenger tid med andre aktiviteter på biblioteket. Slik er biblioteket unikt, ved både å kunne tilfredsstille avansert informasjonsbehov og samtidig være en sosial arena i lokalsamfunnet. Begge brukergruppene er like velkomne og ventet som brukere. Forskerne fant at bibliotekene hadde en mangfoldig brukergruppe og også at innvandrere brukte biblioteket som et overgangsted inn i det canadiske samfunnet, særlig ved å bruke biblioteket samlinger til å lære seg engelsk som andrespråk. Biblioteket var et sted der nykommere og innvandrere følte seg inkludert og produktive, som ikke er mulig på andre offentlige plasser, som kaféer, parker, museum med mer. Leckie og Hopkins konkluderer med at biblioteket er et suksessfullt, unikt og nødvendig offentlig sted. Den enorme tilgangen til elektronisk informasjon er ikke en trussel, men et nytt verktøy for bibliotekene. De mener at trusselen for biblioteket som sted, ikke er teknisk, men ideologisk, ved at det er et sterkt press på å kommersialisere bibliotekstjenestene.

Mange av disse funnene ble bekreftet i en canadisk observasjonsstudie der McKechnie et al. (2004) undersøkte brukeradferd i bibliotek sammenlignet med bokhandel. Studien omfattet et stort sentralbibliotek og fire filialer i Ontario, og disse studiene ble sammenlignet med tidligere funn fra en undersøkelse av brukeradferd i nye moderne ”superbokhandlere” (Dixon, ref. i McKechnie et al., 2004). Forskerne fant at brukerne i biblioteket i mye sterkere grad enn i bokhandelen, følte eierskap til biblioteket, slo seg ned over lengre tid og ”innredet” rommet rundt seg med eiendeler. I særlig grad tok mødre og barn biblioteket i bruk som sosial arena. Mødrene kom i snakk med hverandre på barneavdelingene under lek og aktiviteter med barna, og barna pratet og lekte med hverandre, til forskjell fra i bokhandelen der småbarna ble sittende i trillene sine.

Det var tydelig at brukerne ikke følte seg bundet til å bruke biblioteket til konvensjonelt bibliotekbruk, men like mye som et privat sted, med sosialisering og prat. Mye mer enn i bokhandelen foregikk det samtaler mellom personale og brukere i biblioteket, særlig i mindre bibliotekfilialer, og handlet ofte om tema som ikke var relaterte til biblioteket. En signifikant forskjell var at folk fra andre kulturer og minoriteter i mye større grad var synlige som en del av brukergruppen på biblioteket. I mye større grad enn i bokhandelen, fungerte biblioteket som en offentlig møteplass, som et torg i lokalsamfunnet, med et stort mangfold av brukere. Forskerne konkluderer med at biblioteket er en tolerant og demokratisk møteplass, en ”sann” offentlig møteplass, der brukerne både er frie til å delta og til å skape de tjenestene som tilbys.

Brukernes oppførsel i biblioteket, hvordan de oppfører seg overfor hverandre i forhold til skrevne og uskrevne regler for god oppførsel, har mye å si hvordan bibliotek påvirkes og egner seg som en møteplass for alle. McKechnie et al. (2006) studerte brukeradferd i to sentralbibliotek og syv bydelsbibliotek i Canada. Forskerne brukte observasjoner for å få kunnskap om gjengs og naturlig oppførsel i biblioteket. Studien viste at brukerne i stor grad forholder seg til felles oppfatninger om hva som er normativ oppførsel, til skrevne og uskrevne regler. Forskerne sammenligner det med en forsiktig konstruert dans med gjensidig forståelse for adferd, som involverer både brukere og bibliotekpersonell. Ofte var blikkontakt fra personalet nok til å regulere oppførsel. Undersøkelsen viser også at et noe høyere støynivå fra barn blir akseptert på en vennlig og imøtekommende måte. Forskerne konkluderer med at biblioteket er en kompleks offentlig arena der det blir ”forhandlet” om oppførsel som gagnar

både en selv og andre.

Bryant, Matthews og Walton (2009) undersøkte studentenes brukeratferd og bruk av et helt nytt åpent stort studieareal i Loughborough University Library (UK). Det åpne området var ment å skulle støtte bruk av digitale ressurser og arbeidsmetoder og stimulere til en mer aktiv og samarbeidende læringskultur.

Studien viste at det åpne arealet var et fleksibelt læringsrom som ble brukt til mange typer aktiviteter, både til gruppearbeidet og individuelle prosjekt. Det uformelle miljøet, som også inkluderte en kafé, ga mulighet til å drive med akademisk arbeid samtidig som studentene holdt på med sosiale aktiviteter. Det åpne arealet la til rette for både planlagte og tilfeldige lavintensive møter og var spesielt populært hos studenter på lavere grad studier.

Uten tvil kan noe av populariteten også forklares ved at det var fritt fram å drikke og spise i området. Forskerne konkluderte med at det åpne området var veldig populært. Studentene tenderte til å bruke arealet både til egne studie- og sosiale formål. De markerte og innredet sine egne private områder, og som førstevalg tok de i bruk bord der det ikke satt noen fra før. Selv om en av de viktigste kvalitetene ved det åpne området var den sosiale dimensjonen, søkte de å finne et rolig område i det sosiale miljøet, slik som de også gjorde det i offentlige folkebibliotek (McKechnie et al., 2006). Det kom også tydelig fram at de mest populære områdene og bordene, både for grupper og individer var i ytterkanten av området, sammenlignet med der det var stor gjennomgangstrafikk.

Samme planløsning var ikke like populære hos og var tydeligvis ikke tilbasset behovene til det akademiske personalet og studenter på høyere grad, som sannsynligvis trengte et roligere område for fordypning i arbeidet

Universitetsbiblioteket hadde med hensikt ikke publisert noen regler for oppførsel i det åpne bibliotekarealet, men hadde valgt å stole på studentenes ”selvregulering” av oppførselen i arealet. Studien viser at i det åpne området, med en avslappende atmosfære, hersket en felles taus kode/oppfatning for gagnlig oppførsel som respekterte andre brukere og deres behov. Når det oppstod uvanlige eller uventede lyder, for eksempel barnegråt i kaféområdet, ble det ignorert igjen så snart ”støykilden” var identifisert. Noen få var så bråkete at det forstyrret andre, og det var sjelden at bråkmakerne ble irettesatt. Dette støttes også i McKechnie et al. (2006) sin studie. Et overraskende funn var i hvor grad dette støyende området også ble foretrukket til individuelt arbeid, framfor stillere rom som også var tilgjengelige. Det kan tyde

på at studentene likte ”støyen” og at de sosiale aktivitetene var stimulerende for studiearbeidet.

Flere bibliotekstudier har undersøkt sammenhengen mellom bibliotekbruk og sosial kapital. Johnson (2010) foretok en forberedende survey-studie i 2006 i tre bydelsbibliotek i en større by i USA, og studien viser at det er en sterk sammenheng mellom bibliotekbruk og engasjement i lokalsamfunnsaktiviteter, men at det ikke er signifikant sammenheng mellom tillitt og hyppig bibliotekbruk. Studien peker m.a. på at biblioteket er en viktig nøytral arena hvor mennesker med ulik etnisk bakgrunn kan oppholde seg like fritt, og på den måten skape tillitt og øke sosial kapital i lokalsamfunnet. Forskeren konkluderer med at det er en sammenheng mellom sosial kapital og bibliotekbruk, men at det er nødvendig med flere studier som også omfatter intervju med bibliotekbrukere og -personell for å få en mer nyansert kunnskap om hvordan sosial kapital skapes.

For å få mer dybdekunnskap om sammenhengen mellom bibliotekbruk og sosial kapital, gjennomførte Johnson og Griffis (2009) en kombinert kvantitativ og kvalitativ studie (intervju med brukere) i tre bydelsbibliotek i en mellomstor by i Canada. De fant at det var en sammenheng, på flere måter. Avhengig av brukernes livssituasjon fungerte biblioteket i mange roller, som eksempel var det et sosialt møtested i lokalsamfunnet for de eldre, et sted hvor barna kunne bli underholdt uten å måtte betale, brukerne var omgitt av bibliotekpersonale som engasjerer seg, og for dem i en vanskelig livssituasjon kan biblioteket være en viktig del av en overlevelsesstrategi, både sosialt, følelsesmessig og som fysisk sted med fri tilgang til informasjon. Det fremgår at hyppige bibliotekbrukere har mer sosial kapital enn dem som bruker biblioteket mer sjelden. Biblioteket er ikke bare et sted for informasjon og bøker, men er blitt en viktig møteplass i lokalsamfunnet hvor brukerne fritt kan komme uten at noen spør om hvorfor, og som de kan bruke etter egne behov. Forskerne finner at bruken av biblioteket er en frivillig, om ikke alltid bevisst strategi for å samhandle med andre mennesker, som er meget viktig både for bibliotekbrukerne selv og positivt for livet i lokalsamfunnet: ”The social benefits gained from library use spill over into the community and add to the general quality of community life” (Johnson og Griffis, 2009, s. 188).

3.1 PLACE: Public Libraries - Arenas for Citizenship

Først presenterer jeg forskningsstudier som er sentrale som sammenligningsgrunnlag for å

svare på problemstillingen i denne studien. Deretter tre mastergradsstudier under PLACE-prosjektet som jeg ser som relevante for min studie, og til sist to studier som spesielt har forsket på biblioteket som flerkulturell møteplass og integrasjonsarena.

I survey-studien: "How do public libraries function as meeting places?" undersøker Aabø et al., (2010) hvordan demografisk sammensetting i tre ulike bydeler i Oslo påvirker bibliotekets rolle som møteplass. Forskerne identifiserer seks kategorier møteplasser:

1) Biblioteket som et torg i lokalsamfunnet, der en møter tilfeldig naboer og kjenninger. Det er et sted som konstituerer hvem en er og vår tilknytning som borger i lokalsamfunnet.

2) Et offentlig torg der en er eksponert for mangfold og annerledeshet.

Studien viser at nesten 40 prosent mente at de hadde lært noe om annerledeshet, om "de andre" som var ulik de selv på biblioteket. Det er et sted hvor en uforstyrret og i trygge omgivelser er eksponert for kompleksiteten i det digitale og multikulturelle samfunnet.

3) Biblioteket som offentlig sfære, hvor vi lever ut vår rolle som borgere.

Hele 14 prosent oppgir å ha vært på et offentlig møte i biblioteket, og 16 prosent at de har brukt biblioteket for å finne informasjon om lokale og sosiale forhold, dvs. brukt biblioteket som offentlig sfære.

4) Biblioteket er også en møteplass for fellesaktiviteter med familie og venner.

5) Biblioteket som meta-møteplass.

En kanal til å identifisere andre sosiale arenaer og organisasjoner i nærmiljøet, representert ved oppslagstavler, utstillinger og informasjon om andre lokale møteplasser og arrangement.

6) Biblioteket som en virtuell møteplass med tilgang til sosiale medier og digitale møter.

Studien viser på at 17 prosent av brukerne har brukt PC'er på biblioteket til sosiale formål.

Hovedinntrykket fra studien er komplekst. Biblioteket blir brukt til mange formål, er arena for mange typer møter, og har mange ulike roller i forhold til lokalsamfunnet det skal betjene. Analysen viser at mennesker med lav inntekt og utdanning bruker biblioteket som en arena for lavintensive møteplasser mer enn andre, og at mange av dem har en ikke-vestlig språklig- og kulturbakgrunn. Med hensyn til møtekategoriene viste studien m.a. at 40 prosent av brukerne sier de har observert og lært noe om folk med forskjellig bakgrunn fra dem selv. 28 prosent sier de har snakket med fremmede på biblioteket. 25 prosent at de gikk på biblioteket sammen med andre. Brukere tenderer å bruke biblioteket mer som offentlig sfære med økende alder. 23 prosent av brukerne opplyser at de har brukt biblioteket til virtuelle møter, og vel 21 prosent til høyintensive møter med studiearbeid eller arbeidsrelaterte prosjekt. Brukere med

mindre utdannelse bruker biblioteket mer som en lavintensiv møteplass (torg) enn dem med høyere utdannelse. Et viktig aspekt er at lavintense møter på biblioteket ikke krever forberedelser eller hensikt med besøket. Studien konkluderer med at det er grunn til å anta at det er en sammenheng mellom sosial kapital og bruk av biblioteket som møteplass. Den indikerer også at biblioteket som møteplass spiller en vesentlig rolle for å utjevne mulighetene til å være en aktiv borger på tvers av sosiale og økonomiske skillelinjer.

I en oppfølgende dybdestudie "Use of library space and the library as place" har Aabø og Audunson (2012) sett på hva brukerne egentlig gjør på når de er på biblioteket – og spesielt når de er der over lenge tid. Hva gjør familie og venner når de er på biblioteket sammen? I hvilken grad foregår de sosiale aktivitetene i forbindelse med annen bruk av biblioteket? Et hovedfunn er at bruken av biblioteket er kompleks. Det er et offentlig rom som hovedsakelig tas i bruk til private prosjekt med venner og familie eller til studier og arbeid. Bruken er svært mangfoldig og brukerne beveger seg lett fra lavintensive til høyintensive aktiviteter. Bruken er knyttet til første sted som en utvidelse av hjemmet, og også til biblioteket som lokalsamfunnsrom (Lofland, 1998). Forskerne finner imidlertid at biblioteket ikke kan sies å være et tredje sted, fordi livlig prat og samtale ikke er en hovedaktivitet. Et karakteristisk trekk ved biblioteket er at brukerne vandrer mellom ulike livssfærer, som forelder, student, venn, nabo etc. Svært mye bruk er knyttet til biblioteket som andre sted (Oldenburg, 1999), relatert til utdanning og arbeid.

Instrumentaliteten i møtene varierer, og det er karakteristisk at brukerne beveger seg fra instrumentelt arbeid, for eksempel med studier, til møter av sosial karakter. Biblioteket fremstår som en tolerant møteplass som aksepterer annerledeshet og pluralisme, og er en integrasjonsarena både etnisk og sosialt, et sted man kan være en bruker blant andre brukere: "Few community arenas exist with participation from such a variety of the local inhabitants" (Aabø og Audunson, 2012, s. 148)

Sosial kapital er som nevnt et viktig perspektiv i PLACE-prosjektet og flere studier peker på sammenhengen med sosial kapital og biblioteket som møteplass. Her presenteres noen helt kort, fordi måling av sosial kapital ikke er lagt spesiell vekt på i denne studien. Men jeg henviser til studier om sosial kapital fra PLACE-prosjektet i kapittel 4.5 og i analysedelen. Studier viser at det er høy tillit til biblioteket som institusjon, og at tillit skaper tillit. Utadrettede aktiviteter for å få utsatte grupper og ikke-brukere inn i biblioteket, som for eksempel latinamerikanske innvandrere i USA, skaper tillitt og sosial kapital (Vårheim,

Steinmo og Ide (2008b). Det er et stort gap mellom ønsket om å dokumentere og gi biblioteket den ”sanne” kreditten det fortjener som skaper av sosial kapital og mangel på forskning om biblioteket og sosial kapital (Vårheim, 2007). Behovet for forskning er stor. I Place-prosjektet, der biblioteket som møteplass blir utforsket, står akkurat konseptet sosial kapital sentralt (Vårheim, 2007, 2009, 2011; Vårheim, Audunson og Aabø, 2008a; 2008b).

Ljødal (2005) peker i sin diplomstudie på at biblioteket som offentlig rom og møteplass er for viktig til at det skal være en usynlig bibliotekstjeneste i lokalsamfunnet. I studien *Folkebiblioteket som offentlig møteplass i en digital tid* foretok hun en kvalitativ intervjuundersøkelse (bibliotekansatte, nøkkelpersoner i bydelene og brukere), ved to bydelsbibliotek i Oslo. Med utgangspunkt i Skot-Hansen (2001) sin modell over ulike inntak til sivilsamfunnet og ulike rom i biblioteket, definerte Ljødal fire ulike rom/møteplasser: 1) det verdibaserte rommet, 2) det sosiale rommet og i 4) læringsrommet. Hun fant at rom 3) det politologiske rommet – en arena for dialog mellom borgere og politikere, ikke var så mye i funksjon og er vanskelig å få til i praksis på biblioteket.

Studien peker på at bibliotekene må kontinuerlig «ta pulsen» på nærmiljøet og være aktive samarbeidspartnere med andre sektorer og aktører i lokalsamfunnet. Brukerne ønsker seg et bibliotek som aktivt tar dem med i utviklingen av bibliotekets tjenester. Biblioteket har en viktig samfunnsutviklerrolle, og bør bevare sine opprinnelige verdier og tjenester ved å formidle informasjon og kunnskap, og på den måten styrke ytringsfrihet og demokrati. Samtidig må biblioteket holde tritt med teknologiutviklingen, utvikle nye tjenester og ”legge til rette for at alle innbyggerne skal ha muligheten til å velge et aktivt og meningsfullt liv” (2005, s. 77).

I masteroppgaven *Sosial kapital i biblioteket?* gjennomførte Høimyr (2009) en kvantitativ observasjonsstudie ved to demografisk ulike bydelsbibliotek i Oslo.

I tråd med tidligere undersøkelser finner hun at brukere med innvandrerbakgrunn bruker biblioteket mer intensivt enn befolkningen i Norge samlet sett. Barn og unge med innvandrerbakgrunn bruker biblioteket både mer til sosiale aktiviteter og til skolearbeid, enn andre brukere. Biblioteket brukes på en variert måte, ofte med ulike gjøremål og aktiviteter ved samme besøk, og de som ikke låner oppsøker biblioteket hyppigst. Som universell tjeneste bidrar biblioteket til å utjevne forskjeller og styrker sosial kapital i samfunnet. Bibliotekets rolle som lavintensiv møteplass og legitim perifer deltakelse (Wenger, 1989) for nye innvandrere, er svært viktig som inngangsport til det norske samfunnet. Samtidig som det

er viktig for å styrke brokapital mellom brukere med norsk bakgrunn og innvandrerbakgrunn. Det er avgjørende at biblioteket utvikler tilbud som innbyggerne opplever at de har behov for, og at det legger opp til aktiviteter og prosjekt som bringer ukjente mennesker sammen. Høimyr peker også på at det er viktig å forske videre på biblioteket som bidragsyter til generalisert tillitt og sosial kapital i samfunnet.

I sin masteroppgave *Arkitektur som et sosialt redskap* undersøkte Gedde (2011) hvordan arkitekturen har innflytelse på biblioteket som lavintensive møteplass. Studien peker på hvordan ulike interiørelementer skaper møteplasser, ved at sitteplassenes plassering, åpne og lukkede arealer og takhøyde påvirker møteplassfunksjonen og skaper møter. For eksempel at mennesker tenderer til å sette seg ved en vegg, et vindusbord og ikke ute i det åpne rommet (kant-effekten). Alle disse faktorene virker inn på graden av kontakt og intimitet i møter mellom mennesker. Gedde peker på at ved innredning av bibliotek bør en ta hensyn til disse faktorene for å fremme lavintensive møteplasser. Hun konkluderer med at en nøkkelfaktor for lavintensive møteplasser, spesielt i form av se-kontakter, er at det er rom for at alle brukergrupper kan vandre uhindret rundt i biblioteket. Det viktig at bibliotekbygg planlegges med tanke på å bruke interiørelementer som legger til rette for at bibliotekenes lavintensiverolle forsterkes og på den måten sannsynligvis øker toleranse og sosial kapital i samfunnet.

Et viktig aspekt ved PLACE-prosjektet er å utforske bibliotekets potensial og rolle som møte- og integrasjons i et flerkulturelt samfunn, og jeg presenterer kort to forskningsstudier som spesielt har tatt for seg dette temaet:

”Public libraries: A meeting place for immigrant women?” (Audunson, Essmat og Aabø, 2011) og ”Why should the library collect immigrants’ memories?” (Ulvik, 2010).

I en kvalitativ studie undersøker Audunson et al., (2011) hvordan bibliotekene fungerer som møteplass for kvinnelige innvandrere i Tønsberg og Larvik. Forskerne finner at biblioteket skaper sosial kapital av ”brotypen” og er en arena for bevegelse mellom ulike roller og et overgangssted for ulike faser i integreringsprosessen. Kvinnene brukte biblioteket mest i den første fasen som innvandrere. Da hadde biblioteket en viktig rolle som et sted for komfort og trøst og var en viktig arena for legitim perifer deltakelse (Wenger, 1998) til kvinnene gradvis ble mer aktive deltakere i samfunnet. Biblioteket fungerer som lavintensiv møteplass i

spontane og tilfeldige møter med andre brukere, men er også arena for høyintensive møter med venner og deltakelse i organiserte aktiviteter. Ved å ha samlinger, bøker, aviser og filmer, på innvanderens eget språk, hadde biblioteket en viktig rolle som bro til deres egen kultur. I tillegg til bruksverdien av materialet, peker forskerne også på en viktig sideeffekt. Det ser ut til at slike samlinger i biblioteket, oppfattes som en anerkjennelse av deres egen kultur fra det norske samfunnets side, og slik foster tillitt, sosial brokapital og gir en følelse av inkludering. Studien konkluderer med at biblioteket er en kompleks møteplass som støtter integrering "In a variety of ways, and with relevance in a variety of life spheres" (Audunson et al., 2011, s. 7).

Målsettingen med studien til Ulvik (2010) var å etablere biblioteket som en møteplass for mennesker fra forskjellige kulturer. "Minnegruppen" bestod av kvinner og menn fra ti forskjellige land, som hadde regelmessige gruppemøter der de delte minner med hverandre. Hensikten var å støtte integrering ved å bygge tillit, fremme felles verdier og felleskap. Det var samtidig et mål å styrke språklige og sosiale ferdigheter. Studien viser at biblioteket egner seg som arena for møter mellom ulike kulturer som styrker nettverking, tilhørighet med lokalsamfunnet, skaper tillit, sosial kapital og "broer" mellom kulturer. Andre studier i PLACE-prosjektet peker på at det er viktig å samarbeide med andre aktører i forbindelse med ulike prosjekt og tiltak i biblioteket (Ljødal, 2005). Det viste seg også at prosjektet først lyktes da biblioteket knyttet seg til den lokale språkskolen som samarbeidspartner. Ulvik konkluderer med at biblioteket er en egnet arena og møteplass, som bygger broer mellom mennesker i vårt flerkulturelle samfunn. I planlagte oppfølgingsprosjekt vil hovedvekten være å skape ytterligere tillit.

3.2 Bibliotekets samfunnsrolle - og sivilsamfunnet

Flere av studiene som er nevnt viser til biblioteket som viktig aktør i lokalsamfunnsutviklingen, for eksempel ved å styrke sosial kapital og integrering. Sivilsamfunnet er også et begrep som flere teoretikere bruker i sammenheng med folkebibliotekets rolle i lokalsamfunnet. De peker på at i rollen som samfunnsutvikler, samfunnsaktør, er det viktig at biblioteket samarbeider med frivillige organisasjoner og brukere, sivilsamfunnet, for å styrke lokalsamfunnet, det gode liv og demokratiutvikling. Jeg presenterer her kort to forskere som er sentrale i denne sammenheng og som flere av PLACE-studiene har referert til, og som jeg mener har relevans for problemstillingen i denne studien.

I følge Dorte Skot-Hansen (2001) kan begrepet sees ut fra moralfilosofisk (det gode) synsvinkel der hun plasserer McCabe sin fellesskapsbevegelse, den såkalte kommunitarismen. Den andre synsvinkelen er den sosiologiske (det felles) der m.a. statens og markedets makt skal motvirkes nedenfra og der sosiale relasjoner er preget av frivillighet, følelse og solidaritet. Samarbeid mellom stat og sivilsamfunn i lys av globaliseringens utfordringer.

Hun viser til den at den tredje, den politologiske synsvinkelen (det rettferdige) er sterkt knyttet til Habermas teori om den offentlige sfære og det han kaller den herredømmefrie dialog, hvor borgernes meninger brytes fritt i den hensikt å oppnå konsensus. Han mener at sivilsamfunnets kjerne består av frivillige sammenslutninger, som befinner seg utenfor det økonomiske markedets og statens område. Sivilsamfunnet sees på fra en politisk vinkel som grunnlaget og muligheten for kritisk refleksjon knyttet til demokratiet som samfunnsform.

I forhold til biblioteket som møteplass, mener Skot-Hansen at bibliotekets virksomhet hører hjemme i det sosiologiske og det politologiske rommet. Hun mener at det moralfilosofiske romme strider mot tanken om at biblioteket er et nøytralt sted. Det sosiologiske betegner hun som møtestedet, det sosiale rommet, der man deltar frivillig og er en arena som legger til rette for uforpliktende fellesskap, som en kan oppsøke og gå ut av som en vi. Det politologiske rommet er et såkalt demokratisk møterom, et sted for fri debatt og en herredømmefri dialog. Skot-Hansen stiller spørsmål om biblioteket i virkeligheten håndterer denne rollen. Men mener at biblioteket har mulighetene i seg, ved sine kvaliteter som offentlige rom tilgjengelig for alle, med tilgang på informasjon, kunnskap, kultur og opplevelser, men må tenke nytt og utnytte mulighetene som samtalerom. Flere studier, m.a. Aabø og Audunson (2012) peker på at bibliotekets rolle som offentlig sfære i hovedsak realiseres ved å eksponere ulike politiske og kulturelle synspunkter via aviser, bøker og andre medier og i ulik grad å invitere til åpne møter om aktuelle samfunnstema. Ljødal (2005) fant i sin studie at det var vanskelig å skape en arena for åpen dialog mellom borgere i det politologiske rommet. Hun peker på at biblioteket har en viktig oppgave som offentlig sfære ved å demme opp for forvitringen av nærdemokratiet, som for eksempel ved å informere innvandrere om valglover og lignende og slik styrke de demokratiske prinsippene i samfunnet (2005, s. 76).

Biblioteksforskeren Ronald B. McCabe (2001) er inspirert av kommunitarismen (fellesskapsbevegelsen) og mener det er et desperat behov for en møteplass som fostrer sosial integrasjon, dialog og samarbeid i lokalsamfunnet. Biblioteket bør ha en viktig rolle som

lokalsamfunnsutvikler og bør fokusere på at bibliotekbrukere er ikke kunder, men medeiere i en demokratisk institusjon som er delt av alle. Han mener lokalsamfunnene er basert på fellesverdier, som er limet i lokalsamfunnet, og at bibliotekets rolle er å bidra til denne fellesskapsfølelsen. I følge McCabe må samarbeid og partnerskap med ulike grupper gjennomsyre bibliotekets arbeid. Biblioteket må utvikle strategier for å styrke lokalsamfunnet gjennom sine tjenester og ikke bare til brukerne som enkeltbrukere. For eksempel kan biblioteket utvikle tjenester og samlinger som styrker lokal identitet, gjennom lokalhistorie og informasjon om lokale forhold. McCabe mener også bibliotekene har en viktig funksjon som sosialt sted for formelle og uformelle møter, lignende Oldenburgs (1999) tredje steder. Han peker videre på at biblioteket ikke bør være en isolert institusjon i lokalsamfunnet, men må styrke sin posisjon som nasjonal institusjon med politiske mål og begrunnes i formålet for virksomheten, ikke i populariteten (brukerstatistikk).

4 Teoretisk utgangspunkt

Det teoretiske rammeverket for biblioteket som møteplass støtter seg til flere overordnede teorier innen sosial forskning, og jeg vil i dette kapittelet ta for meg det teoretiske rammeverket som danner grunnlaget for analysedelen i studien. Fordi en det er en sammenlignende studie med tidligere forskning/empiri, har jeg lagt vekt på å bruke i hovedsak de teoretiske grunnbegrepene som er anvendt i analysene i PLACE-prosjektet.

4.1 Offentlig rom, lokalsamfunnsrom eller privat rom

Den amerikanske bysosiologen Lyn H. Lofland (1998) peker på at et særpreg ved de fleste byer er at de har offentlige områder eller møteplasser som er tilgjengelig for alle, og som "Provides on a permanent basis, an environment composed importantly of persons who are personally unknown to one another – composed importantly of strangers" (Lofland, 1998, s. xi). Som utgangspunkt for sitt teoretiske rammeverk om sosial samhandling i byrom, viser hun i *The Public Realm: Exploring the City's Quintessential Social Territory* til distinksjonen mellom "locale" og "location" (Strauss 1961, gjengitt etter Lofland 1998). Strauss observerte at flere offentlige steder i virkeligheten ikke var egentlig offentlige, men i sosiologisk betydning hadde mer karakter av å være halvprivate. Han mener at vi bruker stedene vi oppholder oss på, til å identifisere hverandre. Selv om oppførsel og utseende fremdeles har

betydning, sier stedene vi er på mer om hvem vi er. Kategorien "location" er steder hvor en treffer mennesker med verdier og identitet som er lik vår egen. "Locale" er et offentlig sted hvor en eksponeres for mangfold og mennesker som er annerledes enn en selv. Slike steder kan også være problemfylte, for eksempel når rusmisbrukere ferdes på samme steder som befolkningen ellers. Kanskje helst ønsker vi at disse skal være for seg selv, i en egen "location"?

For å forstå bedre kompleksiteten av, og med større grad av presisjon kunne forske på byrom, viser Lofland til Hunter (Hunter 1974, gjengitt etter Lofland, 1998) og identifiserer tre rom eller tilstander (realms) eller rom: "Public realm", "parochial realm" og "private realm". Disse rommene er mer karakterisert ved forholdet mellom menneskene som oppholder seg der, enn ved områdets utforming. Rommene er mer sosiale enn de er fysiske. Relasjonene mellom menneskene, bestemmer hvilket av i disse tre kategoriene et rom tilhører. Lofland viser til at byer er den eneste bosettingsformen som "Routinely and persistently contains all three realms", s.10). Grensene mellom rommene er ikke alltid åpenbare: Når er de sosiale relasjonene mellom menneskene som i et offentlig rom, som mellom fremmede på et torg (public realm)? Når er person til person relasjonene mellom mennesker som i et nabolag (parochial realm)? Lofland viser til at forskere kan mistolke relasjonene og at problemer som oppstår i et offentlig rom, egentlig er problemer med sosial kontroll i lokalsamfunnslignende relasjoner.

Det offentlige rommet er karakterisert ved at det er en verden av fremmede, der fremmede møtes, som på trikken, i en storbygate eller i en butikk. Lofland mener at "A public realm exists when the dominating relation form found in some physical space is stranger or categorical" (1998, s. 14). Det er et område/rom hvor vi kan se og betrakte hverandre. Ubevisst eller bevisst får vi mye informasjon om hverandre og vi kan identifisere og klassifisere hverandre. I dette rommet kan vi velge å samhandle eller å unngå hverandre. Det er også et sted hvor vi kan skape våre egne private eller halvprivate rom.

Frasen "parochial realm" stammer fra "parish", en menighet eller et sogn, og jeg har valgt i fortsettelsen å bruke termen lokalsamfunnsrom. Lofland definerer det som et rom som er "characterized by a sense of commonality among acquaintances and neighbors who are involved in interpersonal networks that are located within "communities" ,1998, s. 10). Det er et rom der de fleste kjenner hverandre, som naboer, kjente eller kollegaer. De hilser og

prater med hverandre, lignende forholdet mellom menneskene i et nabolag eller på en stamkafé.

Det private rommet er karakterisert ved tette mellommenneskelige bånd, som i familie, mellom nære venner og i personlige nettverk. Det er rom hvor vi kjenner oss hjemme. Private rom kan oppstå både i offentlige rom og lokalsamfunnsrom.

Lofland (1998) definerer fem prinsipper for normativ oppførsel for samhandling, som er legitime og til en viss grad universelle måter å oppføre seg på i det offentlige rom:

- 1) "Cooperative mobility", en type samarbeid som Lofland sammenligner med fotgjengernes "dans" eller koreograferte bevegelsesmønstre for å unngå å dumpe bort hverandre.
- 2) "Civil inattention", eller høflig uoppmerksomhet, som når en later som en ikke ser at naboen krangler med mannen sin.
- 3) "Audience role prominence", en betegnelse for at folk i det offentlige rom er publikum til hverandres adferd.
- 4) "Restrained helpfulness", eller reservert hjelpsomhet, som når noen flytter på seg uten å si noe, for å gi deg plass på benken ved siden av seg i parken.
- 5) "Civility toward diversity", eller høflighet overfor annerledeshet, som når en lar være å stirre på en uteligger, eller en dame i burka.

Lofland mener at kunnskap om disse prinsippene og allmenngyldig forståelse av kroppsspråk, oppførsel og utseende, og steds spesifikk oppførsel, er en slags normativ ramme som setter en i stand til å tolke en situasjon, en person eller et sted. Det kan være å sikre privatsonen, som at "nå vil jeg ikke bli snakket til", eller "vi vet vi er begge her, men selvfølgelig er vi usynlige for hverandre" (som på trikken, eller i biblioteket), eller "jeg flytter meg slik at jeg ikke kommer for nær din private sone". Vi forvarer også våre territorier, og ofte er et strengt blikk nok. Det er situasjoner som også nuller ut disse prinsippene for adferd, for eksempel når noe uvanlig skjer, for eksempel når en treffer på en landsmann i utlandet, snakker til et lite barn eller lignende. Det kan også være forhold knyttet til åpenhet ved selve stedet, som på tivoli, i hotellobbyer, i gaterom i festspilltider. Det er også et tredje element, "triangulering", når en ytre faktor får folk til å snakke sammen, som for eksempel møte med en hund, gatekunst eller ved en ulykke. I disse prinsippene ligger det i følge Lofland, en erkjennelse av likhet mellom mennesker og at vi tilhører "menneskefamilien" og har samme rettigheter som borgere.

Sosiale relasjoner er i endring. Sosiale territorier skifter mellom å være ulike rom, og er i følge Lofland ikke bare regulert av regelstyrte samhandlinger. De omfatter også av et

komplekst nett av ulike relasjoner, som person til person og person til sted. Den vanligste formen for relasjoner mellom menneskene i offentlig lignende rom, er karakterisert ved at de er flytende, eller i bevegelse "fleeting relationships" (1998, s. 53).

Primære relasjoner er mellom familie og nære venner. Rutiniserte relasjoner har preg av standardisert samhandling, lignende forholdet mellom kunder og butikkpersonalet. Disse kan også gå over til kvasi-primære relasjoner, som prat mellom to hundeeiere som møtes på gaten. Det Lofland benevner som intim-sekundære relasjoner, er forhold som har mer varme og nærhet, som for eksempel "bussvennskap" som oppstår med mennesker en treffer daglig på vei til jobben eller pensjonistene som møtes daglig i aviskroken på biblioteket. Rutiniserte forhold kan også lett gå over å bli intim-sekundære, som mellom bibliotekansatte og brukere, der den personlige dimensjonen er viktig for møtene.

Mennesker knytter seg også til steder eller områder, som påvirker relasjonene til menneskene en treffer der. Det kan være gode følelser som er knyttet til et område, for eksempel spaserturen fram og tilbake fra jobben eller den daglige kveldsturen rundt kvartalet. En treffer gjerne de samme menneskene igjen og igjen, og som over tid, blir kvasi-primære forbindelser. Steder kan også være kilder til estetisk glede, ved at de er omringet av vakre eller interessante bygninger eller og naturområder, for eksempel parkanlegg.

Lofland (1998, s. 88-97) viser også til typer samhandlingsgleder "interactional pleasures" i det offentlige rom, og at gleden ved menneskelig samvær er elementer å ta i betraktning i forhold til relasjoner. Det kan være gleden ved å være alene blant mange, sitte i summingen fra andre mennesker på en kafé og lese en bok, eller gleden ved å kikke på folk, på hva de gjør, hvordan de oppfører seg, og gleden over å prate med fremmede på en pub, på biblioteket, på butikken, som kan ligne kvasi-primære eller intim-sekundære forhold. Relasjonene mellom menneskene kan i slike glede-relasjoner også ha karakter av lokalsamfunnsom.

Loflands rom er ikke statiske, men har både potensial for, og er ofte i en transformasjonsprosess, av flyt. "That is, they are characterized by "fluidity"" (1998, s. 59). De er ikke stedbundne, og kan skifte karakter over tid. Samme rom kan også fungere henholdsvis som offentlig rom, lokalsamfunnsrom eller privat rom etter hvilken bruk en gjør av rommet, og menneskene tenderer til å vandre mellom ulike rom, gjerne på samme sted. For eksempel for to venninner som prater sammen på biblioteket og er i sitt private rom, får

det private rommet karakter av å være lokalsamfunnsrom når en nabofamilie slutter seg til dem.

4.2 Lavintensive – høyintensive møter og møteplasser

En mye brukt teoretisk innfallsvinkel for å analysere bibliotekets rolle som møteplass, er Ragnar Audunsons konsept om høyintensive versus lavintensive møteplasser. Han mener det er et stort behov for lavintensive møteplasser som kan bidra til å skape kommunikasjon, toleranse og tillit på tvers av kulturell tilhørighet. I ”The public library as a meeting-place in a multicultural and digital context: The necessity of low-intensive meeting-places” (2005) definerer Audunson høyintensive møteplasser som steder hvor vi lever ut våre primære verdier og interesser. Det er møteplasser hvor mennesker med samme interesser og verdier søker sammen. For eksempel tenderer de fleste å oppsøke plasser som er dominert av mennesker som er lik seg selv, både sosialt og kulturelt, de går på de samme kaféene, er engasjert i de samme organisasjonene etc. Det er også der hvor en utøver sitt primære engasjement, som i familien og på arbeidsplassen. Lavintensive møteplasser er steder hvor en blir eksponert for andres verdier og interesser, og hvor en møter, ser og registrerer ting om andre, som er forskjellig fra en selv. Det varierer fra person til person hva som er høyintensive møteplasser, som jobb, studier, politikk, hobbyer etc. For en student som bruker biblioteket som studiested, med leseplass og mulighet til å finne litteratur og informasjon, vil det være en høyintensiv møteplass. Idet studenten går fra den primære aktiviteten/hensikten med bibliotekbesøket, og beveger seg rundt i biblioteket, betrakter andre besøkende, kikker på utstillinger med mer, går biblioteket over til å være en lavintensiv møteplass. Audunson peker på at bevegelse mellom høy- og lavintensive møter og vise versa er typisk for aktiviteter på biblioteket.

Konseptet om lavintensive versus høyintensive møteplasser og møter henger ikke nødvendigvis sammen med grad av intensitet i møtene, men heller hvor dypt man er engasjert i det som foregår, hvor viktig det er i ens liv. For eksempel kan to ungdommer sitte avslappet ved siden av hverandre i biblioteket og lese i hver sin bok, og da er ikke intensiteten i møtet mellom dem særlig høy. Men siden begge er intenst opptatt med det de leser, er biblioteket en høyintensiv møteplass for dem. I det de går ut og passerer andre brukere som er fremmede for dem, i et lavintensivt møte, er biblioteket en lavintensiv møteplass.

Konseptet er også som hos Lofland relatert til Strauss sitt konsept om ”locale” og ”location” (Strauss, 1961, referert i Lofland, 1998). ”Locale” har mange fellestrekk med lavintensive

møteplasser, men Audunson trekker fram to viktige forskjeller. Først ved at mangfold som utfolder seg i byrom, også blir sett på som et problem, ved for eksempel at marginaliserte grupper ferdes på samme steder. På lavintensive møteplasser derimot, blir mangfold oppmuntret, som i bibliotek. Han mener også at når ”stable locales” planlegges, legges de gjerne til områder i byene som er dominert av sosialt marginaliserte grupper. Det er ikke tilfelle i bibliotek (i Norge) som er brukt av alle grupper i samfunnet (Aabø og Audunson, 2012, s. 140)

Det ser også ut til at det er en forbindelse mellom lavintensive møteplasser og grad av intensitet/konflikt i møtene. Han peker derfor på at lavintensive møteplasser, der folk med ulike interesser blir eksponert for hverandre, må nøye planlegges og utformes, og må utvikles gjennom bevisste politiske tiltak. En karakteristikk ved åpne møter på biblioteket, er nettopp at de sjelden er kun for personer med samme verdsett, men for et mangfold av persontyper og interesser i lokalsamfunnet.

I følge Audunson er det et særtrekk ved bibliotekene at de er lavintensive møteplasser. I kraft av det er de egnet som møteplasser for mennesker med ulike interesser, ulik sosial og kulturell bakgrunn, og kan bidra til integrering, toleranse og forståelse i vår flerkulturelle virkelighet.

4.3 Legitim perifer deltakelse

Etienne Wengers (1998) teoretiske konsept om legitim perifer deltakelse (legitimate peripheral participation), peker på den læringsprosessen som foregår når en nykommer, først via lavintensiv tilbaketrasket deltakelse, observerer de lokale innbyggerne og deltar i perifere aktiviteter, for deretter gradvis å bli en likeverdige og fullt integrert deltaker i praksisfellesskapet i et lokalsamfunn.

I *Communities of practice: Learning, meaning, and identity* peker Wenger på at lokalsamfunn over tid, ikke består av de samme menneskene, og det er en forutsetning for levende lokalsamfunn at nye mennesker kommer inn og tar sin plass. Legitim perifer deltakelse forutsetter involvering både av lokalsamfunnet og nykommerne, og forutsetter at det er mulig for nykommerne å bli del av praksisfellesskapet. En trenger arenaer for legitim perifer deltakelse, der for eksempel nye generasjoner og andre innflyttere langsomt både kan forstå og bli en del av, og etter hvert bli med å utvikle praksisfellesskapet.

I rollen som fysisk møteplass for mellom mennesker i et lokalsamfunn, enten det er i en bydel eller en bygd, er dette et perspektiv bibliotekene må forholde seg til. Utvikling mot et stadig

mer flerkulturelt samfunn er en av utfordringene, og det er grunn til å anta at biblioteket er en arena for perifer deltakelse, for eksempel i forhold til biblioteket som møteplass og integrasjonsarena for innvandrere (Audunson et al., 2011).

4.4 Første, andre og tredje sted

En annen teoretisk innfallsvinkel til biblioteket som møteplass er den amerikanske sosiologen Ray Oldenburgs (1999) konsept om første, andre og tredje sted. Han er særlig kjent for å ha skapt begrepet tredje sted (third place), som er et uformelt sted der mennesker kan treffes, og er viktig for å utvikle gode lokalsamfunn.

Oldenburgs første sted, er for de fleste hjemme, hos familie eller nære venner. Andre stedet er arbeidsplassen eller skolen. Tredje stedet er et uformelt, lavtekststed som er lett tilgjengelig, der den viktigste aktiviteten er å prate og sosialisere med andre mennesker. Nykommere blir hilst velkommen og inkluderes. Innenfor dette stedet er alle like. ”They are accepted just for themselves and on terms not subject to the vicissitudes of political or economic life” (Oldenburg, 1999, s. 25). Det kan være pub’er og kaféer, parker, nabolag eller travle lørdager på et lokalt torg. Oldenburg peker på at tredje stedet er viktig for å bygge sosial kapital, for lokalsamfunn og demokrati, men også for at enkeltmennesker skal trives og ha det godt, et sted som forebygger ensomhet. Han peker ikke eksplisitt til bibliotekene som eksempel på tredje steder. Flere PLACE-studier har funnet fellestrekk mellom biblioteket som møteplass og Oldenburg tredje sted (Aabø og Audunson, 2012) m.fl. Tredje stedet har også flere likhetstrekk med Loflands (1998) lokalsamfunnsrom.

4.5 Sosial kapital

Det sosiologiske konseptet sosial kapital er hyppig brukt både i samfunnsdebatter, i dagligtale og innen forskning og politikk. Sosial kapital er en bred term som hovedsakelig blir sett på som en ressurs både for samfunn og individer og referer til sosiale forbindelser mellom mennesker og mellom sosiale nettverk. Den franske sosiologen og antropologen Pierre Bourdieu var en av de første forskerne som brukte begrepet, og han var spesielt opptatt av hvordan sosiale ulikeheter hele tiden blir reproduisert, og la vekt på at det er en individuell ressurs, en kapital som skapes i sosiale relasjoner mellom mennesker og i sosial nettverk. I seinere tid er særlig den amerikanske statsviteren Robert Putnam gitt innhold til begrepet og han legger vekt på at sosial kapital er en kollektiv ressurs. I ”Bowling alone: The collapse

and revival of American community” (2000) identifiserer han tydelige forfallstrekk i det amerikanske samfunnet. Som endringer i sivilsamfunnet med synkende valgdeltakelse og stadig mindre deltakelse i frivillige organisasjoner, ved at samholdet på arbeidsplassene blir svakere og uformelle sosial omgang blir det stadig mindre av. Dette er i følge ham en viktig forklaring på de sosiale endringene han observerer, og at graden av tillit mellom menneskene har sunket i vårt moderne samfunn. Hans studier viser at i lokalsamfunn med høy deltakelse og engasjement i ulike lag og foreninger, har en større beholdning av sosial kapital. Vårheim et al., (2008a) viser til at nyere forskning avkrefter at deltakelse i frivillige organisasjoner uten videre skaper sosial kapital, men at den i stor grad finnes hos deltakerne fra før.

Putnam knytter sosial kapital til en holdningskomponent, til ansikt-til-ansikt kontakt i møter og relasjoner mellom mennesker, og til en strukturell komponent som når det utvikles sosiale nettverk i felleskap som har gjensidige normer. Regelmessig og frivillig kontakt mellom mennesker skaper tillit, som fungerer som et ”lim” og styrker samarbeid og engasjement for kollektives beste. Limet er en effektiv byggestein for å skape et demokratisk bærekraftig samfunn. Et sentralt begrep innen sosial kapital er tillit og selve bærebjelken er generalisert tillit, i betydningen av at man generelt tror at andre mennesker, også ukjente, vil en vel og at de er til å stole på. Konseptet setter lys på verdien av sosiale relasjoner og tillit i møte med de store utfordringene verdenssamfunnet står overfor, både økonomisk, sosialt og politisk. (Vårheim et al., 2008a; Vårheim 2009). Et nylig eksempel er for eksempel utenriksminister Jonas Gard Støre (2011) som framhever de nordiske land som samfunn med mye sosial kapital. Han mener sosial kapital er viktig i forebygging av kriser og peker på hvordan relasjonsbygging mellom grupper i samfunnet binder oss sammen og styrker samfunnet som helhet.

Putnam ser på sosial kapital som en kollektiv ressurs og skiller mellom sosial kapital av båndtypen (bonding) og brotypen (bridging). Båndkapital er mellom mennesker som har høy tillit til hverandre, i tette nettverk og kan være negativ for samfunnet som helhet ved å sementere homogene grupper, men og positive for nære relasjoner, for eksempel i forholdet lærer-elev. Brokapital ”bygger broer” mellom mennesker fra ulike grupper og nettverk, for eksempel mellom etniske og sosiale grupper, og er en viktig komponent for å skape generell tillitt. Men dette er ikke enten eller kategorier, ”But ”more or less” dimensions along which we can compare social forms of social capital” (Putman, 2000, s. 23).

I bibliotekforskningen, inkludert PLACE-prosjektet, er særlig to perspektiver er trukket fram. Det samfunnsorienterte perspektivet eller lokalsamfunnsperspektivet omhandler sosial kapital både i nettverk og mellom mennesker som møtes tilfeldig, på bibliotek, kaféen etc. Fokuset her har etter hvert dreid mer mot uformelle kontaktformer og kontakt mellom grupper man kan trekke klare skillelinjer mellom, særlig mellom etniske grupper. Folkebibliotek viser seg å være en av de få institusjonene som interessant som arena for studier som omhandler mulige møter og kontakt mellom forskjellige samfunnsgrupper (Vårheim et al., 2008).

Det andre er det institusjonelle perspektivet som er sosial kapital og generalisert tillit på makronivå som skapes gjennom tjenester og universelle velferdsgoder og upartiske offentlige institusjoner. En viktig målestokk for sosial kapital kan måles i graden av tillit mellom individer og samfunnsinstitusjoner. For eksempel kan de gode skårene på levekårsindikatorer for de nordiske landene forklares ved at det er stor generalisert tillit i befolkningen. Sosial kapital kan derfor sees på som en nøkkelkomponent for å bygge og vedlikeholde demokrati, og et hovedargument er at sosial kapital er en konsekvens av politiske og institusjonelle ordninger. Det er for eksempel utbredt høy tillit til bibliotekinstitutionen, og innen bibliotekforskningen er det funn som tyder på at biblioteket er en viktig institusjon for å utvikle sosial kapital og ”har et spesielt potensial med hensyn til å fremme integrasjon, kommunikasjon på tvers og medborgerskap” (Vårheim et al., 2008, s. 22).

5 Voss

Voss kommune har omtrent 14000 innbyggere er den største i landareal i Hordaland. Voss sentrum, Vossevangen, er en bygdeby med ca 7000 innbyggere. Det er regionsenter og servicesenter for et omland på ca 25 000 mennesker. Bosettingen er ellers spredt i ulike bygder omkring i den vidstrakte kommunen. Voss er et trafikknutepunkt med gode veg- og jernbaneforbindelser til Bergen og Oslo. Kollektivtilbudet lokalt er hovedsakelig knyttet til rushtider for arbeids- og skoleelevtransport, med forholdsvis få avganger utenom.

Voss er en tradisjonsrik bygd som er kjent for et rikt kulturliv med stolte kulturtradisjoner innen musikk, mat, historie og idrett. Både folkemusikkmiljøet og moderne musikk står sterkt; godt kjent er Ole Bull-akademiet, hardingfelen og ”Vossa jazz”. Viden kjent er også gamle mattradisjoner med for eksempel ”smalahove” og vossakorv. En viktig del av vossingenes identitet er knyttet til toppidrett og vintersport, og mange toppidrettsutøvere i verdensklasse

kommer herfra. En stor del av næringsutviklingen er knyttet til kultur, natur, sport og idrett og i vinterhalvåret øker innbyggertallet i vesentlig grad. I de senere årene har det også vært satset mye på sommer- og ekstremsport, for eksempel Ekstremsportveko.

I forhold til problemstillingen i oppgaven tar jeg med noe statistikk som viser at andel innvandrere med ikke-vestlig bakgrunn er 2,9 prosent (landsgjennomsnitt 7,7 prosent, Oslo 20,8 prosent). Andel innvandrere fra vestlige land er 2,5 prosent (5,5 og 8,8) (Statistisk sentralbyrå; 2012). Andel innbyggere på Voss over 80 år er 6,8 prosent som er noe over landsgjennomsnittet på 4,6. For barn og unge under 17 år er tallene henholdsvis 22,6 prosent og 23 prosent (Voss kommune, 2011).

5.1 Voss kulturhus og Voss bibliotek

Voss kommune har gjennom mange år ønsket større og mer funksjonelle lokaler for biblioteket. Tidligere har biblioteket hatt ulike plasseringer i sentrum, og endelig 6. januar 2011 fikk Voss et flunkende nytt kulturhus og biblioteket nye flotte lokaler. Kulturhuset ligger ved Vangsvatnet, ca 500 meter fra sentrum. Bygget har spenstig arkitektur og er utført i røffe materialer med mye glass og betong. Utenom bibliotek inneholder kulturhuset to kommunale opplæringsinstitusjoner; voksenopplæringen og kulturskolen, samt kinoer, turistinformasjon (flyttet ut våren 2012), kultursal, gallerier og møterom. Hovedinngangen til huset fører rett inn til et vrimleområde utenfor biblioteket, som er sentralt plassert i et åpent, lyst og luftig lokale med store vindusflater ut mot Vangsvannet. Det er ikke formell avtale om samarbeid mellom biblioteket og de to undervisningsinstitusjonene (pr. november 2011), men det er et stående tilbud til voksenopplæringen om å ta med klasser og elever til omvisning i biblioteket. Biblioteket åpner hver dag kl 11 og har tre dager med sein åpningstid til kl 19. Lørdag stenger biblioteket kl 15. Både besøk og utlån har økt siden biblioteket flyttet til kulturhuset, og utlånet med hele 25 prosent fra 2010 til 2011 (Voss kommune, 2012). Det er mer omtale av biblioteket i kapittel 5.1.

5.2 Voksenopplæringen og kulturskolen.

Ledelsen ved voksenopplæringen (Vaksenopplæring og logopedi, Voss kommune) opplyser at det for tiden (september 2011) er ca 90 innvandrerelever på norskkursene. Det er i hovedsak innvandrere fra Somalia og Eritrea som bor spredt rundt i kommunen og ca 30 av dem bor på forskjellige asylmottak. Noen elever bor også i omliggende kommuner. Norskkursene er på ca 18 timer i uken med undervisning hver formiddag. Innimellom er det norskkurs for

arbeidsinnvandrere om kveldene, hovedsakelig fra med elever fra Europa.

Voksenopplæringen samarbeider med ulike frivillige organisasjoner på Voss, som for eksempel Røde kors, og har også samarbeid med Voss folkehøgskule.

I samtale med ledelsen ved kulturskolen (Voss kulturskule) går det fram at pr september 2011, har kulturskolen 340 elever (2011/2012) i alderen 4 – 18 år, de fleste mellom 7-13 år. Mellom 70-80 prosent av elevene er jenter. Det er undervisning fra mandag til fredag, kl 13-20.

Skolen gir undervisning i billedkunst, dans, drama, ulike musikkinstrumenter og sang. Hver mandag ettermiddag er det også undervisning for psykisk handikappede. Flere av lærerne er tilknyttet det lokale musikkmiljøet som dirigenter og utøvere.

6 Forskningsspørsmål

En gjennomgang av litteratur, tidligere empirisk forskning og teoretiske grunnbegreper, som jeg har tilgang til, viser at det meste av forskningen om biblioteket som møteplass, herunder i PLACE-prosjektet, er gjort i en storbykontekst. En konklusjon fra PLACE-prosjektet er at bibliotekbruken er kompleks. Det er et offentlig rom i Loflands (1998) betydning, i den forstand at de fleste brukerne er fremmede for hverandre. Mesteparten av den individuelle bruken tilhører det private sfære, ved at biblioteket brukes som et sted for studier og arbeid, dvs. som et alternativ til Oldenburgs (1999) andre steder. En del av bibliotekbruken kan best kategoriseres som tilhørende Oldenburgs første sted, det vil si bruk av biblioteket som en utvidelse av hjemmet eller kan sammenlignes med slik vi oppfører oss på første stedet og innenfor den private sfære (Aabø og Audunson, 2012). McKechnie et al. (2006) finner at bibliotekbrukerne innreder rommet rundt seg etter egne behov, som på et første sted, i mye sterkere grad enn det kundene i bokhandlene gjør. McCabes (2001) teorier om felles identitetsskapende verdier peker på at bibliotekbrukerne selv må bidra til å utvikle biblioteket, også ut fra lokale behov. Det er viktig at også ungdom som brukergruppe deltar som aktive medskapere i dette arbeidet (Plener; 2008). Biblioteket bør vektlegge tilbud og tjenester til ulike brukergrupper som barn, og innvandrere (Aabø og Audunson, 2012; Ljødal, 2005).

Et spørsmål kan være om det for eksempel vil være større innslag av Loflands lokalsamfunnsrom på Voss bibliotek? Eller er det mer et tredjested – et lavterskelsted som

den lokale puben, kafeen, som i parken eller på torget? En tidlig observasjonstest på Voss bibliotek viste at i tillegg til voksenopplæringen, hadde kulturskolen i særlig grad påvirkning for biblioteket som møteplass. På bakgrunn av dette kan forskningsspørsmålene summeres opp:

- **Fungerer biblioteket som møteplass annerledes i en bygdeby som Voss, enn i en storby?**
- **I hvilken grad har samlokalisering med voksenopplæringen og kulturskolen betydning for Voss bibliotek som møteplass?**

7 Metode

For å få kunnskap om et felt, er det nødvendig å finne en framgangsmåte for systematisk innsamling, bearbeiding, analyse og tolkning av data. Avhengig av forskningsspørsmålet brukes vanligvis kvantitativ eller kvalitativ metodetilnærming. I samfunnsvitenskapene brukes begge metodene og de blir ofte kombinert i samme forskningsprosjekt (Ringdal, 2007). Kvantitativ metode er strukturert og systematisk, og gir talldata. Et vanlig forskningsdesign innebærer for eksempel bruk av forhåndsdefinerte spørreskjema som skal fylles ut av respondenter, strukturerte intervju og/eller strukturerte observasjoner, som kan kvantifiseres til målbare enheter og brukes i statistisk dataanalyse. Slike undersøkelser kan si noe om utbredelse og hyppighet av et fenomen, om samvariasjon og eventuelle årsakssammenhenger.

Kvalitative metoder gir data i form av tekst og brukes for å få nyansert dybdekunnskap om menneskers erfaringer, holdninger, opplevelser, tanker og adferd, - hvorfor de gjør det de gjør. Datagrunnlaget er språklige ytringer og/eller menneskers adferd. Vanligvis studeres mindre enheter enn ved kvantitative undersøkelser. Siden en søker å forstå menneskers handlinger og adferd, krever det en nærhet til det som skal studeres, en aktiv forskerrolle. Lofland, Snow, Anderson og Lofland (2006) anbefaler involvering og engasjement heller enn objektivitet og distanse, som er mye i tråd med tradisjonen innen feltstudier. Kvalitative forskningsopplegg gir mer fleksibilitet enn kvantitative, og gjør det mulig å justere kursen underveis. Som for eksempel å spisse fokus i observasjoner og intervjuer mot hendelser og meningsinnhold som kanskje kommer uventet og overraskende i løpet av

forskningsprosessen, og som viser seg å være relevant for studien og forskningsspørsmålet (Ringdal, 2007).

Studien fra Voss bibliotek skal ha egenverdi i seg selv, men også være sammenligningsgrunnlag for forskning på bibliotek som møteplass i bybibliotek. Det var derfor naturlig å se på hvilke forskningsmetoder som er brukt i tidligere studier om bibliotekets sosiale rolle. Debono (2002) fant at de fleste forskningsstudiene innen dette feltet, har kombinert bruk av kvantitative og kvalitative metoder. Studiene tenderer til å komme til samme resultat ved bruk av de forskjellige forskningsmetodene, men sammenligning av deskriptive resultater fra kvalitativ forskning ga større bidrag enn enkle statistiske sammenligninger. Det kan gjøres innen samme forskningsprosjekt, eller bygge videre på funn fra tidligere studier. For eksempel ved å utvikle og bruke standardiserte spørreskjema på grunnlag av tidligere kvalitative observasjoner og intervjuer. I PLACE-prosjektet, er for eksempel kvantitative survey-undersøkelser i ulike bydelsbibliotek i Oslo (Aabø et al., 2010), fulgt opp av kvalitative dybdestudier med observasjoner og intervju i de samme bibliotekene (Aabø og Audunson, 2012). I en intervjustudie undersøkte Audunson et al. (2011) hvordan biblioteket fungerer som møteplass for kvinnelige innvandrere på bibliotek i Tønsberg og Larvik. I sin masterstudie under PLACE-prosjektet brukte Høimyrs (2009) både observasjoner og strukturerte intervju med bibliotekbrukere i to bydelsbibliotek i Oslo. I sin forskningsstudie fra to sentralbibliotek i Toronto og Vancouver, brukte Leckie og Hopkins (2002) triangulering som omfattet både dokumentanalyse, brukerundersøkelse (patron survey), intervju med brukere og ansatte, i tillegg til observasjoner. I studiene om hvordan bibliotek versus bokhandel tas i bruk som møtearena (McKechnie et al., 2004) og om brukeroppførselen i to bibliotek i Canada (McKechnie et al., 2006), ble det i begge tilfellene brukt observasjon som metode.

For å finne svar på forskningsspørsmålene og få best mulig grunnlag for å sammenligne Voss bibliotek med bybibliotek, var det naturlig å vurdere metoder som tidligere var brukt i PLACE-prosjektet. Observasjonsundersøkelse til Aabø et al. (2010), Høimyr (2009) og ABM-utvikling (2008) har gitt talldata og statistikk som gir verdifull kunnskap om hva brukerne gjør når de er på biblioteket, i hvilken grad de er sammen med andre med mer, og er relevante som sammenligningsgrunnlag. Selv om det hadde vært verdifullt for studien å ha noe statistikk, som antall besøkende innen hver brukergruppe, antall kvinner og menn, med norsk-

og innvandrerbakgrunn etc., var hovedhensikten å få mer dybdekunnskap om Voss bibliotek sin funksjon som møteplass i bygden. Hva brukerne syntes og mente om biblioteket, hvorfor de er på biblioteket, hva de faktisk gjør på og hvordan de samhandler med andre brukere. Jeg valgte derfor å gjennomføre en kvalitativ studie med en kombinasjon av observasjoner og intervju.

7.1 Observasjon som metode

En vanlig kvalitativ metode i etnografi- og sosialantropologistudier er observasjon, der forskerne er til stede og gjør feltarbeidet i de omgivelsene som blir studert. Det gir kunnskap om fenomen som ikke lar seg fange ved andre metoder. Som å få førstehånds erfaring med feltet og direkte inntak til hva folk faktisk gjør i det miljøet som blir studert og måten det blir brukt på. Hvordan de samhandler og hvor i de fysiske omgivelsene de oppholder seg.

Observasjoner kan også brukes til å korrigere og utfylle datamateriale fra intervju- eller survey-undersøkelser. For eksempel ved at brukere i bibliotek holder på med andre aktiviteter enn det de sier de er kommet for å gjøre. Man får et helhetlig bilde av en situasjon og det gir muligheter for en oppdagelsesprosess. En skiller mellom ulike typer felt-/observatørroller.

-Ikke-deltakende observasjon (eller fullstendig observatør), der forskerne observerer deltakerne mest mulig diskret for ikke å påvirke aktivitetene.

-Deltakende observasjon. Det er flere grader av denne rollen, og observasjoner kombineres gjerne med uformelle intervjuer med utvalgte intervjuobjekter. Deltakende observasjon er en prosess som må forstås på to måter For det første skal forskeren i stadig økende grad være en deltaker som går inn i situasjonene og får tilgang til feltet og personene. For det andre skal selve observasjonene gjennomgå en prosess ved å bli mer og mer konkrete, konsentrert om de aspektene som er mest vesentlige for forskningsspørsmålet. Ved slutten av datainnsamlingen, fokuseres det på å finne videre bevis og eksempler for typen praksis og prosesser som ble funnet i fase.

-Fullstendig deltaker er å være en del av gruppen eller miljøet og delta i de naturlige aktivitetene

7.1.1 Gjennomføring av observasjonene

Det er flere fallgruver eller utfordringer ved observasjon som metode. Den mest sannsynlige er at forskerens tilstedeværelse påvirker oppførselen og aktivitetene til de som blir observert, den såkalte forskningseffekten. I denne studien valgte jeg både å være en ikke-deltakende observatør der jeg mest mulig diskret gikk rundt i biblioteket og observerte, og prøvde å gli naturlig inn som en hvilken som helst bruker på biblioteket. I følge Lofland et al. (2006) var det sannsynligvis en fordel at jeg ikke var kjent i lokalmiljøet og at feltarbeidet foregikk over forholdsvis kort tid.

Jeg var også deltagende observatør, ved at jeg supplerte observasjonene med samtaleintervju, ”in situ” i naturlige situasjoner der de oppstod på biblioteket (Lofland et al., 2006). I noen få tilfeller gikk jeg også inn i bibliotekarrollen, for eksempel ved å hjelpe en ung jente med å finne voksenlitteratur som kunne passe for henne. I forlengelsen var det naturlig å spørre om jeg kunne få intervjuer henne.

Observasjonsundersøkelse kan være åpne eller standardiserte. For ikke å innskrenke oppmerksomheten og sensitiviteten for nye hendelser hadde jeg ikke forhåndsdefinerte skjema for observasjonene. Jeg hadde en åpen tilnærming for kunne observere så mange aktiviteter og møter som mulig.

Det skilles også mellom åpen og skjult observasjon, og forskningsetisk kan skjult observasjon være et problem. Observasjonene på Voss bibliotek var skjulte i den forstand at jeg gikk rundt som en vanlig bruker og samlet inn observasjonsdata, men åpne i den forstand at et informasjonsskriv om undersøkelsen var satt opp i skranken og i avisloken. Etisk kan denne metoden forsvares ved at atferden som jeg ville observere må kunne sies å være av triviell karakter (Ringdal, 2007) og ved at jeg aldri noterte navn eller karakteristikk som jeg mener kan avsløre informantene.

7.1.2 Utvalg

Observasjonene foregikk i bibliotekets åpningstider fra mandag til og med lørdag, og dekket åpningstiden i én uke. Etter en testperiode på en dag, startet observasjonene i mars og ble avsluttet i november 2011. Datoene var plukket ut for å representere noenlunde gjennomsnittlig trafikkerte perioder i året. Utvalget av hendelser/møter skulle dekke alle brukerkategorier og bruksmåter, utenom den en tenker seg som vanlig bibliotekbruk, som lån og innlevering. Fordi dette skulle være en komparativ studie brukte jeg brukerkategorier og møteplasskategorier som tidligere var brukt og utviklet i PLACE-prosjektet, for eksempel

Audunsons (2005) teori om lavintensive og høyintensive møter og møteplasser, og de seks møteplasskategoriene til Aabø et al., (2010) som mal. Med dette som utgangspunkt registrerte jeg:

-Hvem som kom sammen, kom alene, traff kjente, traff fremmede.

-Brukerkategorier: Etter alder, etnisitet, livsfaser (eks. datter, forelder, bestefar etc.) og livssfærer (eks. student, venn, borger etc.)

-Bruksmåter: læringsarena, privat arena med venne- og familiesamvær, som offentlig arena (som på et torg der en møter fremmede og annerledeshet), som flerkulturell møteplass, som offentlig sfære, som virtuell møteplass (sosiale nettsteder), som metamøteplass der en finner informasjon om lokale arrangement etc., eller et sted å sitte alene.

Det kan diskuteres om en uke er tilstrekkelig for å få datagrunnlag for å trekke generelle konklusjoner om typer møteplasser som finner sted på Voss bibliotek. Det er likevel sannsynlig at brukersammensettingen og aktivitetene ikke ville vært betydelig annerledes hadde undersøkelsen foregått over lengre tid. Etter hvert som undersøkelsen skred fram, begynte også hendelser å gjenta seg, nådde "saturation" ved at det ikke var mer informasjon å hente med å bruke samme metode. Dermed er det grunnlag til å si at observasjonene hadde god nok representasjonsverdi for å kunne belyse forskningsspørsmålene (Lofland et al., 2006).

Det er i følge Lofland et al. en fordel å være to eller flere forskere sammen om feltstudier. Det øker oppmerksomheten for variasjoner i oppførsel og gir et bredere, mer kresent perspektiv, "increasing the prospect of discerning greater variety in behavior and perspective" (2006, s. 93). Siden jeg var alene, og måtte velge å observere personer eller grupper som beveget seg rundt i biblioteklokalet, medførte det at jeg kunne "miste" eller overse andre møter som kunne vært relevante for denne studien. Under travle perioder med mange bibliotekbesøk, er det slik sannsynlig at flere møter foregikk uten at de ble observert. Siden det var grunn til å anta at det var mindre trafikk og dermed færre møteplasshendelser, på et bygdebibliotek, mener jeg likevel det var forskningsmessig forsvarlig å være én observatør.

En svakhet ved observasjonsstudier er at det er fare for at brukere som er ofte på biblioteket blir overrepresentert. Samtidig vil møter og aktiviteter som forekommer sjelden, gjerne ikke bli observert, eller betydningen av disse blir overdimensjonert. Jeg hadde som utgangspunkt å observere så mange typer hendelser og møter som mulig etter ulike brukerkategorier, alder, etnisitet, og arena for aktivitetene. Den åpne tilnærmingen tillot at etter hvert som dagene med

observasjoner skred framover, ble fokus spisset inn mot å tette ”hull” i datamaterialet, både for observasjoner og intervju. For eksempel så jeg etter hvert at jeg hadde få observasjoner av brukerne som brukte bibliotekets PC’er, og rettet ekstra oppmerksom på evt. bruk og møtehendelser i den forbindelse.

Notatene ble skrevet ned fortløpende, etter hver som hendelsene/aktivitetene forekom, vekselvis med intervjuene. Se samlet beskrivelse av feltnotater under kapittel 7.3.4 Feltnotater.

7.2 Intervju som metode

Intervju er en del av deltakende observasjon og målsettingen er å få så omfattende informasjon som mulig om informantenes tanker, følelser og erfaringer. Lofland et al. (2006) viser til at deltakende observasjon, både i andre kulturer og ens egen, involverer en god del intervju med informanter. Distanse og nærhet til informantene i intervjusituasjonene er en problemstilling både ved observasjoner og intervjusituasjoner. Men siden målet er å få et så rikt datamateriale som mulig, er det nødvendig å få en viss nærhet til situasjonen ved å engasjere seg i noen relevante aktiviteter og ansikt-til-ansikt interaksjoner med deltakerne. Intervjuene kan være strukturerte der spørsmålsformuleringene er bestemt på forhånd. I åpne ustrukturerte intervju kan spørsmålene tilpasses underveis i intervjusituasjonen i forhold til et tema som det skal forskes på. Den vanligste intervjumetoden ved feltstudier er enten å utføre ustrukturerte eller semi-strukturerte intervju. Tema for studien er fastlagt på forhånd, men spørsmålsstillingen, rekkefølgen i spørsmålene og også omfanget av spørsmål, vil variere fra den ene studiesituasjonen til den andre.

7.2.1 Gjennomføring av intervjuene

Samtidig som observasjonene foregikk, var jeg på utkikk etter individer og grupper jeg kunne intervju, og valgte å stille meg åpen til de enkelte situasjonene som oppsto. Intervjuene ble foretatt der jeg møtte brukerne, ”in situ”, i den naturlige settingen, mens de gikk omkring, var sammen med andre på ulike avdelinger, kikket i reolene, leste aviser, var opptatt på PC’en osv. (Lofland et al., 2006). Noen ganger var det naturlig og mer bekvemt å sette seg ned på en benk eller ved et bord i nærheten, for å fortsette intervjuene etter at den første kontakten var opprettet. Intervjuene hadde hovedsakelig karakter av å være samtaleintervju som gir nærhet

og personlig kontakt med dem som intervjues. Dette er mulig når utvalget er såpass lite (mellom 30 og 100 informanter), og forskeren selv skal foreta intervjuene (Ringdal, 2007). For å få kunnskap om hvordan Voss bibliotek som møteplass, omfatter studien alle brukerkategorier i bibliotekets åpne avdelinger. I kontakten med brukerne ble prosjektet kort presentert. Alle jeg henvendte meg til var positive til å bli intervjuet og med få unntak var de vennlige og imøtekommende. De fleste hadde god tid og ga inntrykk av at de synes det var kjekt å bli spurt. En elev på norskkurset på voksenopplæringen sa til og med at det gjorde henne lykkelig å bli spurt og snakke med en nordmann.

7.2.2 Intervjuguide – samtaleform

Spørsmålene var ikke forhåndsdefinerte og strukturert i en intervjuguide, men var semistrukturerte med en grov inndeling av tema. Denne metoden ble valgt fordi den er mer fleksibel, gir større innsikt og gjør det mulig å følge naturlige forgreninger i samtalen underveis. Underveis i datainnsamlingen ble det også tydelig at det var nødvendig å tilpasse intervjuene etter hvor tillitsfullt forhold det ble til informantene (Ringdal, 2007). I de tilfellene der informanten var mindre snakkesalig, ble samtaleformen noe uegnet og det fungerte best å følge et mer strukturert intervjuopplegg.

For å få best mulig sammenligningsgrunnlag med bybibliotek valgte jeg, ut fra tidligere PLACE-studier, å stille spørsmål om hva brukerne skulle på biblioteket den dagen og i hvilken sammenheng det var, om alder, livssfære og om de var alene eller kom sammen noen på biblioteket. De ble også spurt om hvordan de generelt brukte biblioteket, om de pleide å møte kjente, om de avtalte møter med andre på biblioteket og om hva de syntes om det nye biblioteket. Den åpne tilnærmingen hadde stor betydning for hvordan møteplassproblemstillingen etter hvert ble belyst. Ofte var informantene svært åpne og ga mye informasjon om hvordan bibliotekbesøket påvirket dem både sosialt og følelsesmessig.

7.2.3 Utvalg og generaliserbarhet

For å få tilstrekkelig datagrunnlag til å foreta en valid analyse av dataene fra observasjoner og intervju er det viktig å tilstrebe å få et så representativt utvalg som mulig av hendelser. Etter hvert ble feltstudiet mer fokusert og selektivt ut fra kriterier som jeg mente best ville belyse forskningsspørsmålet, og valgte ut arenaer, hendelser og brukerkategorier som kunne være underrepresentert i datamaterialet. Blant annet var det i første fasen forholdsvis få intervju av

menn og få observasjoner av bruk av bibliotekets PC'er, noe som jeg prøvde å rette opp ved å sette ekstra fokus på det videre i observasjonsprosessen.

7.2.4 Feltnotater

Feltnotater ble skrevet ned for hånd etter hvert som de observerte hendelsene forekom og underveis under intervju med informantene. I de tilfellene notatskrivingen ble forstyrrende under intervjuet, ble notatene fullført straks etter før videre observasjoner. For å ha en rimelig balanse mellom observasjoner og intervju, ble det uten at det var planlagt på forhånd, ”naturlig” å foreta ca 10 intervjuer pr dag, totalt 63 på en uke. Lengden på intervjuene varierte, men varte i gjennomsnitt 10-15 minutter. Det innsamlede datamaterialet var tekst, og transkriberingen ble gjort kort tid etter datainnsamlingen. For å få ytterligere oversikt og tilgang til materialet ble dataene deretter systematisert etter ukedag, tidspunkt på dagen, kjønn, alder, alene/sammen, studie/arbeid, hensikt med bibliotekbesøket, faktisk aktivitet, møtekategori, etnisitet og kommentarfelt.

7.3 Validitet og reliabilitet

For at forskning skal ha relevans og bli ansett som troverdig bør den være pålitelig og gyldig (Ringdal, 2007). Dette må sikres på alle trinn i forskningsprosessen. I forskningsstudier er det vanlig å bruke begrepet validitet for gyldighet, som handler om studien faktisk undersøker eller måler det en har til hensikt å måle eller undersøke, dvs. om resultatet i en studie kan tillegges undersøkelsen og ikke andre ytre faktorer som det ikke kan kontrolleres for.

Reliabilitet eller pålitelighet, handler om studiens nøyaktighet og pålitelighet, for eksempel om gjentatt målinger med samme måleinstrument gir samme resultat.

Fordi dette er en komparativ studie, har det vært viktig med hensyn til reliabilitet og validitet å bruke samme måleinstrumenter og begrepsapparat, som er anvendt i tidligere studier. I innsamlingen av datamaterialet har jeg derfor brukt de samme måle metodene og det samme begrepsapparatet som er brukt i andre studier i PLACE-prosjektet. For eksempel deltakende observasjon, semistrukturerte intervju og med vekt på å samle inn data om ulike møteplasshendelser og bruksmåter. Slik kan en for en stor grad si at målingene er sammenlignbare og etterprøvbare, og at nye målinger sannsynligvis vil komme til samme resultat.

I forhold til validitet, har jeg målt det som det var hensikten å måle? I analysen og tolkningen

av datamaterialet har jeg i stor grad anvendt de samme teoretiske grunnbegrepene, for eksempel de som også ble brukt i studien til Aabø og Audunson (2012). Jeg har også anvendt samme type kategorisering av møteplasshendelser som er utviklet i PLACE-prosjektet (Aabø et al., 2010). Ut fra dette er det grunn til å si at konklusjonen er basert på samme premisser og at konklusjonen er valid.

Noen faktorer som kan true validiteten er bl.a. forskereffekten, som viser til at forskeren kan påvirke handlingene til dem han/hun skal observere. I mitt tilfelle kan en ikke si at det forekom i særlig grad. Jeg var ukjent for brukerne på Voss bibliotek og selve observasjonene ble i stor grad utført skjult.

Frafall av respondenter kan også være et problem. I mitt tilfelle var dagene for observasjonene valgt ut for å representere en gjennomsnittlig bruk av biblioteket, dvs. ikke om sommeren, slik at observasjonene skulle være mest mulig lik "hverdagsbruken" av biblioteket.

Derimot kan et skjevt utvalg av respondenter, ved at forskeren velger de mest tilgjengelige, være en problemstilling i denne studien. Skjevfordeling av intervjuobjekter mht kjønn (48 kvinner og 15 menn), kan peke på det. Studien fant riktignok at det var et lite flertall kvinnelige brukere på biblioteket. En forklaring på skjevfordeling av intervjuobjekter kan være: I aldersgruppen barn og unge var de flesteelever ved kulturskolen, der nesten 4/5 var jenter (henholdsvis 207 og 56, i september 2011). Således kan en si at utvalget gjenspeiler den faktiske kjønnsfordelingen. Største mannlige brukergruppe var menn i 20-30 årene, ikke-vestlige innvandrere som oppholdt seg på biblioteket i noen korte friminutt, samt eldre brukere over 60 år. Det var få mannlige brukere i 30-50 årene. Som det går fram av kapittel 8, opptrådte menn mer gruppevis og sosialiserte i større grad med hverandre enn kvinner. Kanskje kan en del av forklaringen på det lite representative utvalget av intervjuobjekter være, at det er vanskeligere å "forstyrre" en gruppe som snakker sammen. Men samtidig gjorde den typiske adferden og bruksmåten det lettere å lytte til samtalene mellom dem og tolke konteksten ved observasjon. Derfor mener jeg at skjevhet i utvalg av intervjuobjekter, i stor grad er korrigert av hyppige observasjoner. Tillitten til konklusjonen styrkes også ved at den i stor grad stemmer overens med tidligere funn. Ut fra dette bør en kunne si at konklusjonen er gyldig eller valid.

8 Funn

Funnene i denne studien bygger på data fra observasjoner og intervju på Voss bibliotek våren

og høsten 2011, og dekker til sammen en ukes åpningstid fra mandag til lørdag. Studien omfatter ikke statistikkføring av besøkende og aktiviteter. Først følger et generelt inntrykk etter observasjoner av biblioteket som fysisk sted og hvordan bibliotekbruken fordeler seg på ukedag og tidspunkt på dagen. Deretter presenterer jeg funnene fra observasjoner og intervju samlet under ulike brukskategorier, dvs. ulike måter som brukerne tar i bruk biblioteket. Kategoriene er valgt ut fra hva jeg mener best kan gi datagrunnlag for analysedelen, med tanke på at funnene skal sammenlignes med tidligere studier fra bybibliotek.

8.1 Voss bibliotek som fysisk sted - arkitektur og innredning

Det nye moderne kulturhuset på Voss åpnet i januar 2011 og ligger ved Vangsvatnet på et åpent område like ved innkjørselen til Voss sentrum, langs hovedveien mellom Bergen og Oslo. Rett over kulturhuset ligger jernbanestasjonen parallelt med veien.

Det store inngangspartiet til kulturhuset er i glass og leder inn til et åpent vrimleområde foran biblioteket. Besøkende får et umiddelbart inntrykk av lys og nærhet til landskapet utenfor, gjennom store vindusflater som strekker seg over to etasjer og dekker hel øst- og vestsiden av biblioteket. En mengde bibliotekreoler er spredt i vifteform i lokalet. Alt er synlig i ett blikk når en kommer fra den vide foajeen og ned i biblioteket som er på ett plan en halv etasje under inngangspartiet. Besøkende får en umiddelbar oversikt over biblioteket og førsteinntrykket er lys, romlighet og orden.

Inngangspartiet er romslig med lav skranke for innlevering, utlån og informasjon, og utstillingsmonter med plakater om ulike lokale arrangement etc. Det er ingen fysiske skiller mellom de ulike avdelingene. Flere PC'er med tilgang til internett spredt i lokalet og en automatisk utlånsstasjon er plassert like ved skranken. I det åpne midtpartiet står stativ og reoler med film- og musikkmateriale, temastillinger og boktraller. Aviser og tidsskrifter har egen krok under galleriet. Her er det også inngang til kontor, magasin for lokalhistorisk materiale, samt utstyr for dataspill, et tilbud som så vidt var kommet i gang i perioden observasjonene foregikk.

En trapp fører opp til galleriet over aviskroken, der er det en liten sittegruppe med svingstoler med utsyn over hele biblioteket og landskapet utenfor, samt en liten lesesal og et grupperom. Fra galleriet er det gangareal over bibliotekets inngangsparti till klasserom for voksenopplæringen og kulturskolen.

Sofaer, stoler, benker og bord er spredt utover i lokalet. Flere tomannsbord og høye kafé-bord ved vinduene med godt lys, fin utsikt og god oversikt over biblioteket. Ved ungdomsavdelingen er det en stor sofa, tre store saccosekker og et stort bord. På barneavdelingen er det en stor sofa, små stoler og et lesehjul. En stor halvsirkelformet benk er sentralt plassert ved skrankepartiet.

8.2 Hovedinntrykket etter ukedag og tid på dagen

Åpningstidene er mandag kl 11-16, tirsdag - torsdag kl 11-19, fredag kl 11-16 og lørdag kl 11-15. Et hovedinntrykk er at biblioteket har ulike roller og fungerer ulikt etter ukedag og tidspunkt på dagen; formiddag, ettermiddag eller kveld. Med unntak av mandag formiddag og lørdag er det ikke signifikante variasjoner mht antall besøkende eller hyppighet av ulike typer møter mellom brukerne. Mandag stenger biblioteket kl 16 og da er det flest besøkende og størst aktivitet i forhold til innlevering og utlån av bøker. Besøkstallet ble ikke statistikkført, men utlånsstatistikken (Bibliofilbase uke 46/2011) viser i gjennomsnitt 200 flere utlån og mellom 200-250 flere innleveringer om mandagene enn tirsdag, onsdag og torsdag. Etter observasjonene er fredag den roligste dagen med mindre aktivitet og gjennomsnittlig lavest utlån (191 i uke 46/2011).

Observasjonene tyder på at blant de eldste og yngre brukerne er en svak overvekt kvinner, mens det i aldersgruppen 30-60 år var flere kvinner enn menn. Uten telling er det usikkert, men tendensen stemmer med Høimyrs (2009, s. 39) funn fra to bydelsbibliotek i Oslo som peker på en overvekt av kvinner totalt sett, med henholdsvis 67% og 59 %, og at kvinneflertallet var størst i aldersgruppene 19-30 og 46-60 år.

Lørdagen skilte seg ut med hensyn til flest besøkende innenfor kort tidsrom. Midt i åpningstiden mellom kl 11.30-13.30 var det tett med folk, særlig mange småbarnsfamilier spredt ut over i lokalet. Utlånstall bekrefter at denne dagen er det også flest utlån pr time sammenlignet med alle dager unntatt mandag. Det åpne inngangspartiet og de nærmeste benkene og reolene var særlig populære oppholdsplasser.

8.2.1 Formiddag

To brukergrupper dominerte om formiddagene; pensjonistene fra bygden og ikke-vestlige innvandrere i 20-årene fra norskkursene ved voksenopplæringen.

Tidligst ute var pensjonistene som stod klar og ventet i gangarealet utenfor på at biblioteket skulle åpne. Dette gjentok seg hver ukedag. Det var tydelig at flere av dem kjente hverandre,

og hilste og snakket sammen på vei inn i biblioteket. De fleste kom enkeltvis, men også ektepar eller to kvinner sammen. Etter mye aktivitet med innlevering i skrankeområdet, spredte de seg utover i bibliotekets hovedetasje. Hovedinntrykket var en ganske jevn fordeling på kjønn, men at det etter første puljen med besøkende kom flere kvinner enn menn utover formiddagen. Fordi menn i denne alderskategorien oppholdt seg lenger på biblioteket, kan det medvirke til at inntrykket var en ganske jevn fordeling av eldre menn og kvinner samtidig på biblioteket. Kvinnene tok jevnt over i bruk hele lokalet og gikk direkte til ulike reoler, særlig til skjønnlitteratur og lydbøker og til temautstillinger og lette etter bøker. Inntrykket var at de var kortere tid på biblioteket og slo seg i mindre gra enn menn, ned for å lese eller prate med kjente. Et hovedinntrykk var at de fleste mennene gikk direkte bort til aviskroken hentet aviser og satte seg ned i aviskroken eller gikk til et vindusbord. Noen ble sittende alene, men inntrykket var at mange kjente hverandre og det var ikke uvanlig at de i løpet av tiden på biblioteket, slo seg sammen med andre eldre menn. Bibliotekpersonalet bekreftet inntrykket av at flere menn kom regelmessig hver dag på biblioteket, og ble gjerne i flere timer, og at de vanligvis ikke lånte med seg materiale fra biblioteket. Det var absolutt færre avislesere blant kvinnene, men de få som gjorde det, kom også igjen flere formiddager og satt lenge i biblioteket.

Voksenopplæringen som har norskopplæring for innvandrere, holdt også til i kulturhuset. Det var undervisning i norsk fra kl 9-14 og flere av kursene sluttet eller startet ved lunsjtider. Det satte tydelig preg på Voss bibliotek, ved at elevene kom inn i biblioteket i friminuttene og medførte en tydelig dominans av unge ikke-vestlige innvandrere sammen med eldre pensjonister på biblioteket om formiddagene. De fleste elevene hadde ikke-vestlig bakgrunn og opplysninger fra voksenopplæringen viser at mange av dem var fra Eritrea, Somalia, noen færre fra Irak og asiatiske land. Inntrykket var at det var en liten overvekt menn. Felles for begge kjønn var at de ofte kom sammen i grupper på to og to og tok generelt i bruk hele bibliotekets voksenavdeling og særlig ofte slo de seg ned ved vindusbordene, på galleriet eller ved filmreolen. En del vandret også rundt mellom reolene og i det åpne området foran skranken. De fleste mennene kom direkte inn i hovedetasjen og spredte seg rundt der, mens flere kvinner satte seg i grupper direkte på galleriet. De absolutt mest populære områdene var småbordene langs vinduene, området rundt filmhyllen og på galleriet.

Det kom også inn andre voksne, flest kvinner i 30-50 årene om formiddagene. De kom alene og ble oftest værende alene mens de hovedsakelig kikket i reolene og bladde i bøker. Det ble

sjelden sett at de tok kontakt med eller hilste på andre. Deres primære ærend så ut til å være å låne bøker og de ble heller ikke så lenge i biblioteket. Noen få andre brukere kom gruppevis og da tydelig i familierelaterte grupper, for eksempel mor og ung datter, eller voksen datter med eldre mor. Det satt jevnt over tre til fire kvinner i 18-40 årene som brukte lesesalen på galleriet.

En yrkesgruppe som skilte seg ut i uniformene sine, var bussjåførene som kom fra oppstillingsplassen for bussene like bak jernbanestasjonen.. De fleste var menn i 50-60 årene som kom inn enkeltvis. Noen få lånte hurtig med seg en bok, men de fleste ruslet bare rundt og kikket seg omkring. I flere tilfeller møtte de kjentfolk og slo av en prat, gjerne med noen av de mannlige avisleserne. Inntrykket var at de kom inn i en pause fra jobben og var der en kort stund før de gikk ut igjen.

I observasjonsperioden hadde biblioteket ingen fast avtale med skolene eller barnehagene, men tilbød dem å komme etter avtale. Personalet fortalte at i gjennomsnitt pleide det å være to klassebesøk og en barnehagegruppe på besøk på en uke og at de sentrumsnære skolene og barnehagene er de flittigste brukerne.

Observasjonene viste én klasse med 12 førsteklassinger og to lærere, og en barnehagegruppe også fulgt av to voksne. Barna virket som de koste seg og flere av dem traff andre kjente på biblioteket, både andre barn og voksne. Det ble observert få foreldre med små barn om formiddagene og da hovedsakelig kvinner med barnevogn og en 2-3 åring. De oppholdt seg på barneavdelingen over kort tid og traff i få tilfeller andre familier med barn i løpet av oppholdet.

8.2.2 Ettermiddag og kveld

Ettermiddag og kveld bar sterkt preg av å være et ventested for foreldre og barn og unge i grunnskolealder, før og etter undervisning på kulturskolen som også ligger i kulturhuset. Atmosfæren bar preg av kulturskoleelever som gikk til og fra undervisning. Inntrykket at det var et flertall jenter, som bekreftes av kulturskolen, som opplyser at de har flest i aldersgruppen 10-14 åringer og nærmere 4/5 av dem er jenter. De yngste elevene i tidlig grunnskolealder var oftest i følge med en forelder/voksen, i de fleste tilfellene ble disse igjen og ventet i biblioteket til undervisningen var ferdig.

Det var en tydelig tendens til at mange kulturskoleelever var sammen i grupper på to og hovedinntrykket er at de brukte biblioteket til å slappe av i ventetiden før og etter undervisning. De yngre barna hovedsakelig i samvær med hverandre eller en voksen, mens de

noe eldre også kombinerte det besøk på sosiale medier' er og gjøre noe skolearbeid. Guttene spredte seg mer rundt i biblioteklokalet enn jentene og oftere enn jentene lå de og slappet av i sacco-sekkene, satt på galleriet eller kikket i filmreolen. Jentene gjorde også dette, men oftere enn guttene gikk de rundt sammen med en voksenperson og kikket etter litteratur eller de satt sammen to og to og snakket sammen i en sofa eller ved et bord i barne-/ungdomsdelen av biblioteket.

De som fikk undervisning i dans, kunst og design, sang eller tok pianotimer var uten instrumenter og vanskelig å identifisere som kulturskoleelever eller ikke. Et eksempel er en sen ettermiddag/kveld da tre gutter i 13-14 års-alderen lå for det meste ved siden av hverandre og leste i hver sin ungdomsbok i de store sacco-sekkene i ungdomskroken. De ble værende i vel 2 timer til biblioteket stengte og en kan anta at de ventet på felles skyss. Men om de hadde vært eller skulle på kulturskoleundervisning, er det vanskelig å si noe om. Et hovedinntrykk er at det var flere i grunnskolealder enn eldre tenåringer på biblioteket uansett tilknytning til kulturskolen eller ikke.

Et hovedinntrykk er at etter undervisning ble svært mange familiegrupper og barnegrupper værende igjen i biblioteket. De voksne som ventet på barna, brukte hovedsakelig tiden til å kikke og lete etter bøker og lese i aviser, og satt for seg selv. Unge voksne som kom til biblioteket om ettermiddagene hadde tydelig et mer instrumentelt ærend. De gikk gjerne direkte til lesesalen, til en av publikums-PC'ene, satt seg ned ved vindusbord med studielitteratur, gikk direkte til filmhyllen og mer sjelden kom noen inn og leverte eller lånte med seg bøker. Ut på ettermiddagen kom det vanligvis inn noen få jenter i 17-19 års alderen som satte seg ned ved vindusbordene og gjorde lekser. Det kom også som regel inn noen få nye brukere i 20-40-årene på lesesalen. To kvelder ble det observert kvinner i følge med psykisk utviklingshemmede. Samme mønster gjentok seg: De holdt seg i hovedsak på barneavdelingen og ble på biblioteket en times tid. I begge tilfellene lånte de med seg bøker eller filmer hjem.

Noen få foreldre, oftest kun mødre, med småbarn kom også om ettermiddagene. De holdt seg mye på barneavdelingen og bladde i billedbokkassene mens barna lekte med klosser eller i lekeapparat. Det ble ikke observert at foreldrene leste for barna, utenom lørdagen, og det var få funn som viser at flere familiegrupper med små barn var samtidig på biblioteket.

Brukere med ikke-vestlig bakgrunn var med få unntak omtrent fraværende om ettermiddagene. Først på høsten, mer enn et halvt år etter at det nye biblioteket åpnet,

observerte jeg en ikke-vestlig innvandrer med barn på biblioteket. Ellers kom det noen få ikke-vestlige menn. Svært få av de voksne arbeidsinnvandrere som var på norskkurs på voksenopplæringen om ettermiddagen, kom innom biblioteket. Disse var hovedsakelig fra vestlige land, men inntrykket er at de som besøkte biblioteket hovedsakelig var ikke-vestlige kvinner.

I løpet av observasjonene kom det heller ikke fram om noen av besøkene på biblioteket var kombinert med kinobesøk (kinoen var i kulturhuset), men dette kan likevel være tilfelle.

8.2.3 Lørdag

Lørdag skilte seg markant ut forhold til stemning på biblioteket, antall besøkende og typen aktiviteter. Etter en rolig start ved åpningstid økte antall besøkende fram mot ca kl 12. Da var det en intens sydende stemning med mange blide, avslappede mennesker og praten gikk mer høylydt enn tidligere i uken. Brukerne spredte seg rundt i hovedetasjen og svært mange hilste på hverandre og pratet sammen, noen ganske lenge, spesielt familier med barn. Det virket ikke som det var planlagte møter, men tilfeldige treff som i flere tilfelle utviklet seg til lengre samtaler. Det var folk i alle aldersgrupper og livssfærer, men langt færre som brukte biblioteket til studiebruk. Hovedinntrykket var at det var flere voksne besøkende enn barn og unge, og færre eldre enn om hverdagene. De fleste var i 30-60-ålder, svært mange av dem var foreldre med småbarn og flere bestemødre med barnebarn. Totalt sett var inntrykket en svak overvekt kvinner. Det var også en tendens til flere møter mellom voksne, enten enkeltvis eller mellom foreldrepar, enn på andre ukedager. Lørdagen utmerket seg som møteplass for barn fra forskjellige familier. De slo seg sammen med lek og også i rolig samvær. Spesielt kvinner og litt større barn lånte større mengder med bøker og filmer enn på hverdager og inntrykket var at de ga seg god tid til å gå rundt og leite etter litteratur. Det var også den eneste dagen det ble observert at voksne leste for barn.

Det ble ikke observert ikke-vestlige innvandrere utenom noen små grupper turister. I 14-tiden var det travel stemning med lang kø av besøkende foran skranken som skulle låne med seg bøker og filmer. Det var god stemning og flere pratet sammen. Noen grupper foreldre og barn som hadde kommet hver for seg, gikk ut sammen. Etter hvert stilnet det helt av fram mot stengt kl 15.

Det var ikke slått opp noen regler for oppførsel i biblioteket. Hovedinntrykket var at det rådet en taus "etikettekode" for hvordan en bør oppføre seg for ikke å være til sjenanse for

andre, ble respektert. Dette er også i tråd med **Bryant, Matthews og Walton** (2009) sine funn fra studentbibliotek.

Om hverdagene skilte innvandrerelevne seg ut ved å være gjennomgående mer høylydte enn de etnisk norske. De hilste ofte med glad begeistring på hverandre i biblioteket. Når mindre grupper var samlet rundt de små vindusbordene kunne ”støynivået” være høyere enn hva en generelt kanskje ville vente i et folkebibliotek. Det ble kastet noen blikk fra andre brukere i retning av bordene, men det ble aldri observert at bibliotekbrukere eller personalet gjorde direkte forsøk på å dempe støyen, for eksempel ved å henvende seg til dem. Det var korte øyeblikk med ”glad lyd” som gikk fort over.

Blant barn og unge ble det ikke observert uvanlig høy stemmebruk eller bråk. De fleste var elever som oppholdt seg i biblioteket før eller etter undervisning ved kulturskolen. Inntrykket var at de var trøtte og både ville og trengte å slappe av mellom høyinstrumentelle aktiviteter som skole og kulturskole, og var samtidig påvirket av sosial kontroll for oppførsel på biblioteket.

8.3 Ulike bruksmåter – observasjoner og intervju

Observasjonene ga en viss informasjon om hva brukerne faktisk gjorde på under bibliotekbesøket. For å få mer dybdekunnskap om bruken og spesielt om hvordan biblioteket blir brukt som arena for ulike typer møter, ble det i alt gjennomført 63 intervju jevnt fordelt i åpningstiden fra mandag til lørdag. Alle som ble spurt svarte ja til å bli intervjuet og de fleste var til dels svært positive. De ulike bruksmåtene som er omtalt i det videre bygger på data både fra observasjoner og intervju.

Det er et hovedfunn at de besøkende brukte biblioteket til flere formål i løpet av ett og samme bibliotekbesøk, som for eksempel til studiearbeid, til avslapping med aviser og til treff med kjente. I det følgende presenterer jeg funn fra faktisk observerte aktiviteter, som suppleres og i noen tilfeller korrigeres av intervju.

8.3.1 Fordeling av informanter etter alder, kjønn og etnisitet

- Totalt 63 informanter fra intervju: 48 kvinner og 15 menn
- Barn og unge under 20 år: 21 informanter, fordelt på 17 kvinner (derav 2 med ikke-vestlig bakgrunn) og 4 menn (alle etnisk norske).

- Unge voksne 20-29 år: 15 informanter, fordelt på 12 kvinner (derav 6 med ikke-vestlig bakgrunn og 2 vestlige arbeidsinnvandrere) og 3 menn (alle med ikke-vestlig bakgrunn).
- Voksne 30-59 år: 14 informanter, fordelt på 10 kvinner (derav 3 med ikke-vestlig bakgrunn) og 4 menn (1 med ikke-vestlig bakgrunn).
- Eldre over 60 år: 13 informanter, fordelt på 9 kvinner (derav 2 vestlige turister) og 4 menn (alle etnisk norske).
- Ikke-vestlig bakgrunn uansett alder: 15 informanter, derav 11 kvinner

Mer enn 3/4 deler av intervjuene er med kvinner. Selv om inntrykket er en overvekt av kvinnelige besøkende på biblioteket, er den ikke så stor som andelen intervjuede i alle aldersgrupper antyder. Det ble ikke ført statistikk med tellinger på besøkende etter kjønn, alders og etnisitet, så inntrykket kan ikke verifiseres. I kapittel 7.4 Validitet og reliabilitet problematiserer jeg dette.

8.4 Biblioteket som læringsarena

I denne studien velger jeg å definere biblioteket som læringsarena både til formell og uformell læring. Det kan være til skolearbeid og studier tilknyttet opplæringsinstitusjoner, bruk av bibliotekets samlinger til å lære norsk språk, tilegne seg ny kunnskap eller for eksempel når foreldre aktivt motiverer barna til å låne bøker for å bedre lesekunnskapene deres.

Voss har ingen utdanningsinstitusjon på høyskole- og universitetsnivå, men funn viser at flere bibliotekbrukere tar deltidsstudier tilknyttet andre studiesteder.

På videregående trinn er det et bredt fagtilbud og i tillegg til de ordinære studieretningene er det faglinjer innen jordbruk, husflid og idrett. Voksenopplæring i kulturhuset gir undervisning i norsk språk og samfunnsforhold for innvandrere, og har undervisning for elever med ulike funksjonshemninger. På biblioteket er det egen lesesal på galleriet og flere bord i hovedarealet blir brukt til skolearbeid og studieformål.

Et hovedfunn er de besøkende bruker biblioteket som læringsarena i kombinasjon med andre typer bruk, f. eks. å lese aviser, slappe av i private møter med venner, ta runder i biblioteket, kikke på folk eller finne filmer å låne med hjem. Funnene viser to hovedkategorier brukere.

De som kommer til biblioteket hovedsakelig for studiearbeid; elever i videregående skole og studenter, som tenderer til å komme alene og bli alene gjennom hele besøket.

Den andre gruppen er de som bruker ventetiden i biblioteket i forbindelse med andre ærend i kulturhuset, til læring, som elever ved voksenopplæringen eller ved kulturskolen. For de ikke-vestlige innvandrelevne, viser funn at noen få av dem bevisst avsetter tid til læring i biblioteket, i forbindelse med ufrivillig eller valgt ventetid på transport til og fra undervisning. Barn og unge som går på kulturskolen bruker ventetiden i mindre grad til planlagt instrumentelt leksearbeid. Men i noen tilfeller når venner uteblir, undervisning blir avlyst etc åpner det seg tid som de i en del tilfeller bruker til å gjøre lekser.

8.4.1 Elever i videregående skole og studenter

Tidlig på ettermiddagen kom jevnlig en til tre tenåringsjenter fra videregående skole og installerte seg med bøker og ransler ved et av vindusbordene i biblioteket. Det ble ikke observert jevnaldrende gutter i samme ærend. De kvinnelige elevene kom alltid inn alene og ble værende i flere timer. Det viser seg i all hovedsak at det er elever som bor på hybel. Informasjon fra informantene viser at de spesielle fagtilbudene på de videregående skolene er årsak til at flere elever fra andre kommuner, bor på internat eller på hybel på Voss. De forteller at viktigste årsak til bibliotekbesøket er å få struktur på skolearbeidet. De gir også et inntrykk av at fellesskapet på biblioteket er viktig. Et eksempel er en 19-åring som sitter alene ved et vindusbord og leser i pensumbøker en ettermiddag. Hun går på Voss jordbrukskole og er på det nye biblioteket for andre gang. Hun forteller at på hybelen er det lett å bli avledet av mange ting som gjør det vanskelig å konsentrere seg om leksene og i motsetning til skolebiblioteket som er lite og mørkt, er det godt og lyst å være her. Hun setter pris på at hun får sitte alene og være uforstyrret med leksearbeidet, ”selv om det er mange folk”. Et par timer senere sitter hun der fremdeles med bøker og klær, spredt rundt seg. I løpet av oppholdet ser jeg at hun innimellom tar seg turer rundt i biblioteket, løsner litt på armer og skuldre og kikker i bøker som hun plukker fra utstillinger. Det virker ikke som hun treffer på kjente. Muligheten til fjernlån ble verdsatt og nevnt av flere brukere. En 18-19 åring som jeg treffer på mens hun står og kikker i reolen med lydbøker, forteller at hun bor på hybel og at hun har levert inn fjernlånsbøker i forbindelse med et skoleprosjekt. Nå ser hun etter lydbøker som hun vil låne med seg og lytte til mens hun spiser middag alene på hybelen. Hun bruker også biblioteket som erstatning for hjemme, lignende Oldenburgs (1989) førstested.

I motsetning til disse elevene, foretrakk de voksne elevene den stille lesesalen på galleriet, godt skjermet fra aktivitetene ellers på biblioteket. Daglig satt det en håndfull 20-30-åringer med studiearbeid, flest litt ut over ettermiddagene og flertallet var kvinner.

Selv om hovedhensikten med besøket er instrumentelt, viser funnene at det passive fellesskapet med de andre brukerne er en kvalitet som blir satt pris på. Felles for elever og studenter er at de kombinerer studiearbeid med å ta pauser fra lesingen, spise medbrakt mat, vandre rundt mellom reolene, se på utstillinger, på oppslagstavlen med mer, lignende Oldenburgs tredje steder. Det er også en sterk tendens til at de privatiserer områdene rundt seg ved å plassere ransler, skolebøker, mat og klær på bordet og gulvområdet rundt. Det ble sjelden observert at de tok direkte kontakt med andre, utenom bibliotekpersonalet for spørsmål om passord til internettilgang. Et eksempel er en kvinne i 20-årene jeg treffer på vandring langs skjønnlitteraturhyllene en torsdag formiddag. Hun forteller at hun studerer i nabofylket og at hun ofte er på besøk hos kjæresten på Voss. For å få struktur på studiearbeidet pleier hun å sitte på lesesalen på biblioteket om formiddagene. Nå har hun tatt seg en pause, og forteller videre at hun har med seg egen mat og liker å spise lunsj i sittegruppen på galleriet, der hun kan se utover biblioteket og landskapet utenfor. Vanligvis varierer hun mellom å sitte på lesesalen og ta seg turer ned i det åpne bibliotekarealet der hun også bruker PC'ene til Facebook og sosiale medier. Hun treffer sjelden kjente i biblioteket og mener selv det er fordi hun ikke er fra bygden. Etter intervjuet rusler hun videre rundt i biblioteket, kikker i reolene og i boktrallene i skrankearealet.

Gjennom samtaler med mødre som var i biblioteket i forbindelse med barnas undervisning på kulturskolen, kom det også fram flere av dem var deltidsstudenter og pleier å bruke lesesalen. Andre forteller at de skal begynne å studere og vil bruke lesesalen da. Et eksempel er en mor som sitter sammen med en gutt i 9-10-årsalderen på galleriet, mens han venter på musikkundervisning. Hun forteller at hun selv er deltidsstudent og bruker lesesalen innimellom. Etter at kulturhuset åpnet, er hun og gutten mye oftere sammen på biblioteket enn før og peker på at hun gjennom disse møtene får høyt verdsatt alenetid med sønnen.

8.4.2 Elever i grunnskolen

Det er en tydelig sammenheng mellom biblioteket som ventearena og biblioteket som læringsarena. Hovedinntrykket er at flertallet at barn og unge som var i biblioteket var elever ved kulturskolen, og at de fleste brukte ventetiden på biblioteket til avslapping, men noen kombinerte det også med å gjøre lekser. Et gjennomgående trekk er at flere sier de pleier å

gjøre skolearbeid, men holder på med noe annet når jeg intervjuer dem. Noen eksempler kan illustrere dette.

En ettermiddag treffer jeg på to søsken i 8-10års-alderen på galleriet. De sitter side ved side uten å prate og ser utover biblioteket. Pianotimen er avlyst og nå venter de på at moren skal hente dem. De forteller at de ofte treffer barna til morens venninner eller fra fotballturneringen på biblioteket, og skyter inn at de ofte gjør lekser mens de venter.

Et annet eksempel er en jente, 13 år, ligger i en sacco-sekk og leser i en bibliotekbok mens hun venter på kulturskolen. Hun forteller at hun bruker biblioteket til skolearbeid og til å finne litteratur til oppgaver. Helst vil hun ha tak i bøker for da kan hun ”bla fram og tilbake”. Hvis ikke hun finner noe der, går hun på internett. Hun er også eksempel på at de noe eldre kulturskoleelevene tenderte til å komme alene og ble værende lenger i biblioteket etter kulturskoleundervisning. Som en jente på 14-år jeg treffer en sein ettermiddag på vei bort fra et av vindusbordene der leksebøker og klær ligger spredt utover. Hun forteller at hun alltid må vente en halvtime eller mer på bussen etter spilletimen. Synes det er veldig greit, for da får hun gjort litt lekser. Oftest treffer hun på venner, men ikke i dag. Nå skal hun bort til en PC og bruke internett i forbindelse med skolearbeid og til å treffe venner på Facebook. Før jeg går forteller hun at hun ikke er så glad i å lese, så hun låner sjelden med seg bøker hjem.

Det ble ikke observert at elevene i grunnskolealder brukte lesesalen. I motsetning til de eldre elevene fra videregående skole, er det en tydelig tendens til at kulturskoleelevene mer tilfeldig bruker biblioteket som læringsarena, og da mer som en erstatning for tilfeldige eller planlagte treff med andre barn og unge på biblioteket.

8.4.3 Klasse- og barnehagebesøk

Voss bibliotek har ikke faste avtaler om besøk med skoler og barnehager, men tilbyr dem å komme etter avtale. Bibliotekpersonalet forteller at de sentrumsnære skolene og barnehagene er de flittigste brukerne og i løpet av observasjonsuken var kun en førsteklasse og en gruppe barnehagebarn innom biblioteket.

Begge gruppene er følge med to pedagoger/voksne og går direkte til barneavdelingen, der de tar av seg yttertøy. Førsteklassen sprer seg ivrig rundt mellom billedbokkasser og lekeapparat, prater og virker som de koser seg. Det er en tydelig instrumentell hensikt med besøket og den ene læreren forteller stolt at alle elevene har knekket lesekode. Nå er det viktig at de får tilgang til bøker som passer leseferdighetene. Elevene skal få lånekort og hver av dem får låne med seg to bøker som skal bli liggende på skolen. Etter intervjuet går læreren ivrig i gang

med å veilede elever med å finne bøker. Barnehagebarna lekte med ulike spill, var rolige og glade og de to voksne følgepersonene pratet med hverandre og barna mens de plukket ut bøker. Begge gruppene ble værende i barneavdelingen under hele besøket. De voksne brukte mye tid på å finne bøker og leste kort fra noen av bøkene til enkelte av barna. Begge gruppene lånte med seg en god del bøker. Det ble også observert at noen av barna traff på kjente, voksne og andre barn som var i biblioteket på samme tid.

8.4.4 Lærer - elev

Putnam (2000) peker på at sosial kapital av båndtypen mellom mennesker i tette nettverk, kan være negative for samfunnet, men positivt for nære relasjoner for eksempel i forholdet mellom lærer og elev. Biblioteket som læringsarena for hvordan mestre privatlivet i et fremmed land, kommer fram en fredag ettermiddag da jeg overhørte en samtale mellom en kvinnelig lærer og en ung kvinnelig innvandrerlev. De kom ikke sammen inn i biblioteket, men sitter midt i biblioteket på en benk i det åpne området like ved skranken. Den unge kvinnen er i 19-20-årsalderen, fra Somalia, snakker litt gebrokkent og er kledd i burka. Sammen studerer de et brev som den unge kvinnen tydeligvis har fått fra legen sin, og det går frem av samtalen at hun er gravid. Innholdet blir diskutert og læreren forklarer og oversetter. Hun spør også om hva legen har sagt og den unge kvinnen svarer engasjert. Det virker som om eleven har stor tillit til læreren og til biblioteket som arena for et slikt privat møte, og er ikke affisert av at jeg sitter på samme benk og at flere andre besøkende passerer tett ved dem. Læreren uttrykker omsorg og empati vekselvis med å innta en instrumentell lærerrolle. Hun forklarer at hun vil ta med informasjon om graviditet og ernæring på skolen på mandag og oppfordrer den unge kvinnen til å låne noe med seg noe hun kan lese på i helgen. Den unge eleven har ikke legitimasjon med seg, men læreren går god for henne så hun får lånekort. Det ender opp med at hun låner med seg en bok om å være mamma i et nytt land og en bok på somalisk, før hun går ut. Det virker ikke som om møtet var planlagt og etterpå treffer læreren på en bekjent som nettopp er kommet inn, låner deretter en bok og går ut. Møtet peker på stor tillitt til læreren og biblioteket som institusjon, at forutsetningen for at denne typen møter skal forekomme i særlig grad på Voss bibliotek, er samlokaliseringen med voksenopplæringen. Det støttes av funn fra bibliotek i Oslo og minnegruppen for innvandrere (Ulvik, 2010).

8.4.5 Uformell læring - foreldre og barn

Læringsmiljøet på biblioteket omfatter et mangfold av brukere. Flere funn viser at foreldre

kombinerer koselig samvær med barna med uformelle instrumentelle læringsaktiviteter. Funn peker også på at biblioteket som venteplass før og etter kulturskoleundervisning gir en anledning og har økt foreldrenes bevissthet i forhold til å bruke biblioteket til å styrke barnas leseferdigheter. Noen eksempler kan illustrere dette. En mor, datter i småskolealder og en lillebror går rundt omkring på barneavdelingen. Moren forteller at hun er spesielt opptatt av å finne bøker på nynorsk til barna og bruker biblioteket for ”her er det mange å velge imellom”. Jenten leter fram bøker og viser dem regelmessig fram for moren som ser på hver enkelt bok, snakker om dem, applauderer noen og sier om andre at de ikke er så bra. Moren forteller videre at de pleier å gå på biblioteket hver 14. dag og synes det nye biblioteket er fantastisk fint. Felles for slike møter er at foreldre bevisst har avsatt god tid til de regelmessige bibliotekbesøkene og i en uformell avslappet ”læringsatmosfære” leter foreldre og barn etter bøker, prater og har en fin privat stund sammen.

8.4.6 Læringsarena for innvandrere

Utenom elevene ved voksenopplæringen var det svært få i innvandrere i biblioteket. Alle funn fra biblioteket som læringsarena knytter seg til disse elevene.

Ved få tilfeller ble det observert både kvinnelige og mannlige elever som gjorde lekser i noen minutter i skolens pauser og i alle tilfellene satt de sammen i grupper på 2-3. De ble aldri sett på lesesalen. For de fleste var tydeligvis hensikten å bruke biblioteket som en ”skoleuteplass”, et torg eller lignende et tredjested, der de kunne slappe av og være sammen med andre elever i friminuttene, og i noen tilfeller før og etter undervisning for dagen.

Biblioteket har en sentral rolle som læringsarena for innvandrere i forhold til språkopplæring og kunnskapsinnhenting (St.meld. nr. 23 (2008-2009)). Et hovedinntrykk er at elevene på Voss i mye større grad brukte biblioteket som uformell arena for legitim perifer deltakelse (Wenger, 1999) og observasjon om nordmenn og norske samfunnsforhold i lavintensive møter (Audunson, 2005) med de andre brukere. Dette blir nærmere omtalt under **Funn-biblioteket som torg og kapittel 9 Diskusjon diskusjonskapittelet – Det flerkulturelle rommet.**

Hovedinntrykket er at svært få av innvandrerne brukte biblioteket som læringsarena i forhold til å øke kunnskap om norsk språk og samfunnsforhold fra bøker og annet materiale.

Observasjoner peker likevel på at samlokalisering gjensidig styrker voksenopplæringen og biblioteket i arbeidet med å oppnå sine ”læringsmål”. Men funn tyder også på at innvandrere

fra ikke-vestlige land ved noe tilrettelegging/drahjelp bedre kan nyttiggjøre seg av biblioteket som læringsarena. Noen eksempler kan illustrere dette. Jeg treffer en kvinne i 30-årene fra Eritrea mens hun sitter ved et vindusbord og leser i en norsk bok. Yttertøy, matpakke og vesker ligger rundt henne. Hun snakker ganske godt norsk og forteller at hver dag etter undervisning har satt av en time i biblioteket til å lese norsk. Hun er veldig imøtekommende og blid og flere av innvandrerelevne hilser på henne mens de går forbi. Noen setter seg også ned for en kort prat. Selv uttrykker hun glede over å bli intervjuet og sier at det ”gjør henne lykkelig å prate med en nordmann”. Senere i uken treffer jeg med henne igjen sammen med en kvinnelig medelev. Nå har hun nettopp klart å overbevise den andre kvinnen om å gjøre som henne. Utsette togturen hjem og lese en time i en norsk bok i biblioteket hver dag etter skoletid for å bli bedre i norsk.

Omtrent samme historien gjentar seg med en kvinne i 20-årene fra Filippinene som går på kurs for arbeidsinnvandrere en ettermiddag i uken. Hun har kommet med buss fra nabofylket og sitter nå og leser i en norsk bok mens hun venter på kursstart. Hun snakker godt engelsk og det kommer fram at hun har bodd i Norge i vel en måned. Etter en times tid kommer en noe eldre kvinne, også fra Filippinene, og setter seg ned med henne. Informanten min prøver å overbevise den nyankomne om å låne en norsk barnebok med seg hjem. Det viser seg at den andre kvinnen ikke var klar over denne muligheten og får hjelp til å få lånekort og låner en barnebok. Senere samme kveld rett før stengt kommer 20-åringen tilbake i biblioteket. Nå er hun i følge med en annen innvandrerelev som hun også hjelper med å få lånekort, og som ender opp med å låne to barnefilmer med norsk tekst. Funnene viser at ved å sitte i biblioteket og lese i bøker på norsk tiltrekker disse innvandrerkvinnene seg andre innvandrere og motiverer dem til å bruke biblioteket til å bedre norskkunnskapene. De markedsfører og fremmer også biblioteket som lærings- og integrasjonsarena.

Som de etnisk norske, var bruken av biblioteket som læringsarena kombinert med andre bruksområder. Funn viser til for eksempel som et torg der de kan vandre rundt i det åpne biblioteklandskapet og et sted å sitte i privat samtaler med kjente. For dem som satt i biblioteket over lengre tid, som kvinnene ovenfor, kom det tydelig fram at biblioteket hadde en viktig plass i deres liv. I likhet med de etnisk norske, møblerte de også rommet rundt seg med sine private eiendeler. Dette bekrefter funn fra Leckie og Hopkins (2002) fra to sentralbibliotek i Vancouver og Toronto og studenters adferd i studien til Bryant, Matthews og Walton (2009).

8.5 Biblioteket som privat arena

Som tidligere påpekt er én bruk av biblioteket oftest kombinert med andre bruksmåter. Privat bruk av biblioteket definerer jeg her både som sosialisering i felles aktiviteter med familie og venner og når en sitter alene i biblioteket i sin egen lille ”boble”, med en bok eller lignende. Biblioteket som høyintensiv læringsarena tilhører også denne kategorien, men er et selvsagt perspektiv for folkebibliotekene (St.meld. nr. 23 (2008-2009) og er omtalt i forrige kapittel.. Et hovedinntrykk er at svært mange, særlig barn og unge og familiegupper bruker biblioteket med selvfølge som arena for møter av privat karakter. Det er stor variasjon i intensiteten i samværet og møtene er planlagt eller ikke.

8.5.1 Familiesamvær

Funn viser at svært mange møter mellom familiemedlemmer er knyttet til ventetid på biblioteket i forbindelse med kulturskolen. Særlig mellom yngre barn i grunnskolealderen som ble fulgt av mødre og i færre tilfeller av fedre. Intervjuene bekrefter at det å være sammen som familiegruppe ble satt pris på og opplevd som en viktig dimensjon ved bibliotekbesøket. Karakteristisk for disse møtene var vekselvis høyintensiv kommunikasjon med stille samtaler, til mindre intens aktivitet ved at de rusler rundt mellom reolene, og setter seg ned sammen til lavintensive parallelle møter og leser hver for seg, eller bare sitter og ser seg omkring. Det var en sterk tendens til at disse fellesmøtene var kombinert med alenetid for den voksne. Et eksempel som belyser dette er en jente som samtaler ivrig med en kvinne mens de kikker i filmreolen. Det viser seg å være mor og datter. Jenta har kommet direkte fra barneskolen og moren for å levere musikkinstrumentet til henne som hun trenger til undervisning på kulturskolen. Nå bruker de ventetiden til å se etter bøker og filmer som de vil låne med seg hjem. Moren forteller at de har samme opplegg hver uke, og er svært glad for det nye kulturhuset og at biblioteket og kulturskolen er samlet der. Det har ført til at de har fått nye bibliotekrutiner og besøker biblioteket mye oftere enn før også utenom kulturskolebesøk. Mens datteren spiller, pleier moren å lese i aviser og kikke etter bøker mens hun venter. Etter intervjuet går de til et vindusbord og blir sittende å prate sammen, mens moren innimellom leser i en avis og datteren sitter og på landskapet utenfor.

Observasjonene peker også på at biblioteket har kvaliteter som fremmer privat samvær mellom familier med mindre barn og åpner for muligheter for å ha egne private møter for seg selv eller sammen med andre voksne. Et eksempel som også er relatert til venting knyttet til

annen kommunal virksomhet i kulturhuset, er en familiegruppe på fire, mor, far og to små barn jeg treffer på barneavdelingen en sein ettermiddag. Foreldrene sitter på sofaen og leser i papirer og barna beveger seg tett rundt dem. Moren og datteren går etter kort stund til voksenopplæringens lokaler. Jeg tar kontakt med faren som holder på å kle på gutten. Han forteller at han har fått fast rutine med å vente i biblioteket med barna mens konen underviser en ettermiddag i uken. Da pleier han å kikke i aviser og være med minstemann på 2 år, og av og til med datteren. Da ser de i bøker sammen, prater og har det hyggelig. Gutten leker ofte med klossene som ligger utlagt, men i dag er han litt slapp, så de vil gå hjem en stund og vente der før de kommer tilbake. Faren forteller begeistret at ”biblioteket er veldig bra, det er åpent og lyst og godt tilrettelagt for barn”. Han mener det åpne landskapet gir oversikt og trygghet og fungerer veldig godt også for små barn. Det er lett å finne barna igjen selv om de går litt på egen hånd. De to går ut, og etter noen timer er de tilbake igjen i biblioteket. Nå finner jeg faren i sacco-sekken på ungdomsavdelingen. Han har lagt seg flat ut med den halvsyke gutten på magen. Slik blir der liggende en god stund før de går ut sammen med kone og datter.

Den svært private bruken og høyintensive samværet mellom far og sønn var kun karakteristisk for noen få private møter. Felles for dem var at de ble observert på stille ettermiddager og kvelder. Et annet eksempel på dette er et ungt pari 20-årene som oppholder seg på ungdomsavdelingen. Mannen ligger på magen i en sacco-sekk og kvinnen sitter på ryggen hans. Hun masserer nakken og skuldrene, mens de innimellom prater lavt sammen. Om de var i familie vites ikke, men forholdet var i alle fall nært.

Private møter mellom søsken ble også observert og også det var knyttet til biblioteket som venteplass. Et eksempel er de to søstrene i barneskolealder i kapittelet ovenfor som satt vekselvis og pratet sammen og kikket utover biblioteket mens de ventet på galleriet for å bli hentet. Andre møter er planlagte, som møte mellom to andre søstre en regnfull mandag formiddag. En ung jente sitter i sofaen på ungdomsavdelingen og ser utover i biblioteket. Hun er alene, har hijab og er våt etter regnværet ute. Noe sjenert sier hun ja til å bli intervjuet. Hun er 16 år, forteller at det er storefri på skolen og at hun har avtalt å møte søsteren som går på voksenopplæringen. På galleriet kan hun se at søsteren sitter i samtale med to andre kvinnelige medelever i 20-årene. Den unge jenten synes det er for flaut å gå opp dit, før de to andre har gått. Mens vi sitter der forteller hun at hun liker godt å være på biblioteket, synes det er ”kjempefint”. Hun pleier av og til også å være her om ettermiddagene. Da låner hun noen ganger med seg letteste ungdomsbøker, helst med bilder, eller går på internett. Storefri

nærmer seg slutten og selv om søsteren framdeles sitter sammen med de andre på galleriet, bestemmer hun seg endelig for å gå opp, går forsiktig opp trappen, håndhilser på de to andre kvinnene og klemmer søsteren.

Funn viser at også at barn og en forelder, oftest mor, kom sammen til biblioteket uten av det var knyttet til andre ærend på kulturhuset. Inntrykket er at disse besøkene var i kombinasjon med instrumentelle ærend på biblioteket som å låne bøker, bruke internett eller lignende. Disse tenderte til å være lenger på biblioteket enn barn og foreldre i forbindelse med kulturskoleundervisning. På samme måte tenderte disse møtene å variere mellom høyintensiv privat og rolige stunder med privat tid hver for seg. Et eksempel er en mor og en datter i 16-17-årsalderen som står sammen foran reolen med lydbøker en ettermiddag. Det er en vennlig og lett stemning mellom dem. Moren forteller at hun og datteren kommer jevnlig for å låne lydbøker som de lytter til hjemme, på bilturer og i ferier. Hun er begeistret for det gode lydboktilbudet, for ingen av dem er særlig glad i å lese bøker, og hun pleier ofte også å dele lydbøkene med kollegaer. Mens de leter, prater de tett sammen. Datteren tar innimellom avstikkere rundt i biblioteket og er noe mindre aktiv med å finne fram lydbøker, men kikker ofte bort på moren og viser synlig stolthet over henne. Det virker som om de begge nyter stunden sammen på biblioteket.

På høsten, i motsetning til våren 2011, ble det for første gang observert en familie med ikke-vestlig innvandrerbakgrunn, sammen på biblioteket. En sein ettermiddag kom det inn en familiegruppe med mor med hijab og en gutt og en jente i 10-12 årsalderen. De går direkte bort til et PC-bord og setter seg ned. Barna leder tydelig an, logger seg på internett og viser ivrig fram et nettsted med bilder av noen de kjenner eller har vært med på. Barna prater i munnen på hverandre, moren nikker og smiler bekræftende. Familien ser ut til å kose seg sammen og går ut etter en liten stund. Det ble ikke observert at de hadde andre ærend i biblioteket, eller var der i forbindelse med besøk på kulturskole eller voksenopplæringen.

Lørdagen var som beskrevet i kapittel 8.2.3 en stor familiedag på biblioteket. Observasjonene viste at selv om de kom sammen som familie og brukte tid til hyggelig samvær, var det en sterkere tendens enn ellers i uken, til spontane møter med andre familier, venner og kjente. Tiden sammen som familie vekslet mellom høyintensivt samvær med barna, med prat om bøker og litt lek med de minste og med det som virket som tilfeldige velkomne treff med andre familier. Et hovedfunn er at familiesamværet mellom foreldre, barn og unge om hverdagene var kombinert med tid alene hver for seg. Om lørdagene derimot var det en

tendens til både for de voksne og barna og ha mer private møter med venner eller kjente som de traff tilfeldig. Ut fra valg av besøksdag på biblioteket, fikk de utført rollen som foreldre (eller barn), i kombinasjon med alenetid eller med møter med jevnaldrende venner.

Selv om de fleste eldre brukerne kom alene til biblioteket, viser funn at også eldre ektepar jevnlig var på biblioteket om formiddagene. Karakteristisk for disse møtene var lavintensiv parallell aktivitet i form av at de sitter ved siden av hverandre og leser eller ser seg omkring. I mindre grad høyintensive samtaler. Observasjonene viser at flere i denne gruppen brukte biblioteket som møtested og venteplass. Et eksempel er et eldre ektepar i 80-årene som sitter ved et vindusbord en sen ettermiddag og ser på utsikten. Mannen blar litt i et tidsskrift, kvinnen ser på utsikten og de prater litt sammen. De forteller at de går på biblioteket av og til og flere ganger avtaler de å møtes på biblioteket etter at de er ferdig med andre aktiviteter i bygden. De treffer ofte på kjenninger, men pleier ikke å avtale møter. Savner en kafé. Før jeg forlater dem, skryter de av personalet og det lyse biblioteklokalet.

Det forekom også mer høyintensive møter. Et eksempel er en kvinne 50-årene som kommer inn en ettermiddag med moren på 80 år. Datteren forteller at hun har flyttet bygden og pleier å ta med moren til biblioteket når hun besøker Voss. Da leser de alltid i flere aviser og forteller at de liker det nye biblioteket mye bedre enn det gamle. Men det var et stort ”men”. Hun peker på et ønske som kom fram i intervju med brukere i de fleste aldergrupper, fra yngre tenåringer til de eldste brukerne. Hun ønsket seg en kafé på biblioteket med mulighet til å ta seg en kaffe og noe mat på med venner og familie. Det forekom også møter mellom besøkende til andre institusjoner i kulturhuset og bruker, for eksempel en datter som treffer sin eldre far i aviskroken i lunsjpausen: ”Jeg kan regne med at han er her”.

8.5.2 Møter mellom venner

De fleste funn av private møter med venner var mellom unge i ungdomsskolealder, enten det var i forbindelse med andre besøk på kulturhuset eller ”frivillige” besøk. Inntrykket er at hovedhensikten var å slappe av og ha rolig og kjekt sammen og svært sjelden besøkene knyttet til instrumentelle aktiviteter som lån av materiale, gjøre lekser eller lignende. De unge kom gjerne sammen til biblioteket om ettermiddager og lørdager og tendensen var at de forble sammen under hele besøket. Møtene var som oftest preget av høyintensivt samvær med felles aktiviteter, men også bare det å være sammen i parallelle aktiviteter uten å gjøre noe særlig. Et eksempel på høyintensivt samvær, er to venninner i ungdomsskolealder som sitter tett

sammen i sofaen på barneavdelingen og lytter til musikk. De deler på samme I-poden og har én øremikrofon hver i øret. Under intervju kommer det fram en mangfoldig bruk av biblioteket. De skal på kulturskolen og venter heller her enn ved undervisningsrommet. Ofte pleier de å treffe venner som også går på kulturskolen og forteller videre at de går på biblioteket sammen også utenom kulturskolen, mest for å slappe av og kose seg, ikke så ofte for å låne bøker.

Både intervju og observasjoner viser en tydelig tendens til at svært mange av de eldre treffer kjente på biblioteket. Under intervju bruker de både benevnelsen venner og kjente om disse treffene. Særlig kvinnene gjorde det. Oftere enn menn kom de sammen to og to og tenderte til å være sammen under hele besøket. Innimellom pratet de sammen, også i tett konversasjon som mellom venninner. Flere var stamgjester som kom flere ganger i uken og selv om avislesing ofte ble oppgitt som viktigste årsak til bibliotekbesøket, viste observasjoner at det sosiale samværet har en betydelig plass og sannsynligvis er en viktig dimensjon ved bibliotekbesøkene for denne gruppen. Selv om hovedinntrykket er at de eldre deltar i færre private møter enn yngre brukere, var det eksempel på det en kan definere som møter mellom nære venner. Som da to eldre menn kommer inn sammen, henter lokalaviser og riksaviser og setter seg ned ved et vindusbord og leser en stund konsentrert side om side. Etter en halvtime kommer en tredje mann på samme alder inn og går til aviskroken. Han oppdager de to første, som vinker ham bort til seg. De setter i gang med å omorganisere seg og henter en ekstra stol for å gi plass til nykommeren rundt bordet. Her ble de sittende med intens prat og latter i nærmere en time, mens de innimellom henter nye aviser og kikker litt i dem.

Den frie bruken av biblioteket som sitt eget domene, også i denne aldersgruppen, bekrefter det McKechnie et al. (2004). Flere av møtene i denne gruppen, selv om de er private, er åpne for nykommere og har tendenser til å være som Oldenburgs (1999) tredje steder.

8.5.3 Innvandrere

Flere av innvandrerne fra voksenopplæringen kom inn på biblioteket i grupper på to eller flere og ut fra det kan det tyde på nære forhold, men trolig var de fleste forholdene likevel som mellom medelever og naboer. Ut fra observasjonene var det ikke mange møter som passer inn i kategorien private møter. Møtet mellom søstrene i kapittel 8.5.1 Familie er et unntak. Det forekom også blant menn, som brukere fra Eritrea som regelmessig kom ned i biblioteket hver formiddag og spilte sjakk. Der satt de oftest og spilte i intens konsentrasjon, innimellom litt

småprat. Flere trekk ved gruppen peker på at det var møter mellom nære venner. Observasjonen trakk seg over flere måneder og noen dager kom samme gruppe inn etter undervisning og ble værende i noen timer. Gruppen tiltrakk seg også andre innvandrerelever og spesielt en dag ble det høylydt stemning med latter og prat. Såpass at en eldre mann jeg intervjuet akkurat da, nikkete i retning av vindusbordet og sa: ”De bråker for mye”. Selv synes han at stillhet og ro er en viktig kvalitet ved biblioteket og han liker helst å sitte for seg selv. Likevel satt han ved et bord med god oversikt over trafikken ut og inn av biblioteket, og der det på samme tid var mange innvandrere. Innvandrerelevne og den eldre mannen er eksempler på at det private møtet på biblioteket har en viktig sosial dimensjon, men uttrykt på svært forskjellige måter. Mannen ønsket å sitte for seg selv, men samtidig ha lavintensive møter med de andre på biblioteket. Elevene hadde tett privat samvær seg imellom, som også var fullt mulig midt mellom de andre brukerne på biblioteket.

8.5.4 I sin egen boble

Observasjoner viser at flere møter av privat karakter er knyttet til når brukerne har møter ”med seg selv”. Lofland (1998) uttrykker det som å være i sin egen private boble ”bubble”, på arenaer der en er sammen med andre. Intervju peker på at svært mange setter pris på muligheten til stille kontemplasjon/aleneaktiviteter i biblioteket, som for eksempel den eldre mannen ovenfor. Det forekom ofte ved at de tok pauser fra andre mer høyintensive og instrumentelle aktiviteter, som studiearbeid, fra samvær med barn og familie, fra leting etter litteratur og lignende. De gikk ut og inn av disse aktivitetene. Satt alene og leste aviser, i bøker, spiste nistemat eller satt uten å gjøre noe annet enn å slappe av og se seg omkring. Inntrykket er at de fleste brukerne, både barn og voksne, opplevde slike stunder for seg selv. Noen funn viser eldre i timevis alene med aviser, barn og unge som tilbrakte hele ettermiddagen alene på biblioteket med å lese bøker. Foreldre brukte anledningen da barna var på kulturskolen til å fordype seg i avislesing eller bare sitte på galleriet og se utover biblioteket og utsikten. Et eksempel som kan illustrere det, er en ung jente tidlig i tenårene som går rolig rundt på ungdomsavdelingen en ettermiddag. I samtalen kommer det fram at hun er svært begeistret for biblioteket: ”Det er deilig å være i biblioteket, for det er så stort, lyst, romslig og koselig rom”. Etter intervjuet legger hun seg til rette i en sacco-sekk, tar av seg ytterklær og begynner å lese i en tykk ungdomsbok. Nesten tre timer senere går hun til dramatimen på kulturskolen.

8.6 Biblioteket som torg

De fleste byer og steder har offentlige plasser som er tilgjengelig for alle og brukes til mange typer aktiviteter. Det er parker, allmenninger, forsamlingslokaler, torg eller lignende som brukes både til uorganiserte og organiserte formål, og for folk flest hovedsakelig til fritidsbruk. I Aabø et al. (2010) sin survey-studie om bibliotek som møteplass, blir torg-funksjonen på biblioteket identifisert som et fysisk begrenset og definert område og tilgjengelig for alle – en lavintensiv møteplass. Studien skiller mellom to torg-variabler: 1) Et torg i et lokalsamfunn der en møter tilfeldige naboer og kjenninger og 2) et torg der en blir eksponert for mangfold og annerledeshet. I det følgende viser jeg til funn fra Voss bibliotek som dekkes av denne vide definisjonen.

I en landstrakt kommune som Voss, er det grunn til å tro at mange bibliotekbrukere vil være fremmede for hverandre. Flere av dem som bruker biblioteket som ventested i forbindelse med kulturskolen, kan tilhøre denne kategorien. Mange brukere fra de sentrumsnære områdene vil kjenne hverandre, og om de ikke gjør det, har de sannsynligvis sett hverandre før. Fordi all norskopplæring for innvandrere foregår på kulturhuset, er biblioteket som lavterskel møteplass et sannsynlig sted for møter mellom etnisk norske og innvandrere.

Et hovedfunn er at brukerne likte og var stolte over det nye biblioteket. De la særlig vekt på det åpne, lyse rommet som et godt sted å være. Inntrykket er at de oppholdt seg på denne møteplassarenaen, også som på et tog, med selvfølge og respekt, både til felles og private aktiviteter.

Et hovedinntrykk av biblioteket som torg kan grovt deles inn slik:

- Formiddag: Torg for den eldre lokalbefolkningen, innvandrerne imellom og mellom lokalbefolkningen og innvandrerne.
- Ettermiddag – kveld: Torg for barn og ungdom knyttet til kulturskolen og deres foreldre
- Lørdager: Torg for lokalbefolkningen, særlig unge familier med barn og andre voksne

8.6.1 Torg for den eldre lokalbefolkningen

Det er grunn til å anta at de fleste pensjonistene på biblioteket kjenner hverandre ganske godt eller vet om hverandre. Hovedinntrykket er at det stemmer. Hver dag før åpningstid stod det en gruppe eldre og ventet i gangarealet utenfor da biblioteket og flere av dem hilste og pratet

med hverandre. De som eventuelt kom alene, ble stående sammen i denne gruppen før de gikk inn. Inntrykket var et lite flertall kvinner og etter mye aktivitet med innlevering i skrankeområdet, spredte de seg rundt i hovedetasjen.

Observasjonene viser at de fleste eldre hilste på hverandre mens de passerte hverandre på vei rundt i biblioteket. Under intervju sa svært mange at de primært var kommet for å lese i aviser eller låne bøker. Fordi jeg spurte om det, la de også til at de ofte traff kjente og noen ganger også gode venner. Det kan skyldes at de var lite bevisst denne sosiale dimensjonen ved besøket, eller kanskje synes de det ikke var en legitim grunn til å oppgi som hensikt for bibliotekbesøket. (Til forskjell fra barn og unge som var svært bevisst denne dimensjonen).

Det var en tydelig forskjell i hvordan kvinner og menn i denne aldersgruppen, tok i bruk biblioteket som en offentlig møteplass og torg. De fleste mannlige pensjonistene kom alene og gikk direkte bort til aviskroken. Etter å ha plukket med seg en avis eller to delte de seg i to grupper. Noen satte seg ned i aviskroken rett overfor hverandre uten å snakke noe særlig, andre tok aviser med seg til et av vindusbordene og setter seg enkeltvis der. Etter en tid med ivrig avislesing ble de mer oppmerksomme på omgivelsene, kikket seg rundt og eventuelt hilste på nye som kom inn. Et eksempel er en eldre mann som satt i aviskroken og leste i en riksavis midt på dagen en regnfull septemberdag. Han har sittet der en times tid og innimellom har andre brukere sittet parallelt med ham og lest i aviser uten at han har snakket med noen av dem. Jeg går bort til ham og under intervjuet går det fram at han er kritisk til bruken av penger til kulturhuset. Han synes også biblioteket skulle holde seg til basisfunksjonene, aviser og utlån av bøker – ”hva godt har internett brakt menneskeheten?”. Han forteller at han av og til ser kjente på biblioteket, men ville helst være alene. Aller best liker han å sitte slik at han har godt utsyn over biblioteket. Selv om han var misfornøyd med det nye kulturhuset, var han en fast bruker av biblioteket og hadde plassert seg slik at han hadde god oversikt over de som kom og gikk. Det kan tyde på at samvær med andre uten å måtte samhandle var en viktig dimensjon for ham, samtidig som han kunne sitte for seg selv i sitt eget private rom.

Det hendte daglig at noen av de avislesende mennene traff kjente som de slo seg sammen med. Det virket ikke som det var planlagte møter, men tilfeldige treff mellom kjenninger eller venner. Både intervju og opplysninger fra personalet forteller at biblioteket i alle år har hatt en stor gruppe mannlige stamgjester, ”avisleserne”. Dette har satt sitt preg på Voss bibliotek, blitt et ”varemerke” som de både har vært og er stolt av. Ikke alle, men flere av avisleserne har fulgt med til det nye biblioteket.

De fleste kvinnene kom også alene, men tenderte oftere enn menn å komme flere sammen to og to. Kvinnene virket mer stille, kanskje noe mindre hjemme på biblioteket enn mennene. Inntrykket er at de ikke i så stor grad hilste på andre under besøket og det ble ikke observert at kvinner og menn som kom alene, satt seg sammen. Observasjonene av kvinnenes bruk av biblioteket som torg ble noe korrigert av informasjon fra intervju. Et eksempel er en kvinne i 70-årene jeg treffer på mens hun sitter alene og leser i aviser ved et bord på et åpent område i biblioteket. Hun forteller at hun er regelmessig på biblioteket for å lese både Oslo-aviser og flere regionale og lokale aviser. Hun har flyttet tilbake til Voss etter å ha bodd hele sitt voksne liv på en annen kant av landet. Uten at jeg spør forteller hun at svært ofte treffer hun på kjenninger på biblioteket, men synes det er rart at det ikke er flere damer der.

Hun forteller også at bibliotekbesøkene gir struktur på hverdagen og det er et hovedfunn for denne brukergruppen. Det kom også fram at flere var enslige og selv om de ikke sa det direkte ga de inntrykk av å være ensomme og en viktig del av bibliotekbesøket var å få struktur på dagen og å se andre folk, og helst treffe kjente. Noen ganger treffer hun kjente på biblioteket som hun går på kafé sammen med etter bibliotekbesøket. Men helst skulle det vært i biblioteket og skryter av de nye lokalene og sier: ”Biblioteket er et godt sted å være”.

Som også flere brukergrupper påpekte, viser hun til mangel på kafé, som kan sies å være en mangel ved biblioteket for å kunne møte denne gruppens behov. Et annet eksempel er en mann i førtiårene som jeg observerer en tidlig ettermiddag mens han vandrer rundt i biblioteket, kikker på musikkksamlingen, tar med seg en avis og går tilbake til et vindusbord der han har sittet en stund. Han forteller at han er her for å lese og låne bøker, se i tidsskrifter og lese aviser. Han går regelmessig på biblioteket, men sier at han egentlig burde gå her oftere. Det er svært viktig at biblioteket er gratis, men han synes det mangler en kafé. Fordi synet hans er dårlig, liker han også det nye biblioteket mye bedre enn det gamle, fordi det er så lyst. Etter intervjuet blir han sittende en god stund før han går ut. Et annet eksempel på denne mangelen ved biblioteket, også som torg, der en kan slå seg sammen med kjente eller sitte å betrakte folkelivet, kom fram i ytringen til en aktiv kvinne i 50-årene, som var deltidsstudent og fulgte sønnen på musikkskolen. Det bør være en kafé her, for ”det er jo urnorsk å drikke kaffe”.

Det kom også inn noe få ektepar ut på formiddagen og tendensen var at de spedt seg etter samme mønster, menn til avisene og kvinnene til reolene. En del av ekteparenes bruk av

biblioteket faller inn under kategorien private møter, men også til offentlig torg ved at de fortalte at de pleide å treffe kjente, oftest tilfeldig på biblioteket.

Et hovedfunn er at de eldre oppholder seg generelt ganske lenge på biblioteket, gjerne mellom en til to timer. Det var både møter av lavintensiv karakter i form av at de ikke hilste eller kun nikket kort i det de passerte hverandre. Med informasjon fra intervjuene er det grunn til å tro at det var flest mer tilfeldige møter mellom kjenninger. Observasjonene viser at biblioteket som torg hovedsakelig var brukt i kombinasjon med instrumentelle ærend, som å lese aviser og låne bøker, men at den sosiale funksjonen med samvær med andre eldre var en svært viktig kjente dimensjon ved bibliotekbesøket. Et hovedinntrykk er at biblioteket stod fram som et torg for de eldre vossingene der de fleste var kjente for hverandre som på Oldenburgs (1999) tredje sted, men det var også helt legitimt og vanlig å sitte alene med en avis eller bok som på et første sted, eller i sin egen "boble" (Lofland, 1998).

Uansett brukergrupper observerer de helt sikkert alle ikke-vestlige innvandrerne som er der på samme tid. Med inntak av mannen som sa de bråkte for mye, var det ingen av de eldre som sa noe om at de var på et felles torg med en stor gruppe ikke-vestlige innvandrere.

8.6.2 Torg for innvandrere

De ikke-vestlige brukere på biblioteket var i all hovedsak elever ved norskklassene på voksenopplæringen som var kommet til Norge og Voss i løpet av de siste årene, og flere av dem bor på asylmottak. Siden de fleste asylmottakene og boliger for innvandrere ligger spredt godt utenfor Voss sentrum, kan en anta at forholdsvis få oppholder seg i større grad på Vossevangen utenom undervisning på voksenopplæringen. Det medfører at biblioteket sannsynligvis er det stedet hvor flest innvandrere og etnisk norske vossinger treffer hverandre. Samtidig fungerer biblioteket som et torg og møtested for innvandrerelever imellom.

Regelmessig hver formiddag strømmet opp til 15-20 innvandrerelevne inn i biblioteket i løpet av friminuttene fra voksenopplæringen og spredte seg rundt i biblioteket. Inntrykket var at de fleste var i 20-årene og at det var en svak overvekt menn. Oftest kom de inn to og to eller i små grupper. De slo seg ned ved småbordene langs vinduene, vandret rundt i hele biblioteket, kikket i hyllene, på oppslagstavlen, mange gikk til reolen med filmer, færre til avisene.

Grunnen kan være at det var ingen aviser og tidsskrift på andre språk enn norsk og engelsk.

Underveis pratet de en del sammen og hilste på andre som også kom fra norskundervisningen.

Ellers var det karakteristisk at flere gikk en del fram og tilbake forbi det oversiktelige

inngangspartiet, der folk kom og gikk. Observasjonene viste at flere innvandrere ikke kjente

hverandre så godt, men nok til å nikke til hverandre på sin vei rundt omkring i biblioteket. Andre bare passerte hverandre uten å hilse mens de gikk omkring. De små gruppene som kom sammen kom pratende inn og fortsatte å være sammen i biblioteket, som den faste sjakkspillende gruppen som ved samme vindusbord gjennom hele uken. På galleriet og i trappene var det mange møter i forbifarten mellom elever fra norskklassene som hilste, ofte glade og opprømte på hverandre og av og til med lærere som hadde ærend i biblioteket. Vanligvis kom det også hver dag 1-2 andre innvandrere utenfra inn på biblioteket på denne tiden. De ble tatt godt i mot med hilsen og prat og inntrykket er at disse møtene ikke var avtalt. Noen av innvandrerelever kom også inn alene, gikk gjerne til filmhyllen eller satte seg ved et vindusbord og kikket rundt, innover i biblioteket og på utsikten utenfor. Hver dag satt også noen seg på galleriet og pratet sammen. Oftest en gruppe på 2-3 kvinner eller små grupper med kvinner og menn. Enkelte satte seg også og så utover biblioteket og landskapet utenfor. Hovedinntrykket er at de brukte biblioteket som rekreasjonssted og til observasjon, som et torg der de kunne treffe hverandre og slappe av fra instrumentelle skoleaktiviteter. Selv om de var elever ved samme skole og kanskje også klasse, varierte graden av intensitet som i en vanlig norsk skoleklasse. Det pågikk kontinuerlig høyintensive samtaler i noen grupper. Samtidig var det mer lavintensive møter mellom andre, der de betraktet og passerte hverandre. Enkelte kom også inn og forble alene i de korte friminuttene og fortrakk kanskje det.

Biblioteket som lavterskel møteplass og torg gjorde det også mulig å avtale møter, for eksempel mellom de to søstrene fra Iran. Det var også tydelig at noen innvandrere fungerte som trekkplaster eller møtepunkt for flere innvandrere på dette ”torget”. Et hovedfunn er at innvandrerne i stor grad bruker biblioteket som et torg i den vide betydningen, der de både treffer kjente og møtte fremmedhet. Som et aspekt ved torgfunksjonen, bemerket de som andre brukergrupper også det lyse, flotte biblioteket. Opplysninger fra ledelsen i voksenopplæringen bekrefter også at elevene er stolte over at norskundervisningen er lagt til kulturhuset, bygdens nye ”storstue”. Det tyder på at samlokalisering med voksenopplæringen i høy grad fremmer biblioteket som en lavintensiv møteplass innvandrere imellom og mellom etniske vossinger og innvandrere.

8.6.3 Fellestorg - for etnisk norske og innvandrere

Sammen med unge innvandrerne fra norskkursene på kulturhuset, var eldre vossinger den dominerende brukergruppen på biblioteket om formiddagene. Hovedinntrykket er at

biblioteket var som en intens flerkulturell arena, eller torg. Inntrykker var at i friminuttene var innvandrerne i flertall.

Uten tvil var denne flerkulturelle bibliotekhverdagen en ny erfaring for de eldre brukerne, i forhold til slik det var på det gamle biblioteket. Observasjonene viser at det var svært lite direkte kontakt mellom dem og de unge ikke-vestlige innvandrerne, i form av at de hilste eller snakket med hverandre. Derimot var det mange lavintensive møter i form av se- og hørekontakt når de passerte hverandre i det åpne biblioteklandskapet. Innvandrerene var mye på farten hit og dit, og observasjonene kan tyde på at de kikket mer på pensjonistene enn omvendt. Det var også andre brukere, som noen få voksne og eldre tenåringer og noen få grupper med skole- og barnehagebarn. Ingen av brukerne viste særlig oppmerksomhet mot innvandrerne. Tettere møter forekom oftest ved filmreolen. Der stod ganske ofte elever fra norskopplæringen med etnisk norske unge og voksne og kikket gjennom tilbudet. Det var ingen verbal kontakt mellom de to gruppene, men kontakt som i parallelle møter.

Fra januar 2011 hadde biblioteket vært en fellesarena for de ulike gruppene og en kan anta at løpet av de månedene observasjonene foregikk (mars-november), hadde de blitt vant til samværet. Det var svært få funn der det kom fram kommentarer eller synspunkter om hverandre, fra noen av gruppene. Inntrykket er at de aksepterte hverandre, og hverandres rett til å være på biblioteket, som et åpent sted for alle. For eksempel pensjonisten som var kritisk både det nye kulturhuset og til internett på biblioteket. Han kommenterte overhode ikke det daglige innslaget av mange unge innvandrerne. Derimot satt han på et bord med godt oversyn over ”trafikken” til og fra og ble også observert mens han gikk omkring i biblioteket samtidig med innvandrerne og kikket i reoler og på utstillinger. Det kan peke på at etter vel et halvt år etter åpningen og samlokaliseringen med voksenopplæringen, var de eldre vossingene blitt vant til dem. Kan de mange lavintensive møtene ha gitt så mye informasjon at samværet var blitt ufarlig og trygt? Fra innvandrerens side kom det også fram svært få meningsytringer om etnisk norske. Et unntak var den eritreiske kvinnen som utsatte togturen hjem for å lese norsk på biblioteket og sa at hun ble lykkelig over å snakke med nordmenn. En filippinsk kvinne fra norskkurset for arbeidsinnvandrere om ettermiddagen, sa mot slutten av samtalen at hun brukte biblioteket for å observere nordmenn.

Om de etniske gruppene hadde få kommentarer om hverandre, var de samstemte i sine synspunkter på biblioteket. Omtrent alle jeg intervjuet kommenterte og priste det lyse lokalt og ga uttrykk for at de likte å være på biblioteket. Etter at den filippinske kvinnen hadde skryt

av biblioteket og bibliotekets funksjon som observasjonssted, tok hun sats mot slutten av intervjuet og sa: "The library is a complete place".

Et hovedinntrykk er at bibliotekets funksjon som torg i stor grad særlig kom fram om formiddagene mellom innvandrerne og pensjonistene, og det er sannsynlig at torgfunksjonen medvirker at de etniske gruppene får økt kunnskap om hverandre. Audunson (2005) peker på at det er et stort behov for slike lavintensive møteplasser i vårt flerkulturelle samfunn, og viser til at det bidrar til kommunikasjon og tillitt på tvers av kulturell tilhørighet.

8.6.4 Torg - ettermiddag - ventetid

"Dette er den eneste store møteplassen vi har på Voss", jente 13 år på Voss bibliotek.

Funn viser at aktivitetene på kulturhuset og samlokaliseringen med biblioteket gir barn og voksne en felles arena og møteplass på biblioteket. Hovedinntrykket er at om ettermiddagene skiftet biblioteket fra å være et flerkulturelt torg, til å være et torg der særlig barn og unge og deres foreldre møtte både kjente og ukjente etnisk norske innbyggere fra den vidstrakte kommunen.

I forbindelse med besøk på kulturskolen brukte de biblioteket som venteplass og oppholdssted før og etter undervisning. I forhold til bruken av biblioteket som torg var det forskjell på de yngre elevene i småskolealder og barna hovedsakelig i ungdomsskolealder. De yngste kom enkeltvis eller i grupper på to, og var i følge med en voksen. Selv om observasjonene viser at disse gruppene holdt seg stort sett sammen, peker informasjon fra intervju på at de ofte treffer andre kjente i biblioteket. Typiske svar fra barna var at de treffer andre fra kulturskolen, fra fotballaget, og som en sa "barna til min mor sine venninner". Typisk "torgadferd" var at de vandret sammen mellom reolene, kikket i bøker og på utstillinger nær barneavdelingen og i skrankeområdet. Observasjoner viser at både barn og de voksne følgespersonene ofte gikk opp på galleriet og bare satt ved siden av hverandre og så utover biblioteket. De yngste tenderte til å være kortere tid på biblioteket og aktiviteten var hovedsakelig lavintensiv, med litt prat eller en kort stund på PC innimellom.

De litt eldre barna og ungdommene tenderte til å vandre omkring i hele bibliotekarealet, kikke i reolene, i filmhyllen, på utsikten osv, før de svært ofte tok med seg et blad eller en bok og slo seg ned, ofte i små grupper i de komfortable sacco-sekkene eller på sofaen i ungdomskroken. En gjennomgangsbemerkning også fra denne brukergruppen var at biblioteket var en veldig fin plass å vente.

Et eksempel som kan illustrere torgfunksjonen om ettermiddagen er en jente og to gutter i 12-13årsalderen som kommer inn sammen en sein ettermiddag og setter seg ned ved hver sin PC i inngangsområdet til biblioteket. De forteller at de skal på kulturskolen, og surfer på

internett, bruker Facebook og spiller nettspill mens de venter. De prater ikke sammen, men er konsentrert om hver sin PC. Kort tid etter intervjuet går den ene gutten til kulturskolen. De to andre går opp på galleriet hvor jenten slutter seg til en jentegruppe og gutten til noen gutter. Her blir de sittende og prate til de går til undervisning. Besøkende til barneforestillingene på kinoen må også passere det brede inngangspartiet til biblioteket, og selv om det ikke er direkte funn som kobler kino med bibliotekbesøk, er det grunn til å anta at det forekommer.

Torgfunksjonen rommer også mulighet for distanse, et sted der en kan sitte tilbaketrasket og se seg omkring. Galleriet var et typisk sted for dette, og et eksempel er en mor som sitter der mens hun venter på at sønnen skal bli ferdig på kulturskolen. Hun ser utover biblioteket og kommer med forslag til forbedringer av biblioteket som torg og sted for alle, og foreslår at vegger og stolper blir brukt som utstillingsplass for kunst av utøvende lokale kunstnere. En jente i ungdomskolealder pekte på at betongstolpene var litt triste og burde males i fine farger. Samme moren kommer med en meningsytring som styrker det nye biblioteket sin torgfunksjon og forteller at det gamle biblioteket var mye brukt av stamkunder og hadde ikke samme kvaliteter som et sted for alle. Opplysninger fra personalet tyder på at det ikke er færre avislesere enn tidligere, men bekrefter at de tidligere lokalene var små og trange lokaler.

Barna og de unges bruk av biblioteket som torg, har svært mange likhetspunkter med Oldenburgs (1989) tredje steder, både som sted å slappe av, men også som treffsted der de tilfeldig eller regelmessig, treffer venner og kjente.

8.6.5 Torget på lørdag

Lørdagen er nevnt i innledningen som en torgdag i bygden og hører også med under denne torgkategorien. Observasjoner og intervju viser at biblioteket legger til rette for å kombinere familiesamvær med å være et torg der en treffer naboer, venner, kollegaer og også ukjente. Her kan jeg nevne noen andre lørdagstreff og lørdagsaktiviteter på biblioteket. Et eksempel er en bestemor jeg treffer mens hun sitter på barneavdelingen og leser i en bok for to små barnebarn. Etter en kort stund forlater de henne og går bort til noen andre barn ved billedbøkkassene. Hun forteller at hun bor i nabofylket og ofte når hun er på besøk tar hun barnebarna med seg på biblioteket, spesielt når det er stygt vær som i dag. Noen ganger treffer hun kjente som hun slår av en prat med og særlig er hun glad for å se at barna koser seg i samvær og lek med andre barn.

I motsetning til hverdagene oppholdt småbarna seg også i større deler av biblioteklokalet.

Mens foreldrene gjerne ble stående å prate med jevnaldrende par, var det en tendens til at barna samlet seg i små grupper som holdt sammen gjennom hele besøket. Et eksempel de to familiene som treffer hverandre tilfeldig og mens to mødre prater sammen, samler de fire barna i førskolealderen seg og tar de fatt på en felles vandring rundt i hele biblioteket. De går rolig i sikksakk mellom reolene, bort til vinduene, til skrankeområdet og til barneavdelingen igjen, tar deretter fatt på en ny runde. De voksne holder en viss utkikk, men er påtagelig avslappet og virker ikke redde for at barna skal løpe vekk i de store åpne områdene i kulturhuset. Dette er et funn som også bekreftes av en far jeg intervjuet en sein ettermiddag som spesielt bemerket at biblioteket virket spesielt godt tilrettelagt for små barns behov. Det viser også til en tendens til at barn og voksne finner sine egne rom eller områder på dette torget, og peker mot at bibliotekets fysiske utforming, med bl.a. romlige lokaler, ingen fysiske skiller mellom avdelingene og mye gulvplass til å vandre rundt fremmer biblioteket som torg. Lørdagen var også turistenes dag på biblioteket og det var en tendens til at flere grupper turister brukte biblioteket som torg og offentlig møteplass, spesielt når turistinformasjonen var lukket. Flere kom innom og vandret rundt på biblioteket innimellom lokalbefolkningen. Intervju bekrefter at tilbud om fri tilgang til internett var viktig for denne brukergruppen, samtidig som biblioteket var et varmt og tørt sted å være i regnværet. Det var gjennomgående at de synes biblioteket var vakkert. To unge kvinner fra Taiwan og to nederlandske eldre damer forteller alle at de kommer for å oppdatere seg på nyheter hjemmefra og ha kontakt med venner og familie på sosiale medier. De skryter også veldig av både personalet og tilbudet. I motsetning til hverdagene som var preget av segmentering av brukergrupper, var det et mangfold av brukere, men lite innslag av annerledeshet (Aabø et al., 2010). Det var i stor grad både høyintensive og lavintensive møter, men biblioteket som helt og holdent stor fram som en lavintensiv arena (Audunson, 2005)

8.7 Offentlig sfære

Bibliotekene blir i mange sammenhenger framhevet som demokratiske institusjoner som er viktige for å bevare ytringsfriheten. I følge Habermas er det offentlige rom med åpen samtale og debatt, der ulike synspunkter og meninger kommer fram, en forutsetning for demokrati. Folkebibliotekene har en viktig demokratibyggende funksjon ved å være informasjonsformidlere og presentere ulike ideer og synspunkt for allmennheten og være en arena for informert meningsdannelse og debatt. Denne dimensjonen er også viktig for styrke innbyggernes engasjement å bygge levende lokalsamfunn.

Aabø og Audunson (2012) peker på at bibliotekene reflektere sin rolle som offentlig sfære ved at de eksponerer ulike politiske og kulturelle synspunkter via aviser, bøker og andre medier og er også bevisst sin samfunns- og demokratirolle ved å invitere, i ulik grad til åpne møter om aktuelle samfunnstema.

Funn peker på at bruken av Voss bibliotek som offentlig sfære særlig er knyttet til avislesing. Opplysninger fra personalet, som også blir bekreftet av flere informanter, er at det har alltid vært et godt og bredt utvalg av aviser med ulikt politisk grunnsyn på Voss bibliotek. I alle år har den store gruppen avislesere, hovedsakelig eldre menn, som møttes daglig på biblioteket vært nærmest et varemerke for biblioteket. Observasjoner viser at det framdeles er mange eldre menn blant avisleseren, men også eldre kvinner. Utover ettermiddagen kom også flere yngre brukere inn og leste aviser. Supplert med informasjon fra personalet ser det ut til at antallet avislesere har økt siden biblioteket flyttet inn i nye lokaler, særlig blant andre voksne og ungdommer. Hovedinntrykket er at de fleste leser mer enn én avis, og at riksavisene kanskje er noe mer lest enn lokalavisene. De eldre pensjonistene hadde naturlig nok mer tid til å bruke på avislesingen, enn yngre. Intervjuene viser at flere var svært bevisste på å få informasjon fra flere kilder ved å lese aviser som representerte ulike politiske grunnsyn. I en samtale med en kvinne i 70-årene kommer det fram at hun er i biblioteket nesten hver dag når hun ikke er på reise for å besøke barn og barnebarn. Hovedhensikten er å lese aviser. Hun synes det er svært viktig å holde seg orientert om samfunnspolitiske forhold, både nasjonalt og internasjonalt og pleier å lese opptil 10 aviser på biblioteket. Den massive avislesingen forklarer hun med at hun vokste opp i et hjem med tilgang til mange aviser, og det var en viktig del av fellesskapet i familien. Et annet eksempel på stort samfunnsengasjement er en eldre mann på nesten 90 år. Han forteller at han har vært trofast bibliotekbruker i alle år og kommer til biblioteket hver dag for å lese aviser en times tid. Han synes biblioteket har aviser som dekker et bredt felt og han leser for å holde seg orientert om lokale, nasjonale og internasjonale samfunnsspørsmål. Et par måneder etter observerer jeg ham igjen i biblioteket mens han sitter og leser aviser. Denne gangen kommer han bort til meg, for han har mer han vil si om biblioteket. Ganske høylytt, som om han holder en tale, priser biblioteket som samfunns gode og offentlig sted for alle. ”Det er et fantastisk tilbud, et viktig gratis fellestiltak, et spleiselag, - som er åpent for alle”. Han mener også at det er en viktig del av det lokale kulturtilbudet og det sosiale fellesskapet og viser blant annet til at ”her møtes en gammel bibliotekgjeng med menn, hver dag”. Mot slutten av samtalen peker han på biblioteket som instrument for demokrati og mangfold, og hevder: ”Biblioteket er en viktig plass som åpner

for et fellesskap mellom folk med ulike interesser”.

Selv om han var mer reflektert om bibliotekets samfunnsrolle enn det som ellers kommer til uttrykk, peker hans synspunkter kanskje likevel på en underliggende holdning som mange i befolkningen deler om biblioteket. Avhandlingen til Aabø (2005) viser for eksempel at $\frac{3}{4}$ av befolkningen i Norge synes at folkebibliotekene er mer verdt enn de koster, og at flertallet av dem som ikke bruker biblioteket mener at det er viktig at vi har et gratis offentlig bibliotek i Norge.

Vern om bibliotekets viktige rolle som offentlig sfære kommer også til uttrykk i samtale med den yngre faren som ventet med den lille syke gutten på konen som underviste (kapittel Privat arena). Han forteller om mye motstand mot kulturhuset, både før og etter at bygget stod ferdig. Det gjaldt både samfunnsnytte, bruk av offentlige midler og dimensjon på bygget. Han er noe oppgitt ”og dette skal være kulturbygden Voss?”. Han skryter av biblioteket og avisutvalget og forteller at han ofte stikker innom midt på dagen på vei hjem etter arbeid for å lese flere aviser. I diskusjoner om kulturhuset pleier han å svare at ”hadde pengene blitt brukt på sportsanlegg, hadde ingen klaget”.

Det var atskillig færre observasjoner fra brukere som leste i tidsskifter. De var plassert i en felles krok med avisene og en del bruk kan ha unngått min oppmerksomhet. Funn viser at det var en del kombinasjonsbruk, ved at avisleserne også kikket i tidsskifter innimellom. Som eksempel er en eldre dame som leser i aviser ved et vindusbord. Hun forteller at hun er på biblioteket ca en gang i uken og leser i ”Oslo-aviser” og i ulike tidsskifter som for eksempel ”Vi over 60”. Selv om hun er alene i dag går hun oftest sammen med mannen.

Som kvinnen forteller, viser funn at eldre ektepar og andre familiegrupper også kom sammen til biblioteket, blant annet for å lese aviser. For eksempel kvinnen i 50-årene som var sammen med moren på 80 (kapittel 8.5.1) forteller at de to alltid leser i flere aviser når de er på biblioteket. Et hovedfunn er at svært mange kommer til biblioteket for å lese aviser for å holde seg orientert om samfunnsspørsmål og er bevisst denne dimensjonen. Observasjonene peker også på at avislesing kombinert med det sosiale fellesskapet og muligheten til å treffe kjente, er en viktig dimensjon ved biblioteket som offentlig sfære.

I løpet av første året i nytt bibliotek var det ca. 20 ulike åpne arrangement i biblioteket, som bl.a. omfatter flere forfatterbesøk, med opplesinger og samtaler, et stort Gjerdåker-arrangement, og for eksempel debattmøte som ”Utdanning på smalea vegar”. Dette er en stor økning fra tidligere år og flere arrangement var i samarbeid med lokale lag og organisasjoner, som ”Lesehug”. Biblioteket hadde også søkt og fått statlige midler til denne bruken.

8. mars-arrangementet på kulturhuset ble spesielt nevnt av noen informanter . Den 50-årige

kvinnen ovenfor er begeistret for det nye flott biblioteket og særlig er hun glad for alle arrangementene som holdes på biblioteket på kveldstid. Siden hun ikke bor på Voss, kan hun vanligvis ikke delta selv. Men hun har god oversikt og ramser opp møter med lokale forfattere, om ulike samfunnstema, konserter med mer, som har vært på biblioteket. Et annet eksempel er moren som følger sønnen til kulturskoleundervisning, og forteller at hun har vært med på å organisere møter, for eksempel 8. mars-arrangementet og møter med kunstlaget. Den positive holdningen til biblioteket som aktiv bidragsyter til debatt om samfunnsspørsmål kom fram i flere intervjuer. Funnene tyder også på at brukerne er generelt glad for et offentlig gode eksisterer selv om de ikke selv kan benytte seg av det selv. Aabø (2005) bruker for eksempel denne typen altruisme som målestokk for å fastsette verdien av offentlige bibliotek i befolkningen.

En viktig dimensjon ved den offentlige sfære er tilgang til offentlig informasjon om lokale forhold. Offentlig informasjon, om kommunestyremøter, kommuneplaner etc., var ikke stilt synlig fram og en årsak er delvis at innbyggere i økende grad finner denne typen informasjon på internett. På utstillingsmonteret i skrankeområdet hang plakater om ulike arrangement og begivenheter på biblioteket, og ellers konserter og møter på Voss og i Hordaland og det var en tendens til at flere av de besøkende gikk bort for å sjekke om det var noe nytt siden sist. I Turistinformasjonen, bak bibliotekskranken, lå brosjyrer åpent tilgjengelig også når den var stengt. Det var informasjon om Voss og de omkringliggende regionene som reisemål, men også brosjyrer med faktaopplysninger og aktuelle begivenheter og aktiviteter på Voss i løpet av året. Inntrykket er at det bidro til å øke verdien av biblioteket og kulturhuset som et sted for informasjonsinnhenting om lokale forhold. (Turistinformasjonen ble flyttet til andre lokaler i sentrum, våren 2012).

Noen observasjoner viser bruk av biblioteket som offentlig sfære i forhold til å informere seg om andre lands politikk og samfunnsforhold via bøker og internett. Et eksempel på dette er en ung kvinne som sitter ved et vindusbord og leser i en bok. Hun forteller at hun er tilflytter og blir ferdig med videregående skole til sommeren. Til høsten har hun planlagt en lang reise jorden rundt og er på biblioteket for å finne informasjon om landene hun skulle til. Hun leser om geografi og politikk og bøker på spansk av nasjonale forfattere for å forstå kulturene hun skal til. For å spare penger, bor hun for tiden ute i det fri, uten strøm og PC, og bruker også internett på biblioteket til å hente informasjon. Det er det også viktig for henne å finne informasjon om hva som foregår på Voss via lokalaviser og oppslag i biblioteket. I tillegg til å avtale private møter, har hun også vært på flere møter, utstillinger og konserter arrangement på biblioteket og i Kulturhuset. Hun er eksempel på en storbruker av biblioteket som offentlig

sfære, der bibliotekbesøkene var kalkulert inn som svært vesentlige for å kunne gjennomføre reiseplanene. Hovedinntrykket er at de fleste brukerne kombinerer bruken av biblioteket som offentlig sfære med flere andre typer bruk og bekrefter det Aabø og Audunson (2012) betegner som ”bevegelse mellom sfærer”.

Gratis tilgang til digitale medier er også argument i debatten om biblioteket som offentlig sfære, for å styrke demokratisk tilgang til kunnskap og mulighet til deltakelse i den offentlige debatten. Likeledes en forutsetning for at biblioteket skal kunne fylle oppgaven som en aktuell og demokratisk læringsarena.

8.8 Virtuell møteplass

Ved å tilby gratis tilgang til internett og digitale medier, brukes biblioteket også som virtuell møteplass. Dette kapitlet omfatter både bruk av bibliotekets PC’er til bruk av sosiale medier som Facebook og Twitter, ulike virtuelle spill og bruk av e-post og til informasjonsinnhenting på internett til studier og andre formål. Et hovedfunn er at bruk av bibliotekets PC’er er kombinert med andre aktiviteter som å prate og slappe av med venner og kjente, lese bøker, eller bare vandre omkring i biblioteket. Observasjoner viser at det ikke var ventetid for å bruke de seks publikums-PC’ene, og kun om lørdagen var alle PC’ene samtidig i bruk. De som i størst grad brukte publikums-PC’ene som virtuell møteplass, var barn og unge som ventet på undervisning på kulturskolen. Med få unntak var disse alene på biblioteket og det syntes å være en sammenheng med bruk av digitale medier som erstatning for treff med venner i biblioteket. Et eksempel er en november ettermiddag da jeg går bort til en gutt som sitter alene ved en PC. Han er 12 år og venter på undervisning på kulturskolen og sier han er på YouTube og Facebook mens han venter. Svært ofte treffer han tilfeldig venner og kjente på biblioteket, også noen fra kulturskolen, ”men i dag har jeg ikke møtt noen”. Som flere av PC-brukerne ”shoppet” han i bibliotekets tilbud ellers og pleide å låne med seg en bok hjem før han ble hentet av moren utenfor biblioteket. Mot slutten av samtalen tar han i og sier: *”Alt er fint med biblioteket – det er moderne og har fin utsikt. Ingenting er dårlig med biblioteket”*. En annen ung tenåringsjente treffer jeg på mens hun er på vei bort til en PC og forteller at hun pleier å bruke PC’en mens hun venter på bussen etter kulturskolen. Hun synes det er greit, for da kan hun bruke tiden til å treffe venner på sosiale medier og finne informasjon til skolearbeid. Intervju viser også at studentene som sitter på lesesalen også kombinerer studiene med kontakt med venner på sosiale medier.

Det ble også observert noen få familiegrupper som satt sammen foran PC'er. Et eksempel er familien med mor og to barn med innvandrerbakgrunn (fra Privatemøter) der barna tydeligvis vil vise moren noe fra internett om en begivenhet de hadde vært med på. Et annet tilfelle er en yngre voksen kvinne som sitter med en eldre mann og prater mens hun viser ham noe på PC'en. Den tette samtalen kan tyde på at de var i familie. Det kan også være et eksempel på alderskløften i forhold til bruk av internett og sosiale medier. Hovedinntrykket er ellers at biblioteket i liten grad ble brukt som virtuell møteplass for de eldre vossingene fra bygden.

Eksempelet peker også på at i vårt moderne e-samfunn er tilgang til og bruk av PC og internett vesentlig for å kunne delta og bidra fullt ut som borger. Gratis tilgang styrker biblioteket som møteplass for demokrati og sosial utjevning og noen få funn kan illustrere dette. Den unge jenten (fra Offentlig sfære) som planla en lengre reise, og var som midlertidig "uteligger" uten tilgang til egen PC. Hun forteller at hun omtrent hver dag kommer til biblioteket blant annet for å holde kontakten med venner på sosiale medier, sjekke nyheter og lignende. Et annet eksempel er en ung jente fra Eritrea jeg treffer mens hun går og vandrer langs reolene med skjønnlitteratur. Hun snakker litt gebrokkent norsk og forteller at hun liker å lese og går oftest alene i biblioteket. I dag hun truffet moren i friminuttet fra norskundervisningen. Hun skal også låne bøker og bruke internett og Facebook, men rister på hodet når jeg spør om hun bruker PC'en til skolearbeid. Litt beklagende forteller hun at de hadde PC hjemme før, men ikke nå lenger. En halvtime etter samtalen ser jeg henne gå bort til en PC. Et annet eksempel som peker i samme retning er en voksen afrikansk utseende mann kommer i full fart inn en ettermiddag. Han er noe fattigslig kledd (som ellers var svært uvanlig) og har problemer med å logge seg på, så jeg går bort og hjelper ham. Han prater engelsk og sier han vil på internett og bruke e-post. Har det tydelig travelt. Kort tid etter kommer en yngre og afrikansk utseende mann inn og går bort til ham. De kikker på noen bilder på internett og peker og ler og går deretter fort ut.

To eldre kvinner fra Nederland fortalte at viktigste hensikten med bibliotekbesøket var å holde kontakt med barnebarna via e-post.

Hovedinntrykket er at bruk av biblioteket som virtuell møteplass i hovedsak kombineres med bruk av biblioteket som ventested for kulturskolebarna og studiested. Etter den forholdsvis store andelen eldre og innvandrere på biblioteket, ble bibliotekets PC'er i svært få tilfeller brukt av disse gruppene. Det kan være at observasjonstiden var for kort, men viser antakeligvis en tendens. Observasjonene peker også på at gratis tilgang til sosiale medier er et viktig tilbud for brukere uten egen tilgang til internett.

8.9 Marginale grupper

Funn fra Aabø og Audunson, (2012) peker på at for mennesker i sårbare faser og som befinner seg i overgangssituasjoner, som for eksempel er arbeidsledige, uteliggere eller andre som bruker biblioteket til å strukturere dagen og som et alternativ til første og andre sted (Wenger, 1999).

På Voss bibliotek var det ingen observasjoner av brukere som synlig var i marginale livssituasjoner, eller av andre ulike sosiale årsaker faller utenfor, for eksempel merkelig oppførsel eller var synlig beruset.

Den relativt lave ledigheten i befolkningen kan også være årsak til at det ikke ble observert arbeidsledige som brukte biblioteket som oppholdssted. Men observasjoner og intervju peker på at innvandrere i midlertidige jobber, brukte biblioteket for å finne fast jobb. Som eksempel en ung kvinne fra Spania som hadde jobb på Voss i sommerhalvåret i turistbransjen og brukte internett på biblioteket for å søke etter ny jobb i Sør-Europa et sted. Eller den thailandske unge mannen som ventet i biblioteket på sin første norsktid. Foreløpig har han korttidsjobber, men ønsker fast arbeid og har planer om å komme til biblioteket for å se etter jobbannonser i de lokale avisene.

Det kan være flere grunner til at mennesker havner i marginale overgangssituasjoner. Noen kan være helt bevisste og selvvalgte der bruk av biblioteket som sted og tjenesteyter er en planlagt del av et opplegg for at tilværelsen i en periode skal gå ”i hop”. Et eksempel er en blid 19-åring som har planlagt en lang reise ”jorden rundt”(fra kapittel 8.7 Offentlig sfære). For å spare penger har hun laget seg et overnattingssted ute i naturen. Før hun skal på jobb om ettermiddagene, er hun ofte i biblioteket. Siden hun for tiden ikke har mulighet til å be folk hjem, avtaler hun ofte å møte venner. For henne hadde biblioteket en sterk første sted-funksjon, som en erstatning for hjem, men også som tredje sted der hun kunne treffe venner og kjente (Oldenburg, 1998).

Et eksempel på det som kan defineres som en marginal gruppe, er mennesker med psykisk funksjonshemming. I løpet av en ukes observasjoner var det noen få observasjoner funn som viser at biblioteket blir brukt, og også kan fungere godt for denne brukergruppen. Noen eksempler kan illustrere det. En ettermiddag kommer to unge kvinner inn med handlenett. Den ene er 22 år og forteller at hun er støttekontakt til den andre unge kvinnen. De har vært på biblioteket et par ganger før og kommer også i dag fordi den psykisk utviklingshemmede vil låne hestebøker. Selv er den unge støttekontakten ikke så glad i å lese bøker. Etter intervjuet

går de to sammen en kort stund og kikker i reolen med hestebøker. Deretter setter 22-åringen seg ned i aviskroken og blar i aviser, leser i noen motetidsskrifter og ukeblader, før hun går videre til utstillingen med nye bøker. Selv om hun ikke var interessert i å gå på biblioteket, er det tydelig at hun tar for seg av tilbudet og gir inntrykk av å kose seg. Den psykisk utviklingshemmede går for seg selv mellom reolene og er også innom barneavdelingen. Etter vel en halv time går de mot utlånsranken og mens støttekontakten venter, prater den andre unge kvinnen ivrig og glad med personalet, før de går sammen ut med en hestebok og to barnebøker. Et annet eksempel som peker på den samme tendensen, er en sein ettermiddag jeg observerer en ung psykisk utviklingshemmet jente midt i tenårene som kommer inn i følge med en voksen kvinne. De går med raskt bort til filmreolen og plukker ut noen filmer i full fart. Ved utlånsranken kommer den unge jenten i prat med personalet og ler og koser seg. Interessant nok er inntrykket at i begge tilfellene var det brukerne med funksjonshemming som sterkest ønsket å gå til biblioteket. Observasjonene peker på at bibliotekbesøket også har en sosial funksjon for denne brukergruppen, både ved høyintensive møter med bibliotekpersonalet og lavintensive med andre barn og voksne de passerer rundt i biblioteket. For støttekontakten og den unge kvinnen hun kom sammen med, var bibliotekbesøkene blitt en rutine og koselig stund, der de både var opptatt i felles aktiviteter (finne bøker), men også fant sine egne private rom (Lofland, 1998). Biblioteket stod også fram som et godt egnet tredje sted for dem begge og er et eksempel på at biblioteket som fysisk sted med eksponering av ulike typer litteratur og materiale, påvirker og fører til bruk selv om ikke det var den primære hensikten med besøket.

Et aspekt som også som stod tydelig fram, var at uansett bruksmåte og for flere brukergrupper er avstand til biblioteket og transportmuligheter et vesentlig moment i forhold til biblioteket som møteplass, spesielt for innvandrerelevne og barn og unge.

9 Diskusjon

I dette kapitlet analyserer jeg funn fra den kombinerte observasjons- og intervjuundersøkelsen på Voss bibliotek, i forhold til de teoretiske grunnbegrepene som er redegjort for i kapittel 4, og sammenligner dem med de tidligere forskningsstudiene fra bybibliotek. Det vil i hovedsak være funn fra norske forhold, fra PLACE-prosjektet, men også fra andre relevante studier som er omtalt i litteraturgjennomgangen. Begrepsapparatet om

bibliotek som møteplass, som i særlig grad er utviklet i PLACE-prosjektet, er også anvendt i analysen.

Som gjennomgangen av teori og empiri viser, kan møter defineres ut fra omgangs- og kommunikasjonsformer mellom mennesker. En møteplass er en fysisk eller virtuell struktur der møter kan finne sted, et menneskeskapt sted i rommet. Møtene påvirkes også av hvor de finner sted, av det fysiske eller det virtuelle rommet (Lofland, 1998; Audunson, 2012).

Møtene kan være både tilfeldige og avtalte, eller mer eller mindre instrumentelle.

Ut ifra bibliotekbrukernes forskjellige livssfærer og livsfaser bruker de biblioteket på ulike måter. Den foreløpig siste forskningsstudien fra PLACE-prosjektet er en kombinert observasjons- og intervjustudie i tre bydelsbibliotek i demografisk ulike bydeler i Oslo (Aabø og Audunson, 2012). noen hovedkonklusjoner fra studien viser at biblioteket er:

- et åpent, tilgjengelig, offentlig rom som hovedsakelig tas i bruk til private prosjekt
- en arena der man eksponeres for annerledeshet, men er også et sted der man kan være en bruker blant andre brukere
- en del av den offentlige sfære
- en arena for felles aktiviteter
- en integrasjonsarena – både etnisk og sosialt
- en arena for et mangfold i bruksmåter
- vandring mellom livssfærer er et karakteristisk trekk

Med dette som utgangspunkt: Hva viser observasjonsundersøkelsen på Voss bibliotek, og i hvilken grad skiller biblioteket seg fra bybibliotek? I tilfelle, på hvilken måte?

9.1 Forskningsspørsmål 1

Fungerer biblioteket som møteplass annerledes i en bygdeby som Voss, enn i en storby?

Sett ut fra Lyn Loflands (1998) teoretiske rammeverk vil omgangsformene mellom mennesker endres etter hvilke relasjoner de har til hverandre. Hun skiller mellom tre ulike tilstander eller rom, som er mer sosiale enn de er fysiske: Det offentlige rommet, lokalsamfunnsrommet (halvprivat) og det private rommet. Et hovedinntrykk er at Voss bibliotek som møteplass, i ulik grad har elementer av alle tre rommene:

Det er et offentlig sted tilgjengelig for alle, har brukere i alle aldersgrupper, med ulike etnisk bakgrunn, i ulike livssfærer og roller, kvinner og menn, der mennesker fra den vidstrakte vossekommunen ”og verda utafor” møtes. Forskerne gjør sammenligninger med parker og torg der folk kan ferdes uhindret omkring og møte både kjente og fremmede, og også bli eksponert for ”annerledeshet” (Leckie og Hopkins, 2002; McKechnie et al., 2004; Johnson og Griffis, 2009; Aabø et al., 2010; Aabø og Audunson, 2012). Uansett hvem som kommer inn, er de velkommen og ingen spør hva de skal.

Det er utallige møter på Voss bibliotek, med venner, naboer, familie og kjente, og med fremmede fra andre bygder og byer, innvandrere og turister. Møtene oppstår og går over uten særlig bevissthet om at det skjer. De varierer i intensitet, fra nære samtaler mellom venner, til lavintensive møter mellom søsken som sitter på galleriet og ser utover biblioteket mens de venter på skyss hjem. Brukerne beveger seg rundt og passerer hverandre i det åpne, lyse, romlige biblioteket som i en forsiktig, men nøye konstruert dans (Lofland, 1998; McKechnie et al., 2006).

9.1.1 Hvem bruker biblioteket?

Et iøynefallende trekk ved Voss bibliotek er segmentering av brukergrupper etter ulike tidspunkt på dagen. Formiddagene domineres av to brukergrupper; pensjonister fra bygden og unge ikke-vestlige innvandrere som går på norskkurs på voksenopplæringen i kulturhusert. På ettermiddags- og kveldstid fylles biblioteket av barn og unge, mange med følge av foreldre, som skal på kulturskolen. Det er et hovedinntrykk at disse brukergruppene er ganske jevnstore og at de er de største brukergruppene på biblioteket. Ingen av studiene fra bybibliotek viser til, etter det jeg har funnet, en slik regelmessig ”brukssyklus” i samme omfang. Det er grunn til å anta at en viktig del av årsaken er at Voss bibliotek ligger i kulturhuset på Voss, sammen med bl.a. to undervisningsinstitusjoner; kulturskolen og voksenopplæringen, som har norskundervisning for innvandrere.

Funn fra bybibliotek indikerer at barn, unge og eldre er de største brukergruppene i mindre bydelsbibliotek (Høimyr, 2009). Storbyundersøkelsen viser derimot at brukere mellom 15 og 46 år er den største brukergruppen (ABM-utvikling, 2008). Det er derfor grunn til å anta at Voss bibliotek i denne sammenheng, er mer lik bydelsbibliotek.

I mindre grad enn i byene, brukes Voss bibliotek av ungdommer i 15-19-års alderen, og planer om å satse på mer samarbeid med videregående skoler kan tyde på at bibliotekledelsen

mener at potensialet er større. I følge årsmeldingen for biblioteket (Voss kommune, 2012) har besøket av barn og unge økt det siste året.

Som i bydelsbibliotek, ser det ut til at barn og unge i grunnskolealder og pensjonister på Voss bibliotek er omtrent jevnstore brukergrupper. I sin undersøkelse fra bydelsbibliotek finner Høimyr (2009) at barn og unge er i overkant av 20 minutter på biblioteket, mens inntrykket på Voss er at barna tilbringer noe lenger tid på biblioteket.

Imidlertid er det et inntrykk ut fra observasjonene som jeg har redegjort for i forrige kapittel, at pensjonistene på Voss tenderer å tilbringe lenger tid på biblioteket enn i bybibliotek, ofte opp til flere timer daglig. En del av forklaringen kan være at Voss bibliotek har hatt en stor andel faste stamgjester i denne aldersgruppen som har vært ivrige bibliotekbrukere i mange år. Med tanke på transportmuligheter og infrastruktur, er det også grunn til å anta at flere av de eldre bor i "rimelig" avstand til biblioteket, men det er usikkert.

I følge de samme undersøkelsene er innvandrere overrepresentert som brukere på bybibliotek, i forhold til andel av befolkningen. Det stemmer i stor grad med observasjonene på Voss bibliotek, til tross for svært liten ikke-vestlig innvandrerandel (2,9%), sammenlignet med Oslo (20,8%) (Statistisk sentralbyrå, 2012). Det er grunn til å anta at det i stor grad har sammenheng med at norskkursene for innvandrerne er på kulturhuset, og at elevene bruker biblioteket som pauserom i friminutter og som ventested før og etter undervisning.

Mens innvandrerne i byer er vanlige brukere i alle livssfærer og livsfaser, er det grunn til å anta at majoriteten av innvandrerne på Voss bibliotek er i en tidlig integreringsfase.

Funn fra bybibliotek viser at bruken av biblioteket varierer etter demografisk sammensetting, og sosiale og økonomiske forskjeller i de enkelte bydelene (Aabø et al., 2010). Et hovedfunn i PLACE-prosjektet er at marginaliserte grupper, som arbeidsledige eller rusavhengige, bruker biblioteket som et sted å være og for å få struktur på dagen. Det er et sted å skjule en sårbar situasjon, og man kan være en bibliotekbruker blant andre brukere (Leckie og Hopkins, 2002; Aabø og Audunson, 2012). På Voss bibliotek derimot er det svært få observasjoner av denne brukergruppen. Slik jeg tolker Lofland (1998, s. 31) kan en negativ effekt av "audience role prominence" være at dersom man er omgitt av et mer kjent "publikum", som i et mindre lokalsamfunn, kan en eventuell sårbar situasjon bli ekstra eksponert ved å bruke biblioteket som oppholdssted over lenger tid, som et første og andrested (Oldenburg, 1999).

På landsbasis er det noen flere kvinnelige bibliotekbrukere enn menn, med henholdsvis 53 og

47 prosent, og samme tendens sees igjen Voss. Funn fra bybibliotek viser at kun 46 prosent av brukerne er på biblioteket i forbindelse med lån eller levering, og at de fleste gjør andre ting (ABM-utvikling, 2008). På Voss er det imidlertid et inntrykk at en enda større andel av brukerne gjør andre ting, særlig gjelder det menn. Et eksempel er at 10 prosent av brukerne i bybibliotek leser aviser, mens etter observasjonene, er det grunn til å tro at andelen på Voss er adskillig høyere. Inntrykket fra Voss stemmer mer overens med Høimyr's (2009) undersøkelse i bydelsbibliotek.

Som i byene, brukes også Voss bibliotek av studenter og andre til studieformål. Se omtale i kapitlet 9.1.4 Biblioteket som studiested.

9.1.2 Biblioteket – et offentlig rom, lokalsamfunnsrom eller privat rom?

”Dette er den eneste store møteplassen vi har på Voss” - jente 13 år, på Voss bibliotek

Innledningsvis pekte jeg på at Voss bibliotek har elementer av alle Loflands (1998) tre rom. Voss bibliotek er et offentlig rom i Loflands betydning, når brukerne er fremmede for hverandre, hilser kort eller går forbi, som når innvandrerne har pause fra norskundervisningen og treffer de eldre pensjonistene som regelmessig er på biblioteket på samme tid. Det er utstrakt lavintensiv se-kontakt mellom dem og omgangsformen er hensynsfull, og kan etter Lofland karakteriseres som høflig uoppmerksom eller høflighet overfor annerledeshet. Det kommer fram en ”sense of freedom from judgement” i gleden over å være ute blant folk (Lofland, 1998, s. 33). I møtene opplever de å treffe fremmede og ”annerledeshet”, og de fortsetter å være som fremmede for hverandre (Aabø et al, 2010; Audunson, 2005).

Tilsvarende funn i bybibliotek fremstår Voss bibliotek som et offentlig rom og en fellesarena for mennesker som ellers ikke har andre naturlige møtearenaer (PLACE; Leckie og Hopkins, 2002).

Noe lignende skjer om ettermiddagene og kveldene mellom barn og unge og andre brukere som er fremmede for hverandre. Fordi undervisningen på voksenopplæringen i stor grad er slutt før kulturskolen begynner, har disse møtene og det offentlige rommet, i svært liten grad elementer av fremmedhet og annerledeshet. Siden undersøkelser viser at innvandrere bruker biblioteket mer hyppig enn den etnisk norske befolkningen, er det grunn til å tro at barn og unge i byer treffer mer fremmedhet og annerledeshet på biblioteket enn på Voss.

Som i bybibliotek er det et hovedinntrykk at brukerne på Voss trives i det offentlige rommet,

både i møtene med det mer kjente og det fremmede. De er nysgjerrige på hverandre, og gir inntrykk av å oppleve ”interactional pleasures” (1998, s. 88-97), gleden ved menneskelig samvær, ved å være alene blant mange, sitte i summingen fra andre mennesker. Relasjonene mellom menneskene, kan i slike glederelasjoner, i følge Lofland også ha karakter av lokalsamfunnsom . Et eksempel er jenta på Voss som liker lørdagene best fordi ”det er så mange folk der”.

Sterk segmentering av brukergrupper, påvirker opplevelsene i det offentlige rommet, og det er grunn til å tro at mangfoldet brukergrupper som møter hverandre er mindre på Voss enn i byene. Men tilsvarende bybibliotek, framstår Voss bibliotek som en lavintensiv, tolerant arena, der alle har adgang (Leckie og Hopkins, 2002; Audunson, 2005; Audunson et al., 2011; Aabø og Audunson, 2012).

Det er et hovedinntrykk at Voss bibliotek i sterkere grad enn bybibliotek har karakter av å være et lokalsamfunnsrom; et sosialt møtested i bygden, lignende et tredje sted (Oldenburg, 1999), der den dominerende omgangsformen er som i et nabolag.

Til tross for ulike målemetoder, er det grunn til å anta at brukerne på Voss bibliotek kjenner hverandre i større grad enn i byene. En survey-studie fra bydelsbibliotek i PLACE-prosjektet viser at vel 40 prosent kan huske å ha truffet kjente på biblioteket (Aabø et al., 2010). Mens på Voss kan en med stor sikkerhet, ut fra observasjoner og intervju presentert i kapittel 8, si at majoriteten av brukerne pleier enten å treffe på, komme sammen med eller ha avtalte møter med venner og kjente i biblioteket. Ovennevnte studie finner også at biblioteket er et sted for felles aktiviteter. På Voss bibliotek tenderer de største brukergruppene, stamgjestene; barn, eldre og innvandrere i størst grad å være sammen med andre. En markant forskjell fra bybibliotek er at særlig eldre på Voss bibliotek i mye større grad pleier å være sammen med andre (ABM-utvikling, 2008; Høimyr, 2009). Et hovedinntrykk er også at det er de eldre som i størst grad bruker biblioteket som et lokalsamfunnsrom, som et sosialt møtested i bygden, lignende Oldenburgs (1999) uformelle tredje sted. De hilser og prater med hverandre, og bruker også biblioteket som et felles møtested mellom andre ærend i bygden. Det sosiale fellesskapet ser i stor grad ut til å være en hovedhensikt med besøket for mange av dem. Johnson og Griffis (2009) sin studie fra bydelsbibliotek i Canada viser til samme tendens som på Voss. I forhold til de norske studiene, kan det være grunn til å anta at de eldre på Voss bruker biblioteket i større grad som lokalsamfunnsrom enn i de norske storbyene.

Tilsvarende funn i byene, er inntrykket fra Voss at eldre menn i større grad enn eldre kvinner er sammen med andre i løpet av bibliotekbesøket (Høimyr, 2009). En eldre kvinne på Voss undret seg over det og syntes det var rart at det ikke var flere eldre damer på biblioteket. Den samme observasjonen gjorde Leckie og Hopkins (2002) i bybibliotek i Canada. Det kan indikere at Voss bibliotek i større grad er et lokalsamfunn og tredje sted for menn, enn for kvinner i samme aldersgruppe.

Barn i grunnskolealder og innvandrere er i stor grad sammen med andre på Voss bibliotek. Dette tilsvarer funn fra byer, og på Voss kan en anslå at det i hovedsak er en bieffekt av undervisning på henholdsvis kulturskolen og på voksenopplæringen. De enten venter på, eller kommer fra undervisning, de venter på transport hjem, på foreldre som skal hente, på at bussen skal komme og toget skal gå. Hovedinntrykket er at biblioteket er som et tilbakelemt ventested uten forpliktelser eller annen hensikt enn å slappe av med klassekamerater, venner eller familie, lignende et lokalsamfunnsrom. Aktivitetene er i hovedsak ikke-instrumentelle, men intensiteten i møtene for barna og innvandrerne er ulik, og indikerer ulik behov for samvær/ikke samvær med andre.

Som i bybibliotek er det lav intensitet i samværet mellom barna, og typiske aktiviteter er småprat eller lesing side ved side. Ved siden av å bruke biblioteket som et tredje sted og lokalsamfunnsrom, tenderer barna i større grad enn de fleste andre brukerne, å ta i bruk biblioteket som privat rom og forlengelse av første sted. Som funn fra bybibliotek viser, føler brukere generelt, inkludert barn og unge, en tydelig eierskap til biblioteket og innreder territorier med skolesekker og ytterklær etter egne behov (Leckie og Hopkins, 2002; McKechnie et al., 2004; Bryant et al., 2009; Aabø og Audunson, 2012). Det kan se ut for at barna på Voss bibliotek, i høyere grad enn i bybibliotek bruker biblioteket også som et privat sted. Det indikerer et behov for å bruke biblioteket til avslapping, mellom høyinstrumentelle aktiviteter.

Tilsvarende funn fra bydelsbibliotek, er kvinner i særlig grad sammen med andre ved at de følger barn på biblioteket. Det er en bruksmåte som stemmer overens med bibliotek i middelklassebydeler og kan indikere at Voss er mer lik homogene velstående bydeler (McKechnie et al., 2004; Høimyr, 2009)

Mellom innvandrerelevne er møtene i større grad av høyintensiv karakter, ved at de beveger seg rundt i biblioteket, prater energisk sammen og hilser livlig på hverandre. De tenderer også å skape lokalsamfunnsrom, lignende tredje steder, i det offentlige rommet. I mindre grad enn

andre, tar de tar de i bruk biblioteket som privat rom. Tilsvarende studier i bybibliotek, viser at innvandrere i en tidlig integreringsfase, har større behov for biblioteket som offentlig rom og lavintensiv arena for observasjon og legitim perifer deltakelse (Wenger, 1998; Audunson et al., 2011; Aabø et al., 2010). Eldre ungdommer, studenter og voksne tenderer i liten grad å være sammen med andre. Ut fra det foregående skiller Voss seg i stor grad fra hovedbibliotek, der funn viser at andelen som er sammen med andre på biblioteket, synker jo eldre brukerne er (ABM-utvikling, 2008). I større grad er bibliotekbruken på Voss lignende bibliotek i middelklassebydeler.

Som i bybibliotek, er det er grunn til å anta at de faste rutinene med bibliotekbesøk har stor betydning for brukerne og er en integrert del av dagliglivet for mange (Leckie og Hopkins, 2002; Jochumsen og Rasmussen, 2000). I følge Lofland (1998) er det sannsynlig at regulære brukere som i utgangspunktet er fremmede for hverandre, over tid går over i rutinemessige forhold til hverandre, som til en viss grad tenderer til å bli mer langvarige intimsekundære forhold. For eksempel menn som leser avisen side om side, dag etter dag, og en mor som følger gutten sin til kulturskolen og treffer andre mødre i samme ærend uke etter uke. Da blir omgangsformen mer som i et lokalsamfunnsrom, lignende tredje steder. Ut fra tidligere funn, observasjoner på Voss bibliotek og slik jeg tolker Lofland, er det sannsynlig at forholdet i innvandrerguppen, også på tvers av etniske skillelinjer, i stor grad vil utvikle seg til å være som i et lokalsamfunnsrom, og øke sosial kapital og styrke Voss som et inkluderende lokalsamfunn (Vårheim et al., 2009).

Både på Voss og i byer, ser lørdagene ut til å ha en spesiell viktig funksjon som lokalsamfunnsrom, og er mer lignende et tredje sted (Oldenburg, 1999). Det er en mer avslappet atmosfære enn de andre dagene, mer som et sydende torg i bygden. I stor grad er det et sted for familiesamvær, særlig for unge foreldre som lever ut rollen som gode foreldre, leser og låner bøker med barna. Samtidig er det et sted å treffe andre unge familier. Både barn og voksne tenderer i større grad enn på hverdager å ta kontakt med andre (Aabø og Audunson, 2012; McKechnie et al., 2004).

I kontrast til i bybibliotek, er det svært få innvandrere på biblioteket om lørdagen. Det er grunn til å anta at det i stor grad har sammenheng med at det ikke er norskundervisning på kulturhuset om lørdagene, og at de som er elever ved voksenopplæringen ikke ønsker å være på biblioteket enda en dag. Det er likevel grunn til å anta at ikke alle innvandrere på Voss er i

en tidlig integreringsfase og går på norskkurs. En del av forlaringen kan være et dårligere utbygd offentlig transportsystem enn i byene. I byene er innvandrerne mer lik alle andre brukergrupper, i ulike livssfærer og livsfaser, som også bruker biblioteket om lørdagene.

Som vist i kapittel 4, deler Strauss inn byrom i ”location” der en stor sett treffer mennesker som er lik en selv, og ”locale” som er steder der en eksponeres for mangfold og annerledeshet (Strauss 1961, gjengitt etter Lofland, 1998). Om formiddagene eksponeres ulike etniske grupper for hverandre på biblioteket og det er i stor grad et ”locale”, mens utover dagen møtes kulturelt mer like grupper, og biblioteket har da mer likhet med å være en ”location”.

I følge studier fra bybibliotek tenderer brukere å ta kontakt med andre fremmede besøkende og med personalet (Johnson og Griffis, 2009; Aabø et al., 2010). På Voss er inntrykket at de store brukergruppene; de eldre, innvandrerne og barna, i mindre grad gjør det. De tenderer i større grad å knytte bånd og sosialisere med hverandre innad i gruppene. Slik jeg tolker Lofland kan en sideeffekt ved at forholdsvis store, ensartede brukergrupper er på biblioteket på samme tid, være at det får mer preg av å være ”location” for mennesker med like verdier og identitet. Etter Putnams (2000) teori om sosial kapital, kan det være negativt ved å ekskludere andre. Men som flere studier fra bybibliotek viser, kan det også være positivt ved å øke tillitt og sosial kapital av brotypen mellom etniske grupper, og båndkapital innad som motvirker isolering og marginalisering (Audunson et al., 2011; Ulvik, 2009). Det er også grunn til å anta at bibliotekets grunnleggende universelle verdier om likhet, vil forhindre negativ utvikling av Voss bibliotek som ”location” (Vårheim, 2009).

Selv om grenseflatene mellom gruppene tenderer til å være mer sementerte enn i bybibliotek, er det derfor grunn til å anta at Voss bibliotek, tilsvarende funn fra byer, i hovedsak er et ”locale”. Det er en arena som er tilgjengelig for alle, der man eksponeres for annerledeshet, men også et sted hvor en kan være bruker blant andre brukere, og peker på biblioteket som en etnisk og sosial integrasjonsarena (Aabø og Audunson, 2012). I følge tidligere studier, vil det ha ”spill-over” effekt og styrke utvikling av sosial kapital og inkluderende lokalsamfunn (Johnson og Griffis, 2009; Leckie og Hopkins, 2002; McKechnie et al., 2004; Vårheim, 2009; 2010).

Tilsvarende funn i byene, varierer fellesaktiviteter på biblioteket i stor grad med brukernes livsfaser og livssfærer (Aabø et al., 2010). Sammenlignet med bybibliotek er det grunn til å anta at Voss bibliotek i større grad er som et lokalsamfunnsrom og tredje sted. I mindre grad enn i byene tas bibliotek i bruk til private prosjekt og som andre sted. Tilsvarende funn fra

byer er Voss bibliotek en arena for felles aktiviteter, men det er grunn til å anta at aktivitetene i større grad enn i byene er av ikke-instrumentell karakter. Som i byene er det et åpent, tilgjengelig offentlig rom der man også eksponeres for fremmede og annerledeshet, som øker tillitt mellom etniske grupper og styrker sosial kapital.

Et hovedinntrykk fra PLACE-prosjektet er at brukerne "flyter" eller vandrer mellom Loflands (1998) ulike rom og mellom ulike roller og livssfærer. De er på biblioteket som forelder, som student, som borger, som venn etc., i ulike samværsformer. For eksempel tenderer brukerne på Voss å bevege seg mellom aktiviteter som å kikke i aviser, lese i bøker, prate med naboen eller sønnen som kommer fra kulturskolen. Denne funksjonen og muligheten er et særpreg ved biblioteket som lavintensiv møteplass (Aabø og Audunson, 2012). Imidlertid kan det se ut for at denne "flyten" i noe mindre grad særpreger Voss bibliotek, enn bybibliotek. En mulig grunn for dette kan være at Voss bibliotek er dominert av forholdsvis store regulære brukergrupper som har opparbeidet faste bruksmønstre, for eksempel de eldre. Det er også grunn til å anta at ventefunksjonen for de to elevgruppene, og større avhengighet av privat eller offentlig transport, mer enn i bybibliotek "låser" bruken av biblioteket og dermed mulighetene for vandring mellom sfærer og samværsformer i stor grad. Som regulære besøkende, er de ofte på biblioteket og bruker sin tid på det som er hovedhensikten med besøket, som i stor grad er å slappe av. Lørdagene peker seg i større grad ut som arena for "flyt" mellom ulike samværsformer, roller og livssfærer. Det er likevel grunn til å anta at det er mer vandring mellom sfærer i det nye lokalet på kulturhuset, enn før, ved at de åpne, romlige lokalene uten fysiske skiller mellom avdelingene, også stimulerer og gir større mulighet til "flyt". Det ser også ut til å ha økt bibliotekets rolle som meta-møteplass for informasjon om sosiale arenaer og organisasjoner i nærmiljøet (Aabo et al., 2010).

Det synes å være en forskjell mellom bybibliotek og Voss i forhold til biblioteket som et uformelt tredje sted (Oldenburg, 1999). Aabø og Audunson (2012) finner kjennetegn på tredje steder i bybibliotek, men ikke at biblioteket oppfyller det viktigste kravet som er prat og lette, livlige samtaler. På Voss derimot, framstår dette som en hovedaktivitet for mange brukere. Biblioteket har også i større grad enn i bybibliotek, stamgjester, som er et karakteristisk trekk ved tredje steder. Imidlertid har brukerne på Voss mindre tilgang til biblioteket ved at det er kortere åpningstid enn i de fleste bybibliotek. De etterlyser også i stor grad en kafé på biblioteket, og i forhold til å være et tredje sted er dette en stor mangel. Som en eldre dame så beklagende sier: "Nå må jeg treffe vennene mine på kafé istedenfor". En annen mente absolutt

biblioteket burde hatt en kafé, for ”det er jo urnorsk å drikke kaffe”. Dette indikerer samtidig at brukerne mener biblioteket er egnet som sosial møteplass og tredje sted. Loflands lokalsamfunnsrom har mye til felles med Oldenburgs tredje sted, og ut fra den foregående analysen er det grunn til å anta at Voss bibliotek i større grad enn bybibliotek, er et tredje sted.

En norsk survey-undersøkelse viser at 94 prosent av innbyggerne mener det er en demokratisk rett å ha et bibliotek i egen kommune (Aabø, 2005). Tidligere funn viser at brukerne i stor grad har en felles følelse av at biblioteket i like stor grad er mitt og ditt, og at den universelle retten og likeverdigheten som brukere på biblioteket, støtter sosial inkludering og styrker sosial brokapital mellom ulike sosiale og kulturelle grupper. (Vårheim, 2009; Aabø og Audunson, 2012). Det viser seg også på Voss, som i bybibliotek, i form av en hensynsfull omgangsmåte og brukeradferd. Tidligere studier knytter det til en taus, regulert og forhandlet kode for oppførsel (McKechnie et al. 2006; Leckie og Hopkins, 2002). Det kan også sies å være et resultat av at grupper med ulike behov er like forventet og velkommen som brukere (Leckie og Hopkins, 2002; McKechnie et al., 2004). Lofland mener at i de allmenngyldige prinsippene for omgangsformer, er det en erkjennelse av likhet mellom mennesker og at vi tilhører ”menneskefamilien”, ”That one admits them into the human family, that one accepts their claims to the rights of citizenship” (1998, s. 40).

Som analysen hittil peker på, er det grunn til å anta at Voss bibliotek i stor grad er et lokalsamfunnsrom, med et kjent ”publikum”, og at det ytterligere forsterker en hensynsfull og forsiktig oppførsel.

9.1.3 Biblioteket som sted

”Det må være Norges vakreste bibliotek”, eldre mann på Voss bibliotek.

Leckie og Hopkins (2002) fant i sin studie at brukerne føler sterk tilknytning til biblioteket som sted, og i følge Lofland (1998) er vakre bygg og steder kilder til estetisk glede som vil påvirke møtene som forekommer der. Et hovedinntrykk er at brukerne på Voss er svært stolt av og glad i biblioteket som sted. Det kommer fram i utsagn som: ”Det er så åpent og lyst her”, ”Alt er fint med biblioteket, det er moderne og lyst, ingenting er galt med biblioteket”, ”Det er deilig å være i biblioteket, for det er så stort, lyst, romslig og koselig rom” og ”Det må være Norges vakreste bibliotek”.

Det ser også ut til at ”paradokset” mellom biblioteket som møteplass og tredje sted, samtidig

som det er et sted for stillhet og kontemplasjon, lever godt side om side. Som den unge jenta som sier at ”det er så stille og fredelig her”, og liker best å være på biblioteket sammen med venner. I sin studie fra bybibliotek peker Ljødal (2005) på at biblioteklokaler må planlegges for å tilfredsstille behov for ulike møter og opplevelser i biblioteket. Det er grunn til å anta at Voss biblioteks arkitektur og interiør støtter denne samfunksjonen. En sterk økning i utlån og besøk i 2011 peker også på at det nye romlige, lyse og estetisk vakre lokalet, har styrket biblioteket som attraktiv møteplass for ulike aktiviteter tilpasset brukernes behov (Voss kommune, 2012). Designelementer som åpne romlige, lyse lokaler uten fysiske skiller legger også til rette for legitim perifer deltakelse, og fremmer biblioteket som en lavintensiv møteplass (Gedde, 2011).

Er biblioteket innlysende som sted for brukerne? Ljødal (2005) finner i sin studie fra bydelsbibliotek, at det ikke er det. Johnson og Griffis (2009) mener at bibliotekbruk ikke alltid er en bevisst strategi for å samhandle med andre mennesker, selv om biblioteket i stor grad blir brukt som et lokalsamfunnsrom for å treffe kjente.

På Voss derimot, er inntrykket at brukerne i større grad er bevisst biblioteket som et fysisk sted for samvær. Observasjoner og intervju peker på flere grunner til det. Biblioteket er nytt, har nyhetens interesse; brukerne begeistres over å være i ”et vakkert rom”. Samtidig gir det åpne lokalet, i mye større grad enn før, mange muligheter til å slå seg ned med venner eller å være for seg selv, det er anledning til bevegelse, å ”browse” i samlingene, kikke på utstillinger etc. Det er mulig både å være en sliten skoleelev som slapper av med venner i saccosekken og innimellom ta en kikk i en avis eller begynne på en spennende bok (Aabø og Audunson, 2012). Audunson (2010) peker på at biblioteket legger til rette for sosiale aktiviteter med utgangspunkt i samlinger av litteratur, og at synlighet fører til at de tas i bruk, brukerne er jo på et bibliotek, i ”lærende omgivelser” (Baker og Evans, 2011). Det er også grunn til å tro at den omfattende ventefunksjonen på Voss bibliotek, der selve oppholdet er viktigst, har økt bevisstheten om biblioteket som sted både for samvær og mening. Ut fra dette, kan det se ut som brukerne på Voss er bevisst biblioteket som møtested, i større grad enn det som kommer fram i studier fra bybibliotek.

Bibliotekets beliggenhet i forholdt til boligområder og tilgang til transport påvirker bibliotekbruken. Funn fra bydelsbibliotek viser at brukere under 15 år i størst grad er sammen med andre, og ser det i sammenheng med ulik avstand til biblioteket og andel barn i bydelene (Høimyr, 2009; Ljødal, 2005). For andre brukergrupper er det ikke, etter det jeg kan se, gjort

systematiske funn. På Voss er det et hovedinntrykk at majoriteten av barn og unge i stor grad er avhengig av privat skyss til biblioteket. Innvandrerelevne er i tilsvarende grad avhengig av sjeldne avganger med offentlig transport til sine boligområder. For pensjonistene kan en anta at avstand og mulighet til transport spiller en vesentlig rolle for bibliotekbruken.

Det er derfor grunn til å anta at i større grad enn i byene, er brukerne avhengige av transport til biblioteket, og at det påvirker bruksmønsteret og øker bibliotekets funksjon som ventested og lokalsamfunnsrom.

9.1.4 Biblioteket som studiested

I motsetning til de fleste byer, mangler Voss høyere utdanningsinstitusjoner og dertil studiemiljø. Realiseringen som læringsarena er i stor grad knyttet til unge voksne deltidsstudenter og elever ved videregående skole. Som i byene er det flest kvinner i denne brukergruppen, og de tenderer å tilbringe flere timer på biblioteket. I likhet med tidligere funn er de fysiske samlingene mer i bruk til uformell læring enn instrumentelt lekse- og studiearbeid (Leckie og Hopkins, 2002).

Aabø og Audunson (2012) peker på at bybibliotek i stor grad brukes som studie- og arbeidssted, både som et andre sted og utvidelse av første sted. På Voss derimot er hovedinntrykket at biblioteket i større grad er en *erstatning* for studiested og første sted. For flere av studentene er biblioteket i stor grad selve studiestedet og andrestedet og ikke bare et tilleggstilbud som i de fleste byer. For bibliotekbrukere på videregående skole, i hovedsak hybelbeboere, er det grunn til å anta at i tillegg til å være en utvidelse av andrested, har biblioteket i stor grad funksjon som erstatning for et hjem, et første sted å gå til. Tilsvarende funn i bybibliotek, sitter elevene i stor grad i det åpne bibliotekarealet, i summingen fra de andre brukerne og aktivitetene, mens de eldre studentene i hovedsak bruker den stille lesesalen. Det peker på at Voss bibliotek er tilpasset som læringsarena for studerende på ulikt utdanningsnivå med behov for ulik grad av samhandling med andre (Lofland, 1998; Leckie og Hopkins, 2002; McKechnie et al., 2006; Gedde 2009)

I motsetning til i bybibliotek, hvor studiearbeid også er en fellesaktivitet, sitter disse brukerne stort sett alene, i sine egne bobler. Men lignende funn i byene, bruker de biblioteket både som offentlig rom og tredje sted, når de tar pauser fra det høyinstrumentelle arbeidet. (Aabø et al., 2010).

Tidligere funn viser at innvandrere i større grad enn andel av befolkningen, bruker biblioteket som studiested (ABM-utvikling, 2008). På Voss derimot brukes biblioteket i svært liten grad

til formelt studiearbeid av denne gruppen, men i noen grad i forbindelse med språkopplæring og uformell læring. Se mer omtale i kapittel 9.1.5 nedenfor.

Som nevnt, bruker barn og unge på Voss, i motsetning til i byene, i svært liten grad biblioteket til skolearbeid og som andre steder. Men brukes i større grad ved at foreldre bruker det uformelle læringsmiljøet til å oppmuntre barna å forbedre lesekunnskapene. I motsetning til funn fra bybibliotek, er det i observasjonsperioden ikke registrert bruk knyttet til jobb/arbeid på Voss bibliotek (ABM-utvikling, 2008; Aabø og Audunson, 2012; Leckie og Hopkins, 2002).

9.1.5 Biblioteket som integrasjonsarena

”The library is a complete place”, innvandrerkvinnene på Voss bibliotek

Tidligere studier peker på at biblioteket er en av de få institusjonene som er relevant for å studere møter og kontakt som skaper sosial kapital mellom etniske grupper som er fremmede for hverandre (Vårheim et al., 2008). Tilsvarende funn i byene, er Voss bibliotek i stor grad en arena der minoriteter og folk fra andre kulturer er synlige brukergrupper, der de kan være brukere blant andre brukere (Leckie og Hopkins, 2002; McKechnie, 2004; Aabø og Audunson, 2012).

Lofland (1998) mener det sannsynligvis er lettere og mer komfortabelt som nykommer å tre inn på en arena der alle de tre ”rommene” forekommer og der det er ulike typer relasjoner mellom menneskene. ”My guess is that mixed locales are more ”comfortable” places for a newcomer – especially a lone newcomer” (1998, s. 60). Funn fra PLACE-prosjektet bekrefter dette i stor grad, ved at innvandrerne bruker biblioteket mer i den første integreringsfasen enn senere. På Voss bruker innvandrerelevne fra norskkursene i stor grad biblioteket til å observere. Funn fra tidligere studier viser også at som er en særlig viktig aktivitet i den tidlige fasen. De romlige, åpne lokalene på Voss gir god anledning til lavintensiv se-kontakt mellom de etniske gruppene. Det gir anledning til legitim perifer deltakelse, slik at innvandrerne langsomt kan bli kjent med norsk kultur og levemåte, til de selv gradvis kan delta aktivt som borgere i det nye landet (Wenger, 1989; Audunson et al., 2011; Gedde 2009). Et eksempel fra Voss er den unge mannen fra Thailand som sitter på biblioteket mens han venter på at norskundervisningen skal begynne. Mens han betrakter en mor med et lite barn på barnavdelingen, sier han ettertenksomt at når datteren blir større, skal han ta henne med til biblioteket. Tidligere studier fra bybibliotek, peker på at lavintensive møter skaper

kommunikasjon og tillit på tvers av kulturell tilhørighet (Audunson, 2005; Audunson et al., 2011).

Til tross for at innvandrerne og barn og unge i stor grad ikke treffer hverandre på Voss bibliotek, er det grunn til å tro at møtene mellom innvandrerne og pensjonistene, deriblant mange menn, vil bidra positivt til Voss som et inkluderende, flerkulturelt lokalsamfunn. Undersøkelser viser at selv om eldre (særlig menn) er langt mindre positive til innvandrere enn yngre, vil kontakt med innvandrere påvirke holdningene i mer positiv retning (NOU 2011 14). Tidligere studier peker på at prosjekt i biblioteket rettet mot generasjonssamarbeid, også på tvers av etniske grupper, har stort potensial for å styrke integrasjon og inkludering. Det har lærings- og kunnskapsaspekt, styrker felles verdier og bidrar til lokal forankring, for eksempel prosjektet "Erindringsgruppa" ved Torshov filial (Ljødal, 2005). Det støttes av McCabe (2001) som mener at aktivt samarbeid med bibliotekbrukerne og andre aktører i lokalsamfunnet er nødvendig for å utvikle bibliotek etter lokale behov.

I motsetning til byene, bruker innvandrerne i svært liten grad biblioteket som studiested, som et andrested, til skolearbeid eller for å lære norsk (Leckie og Hopkins, 2002; Audunson et al., 2011). Det er grunn til å anta at det hovedsakelig skyldes den tidlige integreringsfasen. Men også at de etter en dag med høyinstrumentell undervisning trenger mindre instrumentelle aktiviteter. Avhengighet av få avganger med offentlig transport, kan også påvirke valget. Derimot, tilsvarende i byene, brukes biblioteket i stor grad som uformell "lære for livet-arena" ved at innvandrerne "browser" i bibliotekets samlinger, kikker på utstillinger, ser på oppslagstavlen og ikke minst betrakter andre brukere. Et eksempel er den unge filippinske kvinnen som var en av de få som leste i en norsk bok mens hun venter på norskundervisning. Hun er bevisst sin situasjon og forteller at hun bruker biblioteket til å observere "som er vanlig når en kommer til et nytt land".

Tilsvarende funn fra bybibliotek, har innvandrere i stor grad tillit til offentlige institusjoner i Norge, og til biblioteket i særdeleshet (NOU 2011 14; Aabø et al., 2008). Et eksempel som peker på det er en innvandrerelev som tilsynelatende tilfeldig treffer på læreren sin på biblioteket en travel ettermiddag, og i fortrolighet viser henne et brev fra legen. Midt i gjennomgangstrafikken blir de sittende å prate en god stund, og etter råd fra læreren ender det med at eleven låner med seg bøker om å være gravid i et nytt land. Tidligere studier viser at institusjonell tillit skaper generalisert tillit og sosial kapital og vil styrke Voss som inkluderende lokalsamfunn (Vårheim et al., 2008b).

Samlinger på innvandrernes språk er svært små og under oppbygging på Voss bibliotek. Studier fra bybibliotek viser at det er viktig å ha relevante samlinger også for denne brukergruppen, som bøker og aviser på innvandrernes språk og litteratur om deres egen kultur. Det blir i stor grad betraktet som en anerkjennelse av deres opprinnelige kultur, og skaper tillitt og brobyggende sosial kapital (Audunson et al., 2011). På Voss kan det se ut til at det har hatt en lignende positiv effekt å plassere norskundervisningen i det flott nye kulturhuset. Det blir positivt oppfattet av innvandrerne og gir dem en følelse av at de er velkommen.

Det er også i stor grad sannsynlig at Voss bibliotek som felles pauserom og møtearena vil skape tillitt og styrke sosial brokapital mellom etniske grupper og innad i innvandrergrupper, som vil lette integreringsprosessen inn i det norske samfunnet (Vårheim et al., 2008; Ulvik, 2010; Audunson et al., 2011).

I byene er det stor sannsynlighet for at innvandrerne og innbyggere med norsk bakgrunn treffer hverandre på gaten, i butikken, på skolen etc. Det kan tyde på at Voss bibliotek i enda større grad enn i byene, har en svært viktig funksjon som flerkulturell integrasjonsarena og møteplass for etniske grupper som ikke har andre naturlige møteplasser.

Tilsvarende funn fra bybibliotek, framstår Voss bibliotek som en lavintensiv, tolerant møteplass som er åpen for alle og aksepterer annerledeshet og pluralisme (Audunson, 2005; Aabø og Audunson, 2012).

9.1.6 Biblioteket som offentlig sfære

”Biblioteket er en viktig plass som åpner for et fellesskap mellom folk med ulike interesser”, eldre mann på Voss bibliotek.

Geir Vestheim (1997) viser til at de offentlige rommene i samfunnet stadig blir mer innskrenket. Bibliotekene er viktige som formidlere av kunnskap som er nødvendig for å ha en kritisk offentlig debatt og styrke utviklingen av demokratiet.

Flere studier viser at bibliotekene realiserer sin rolle som offentlig sfære ved å eksponere ulike politiske og kulturelle synspunkter via aviser, bøker og andre medier og i ulik grad invitere til åpne møter om aktuelle samfunnstema. Offentlig sfære er også et spontant konsept som oppstår i møte med tilgang på informasjon og kunnskap, samtidig som brukerne opplever å være en del av lokalsamfunnet (Leckie og Hopkins, 2002; Buschman, 2005; Ljødal, 2005; Aabø og Audunson, 2012). Det stemmer i hovedsak med situasjonen på Voss bibliotek.

En konklusjon hos Aabø og Audunson (2012) er at biblioteket som offentlig sfære er en sideeffekt av annen primær hensikt med bibliotekbesøk. På Voss bibliotek, derimot, er det et hovedinntrykk at avislesing for mange i stor grad er en hovedhensikt med besøket, og at de bevisst bruker det for å holde seg orientert om politikk og samfunnsspørsmål. I særlig grad gjelder det mannlige pensjonister som rutinemessig tilbringer opp til flere timer daglig på biblioteket. Det er det også et visst omfang av stikk-innom besøk av andre brukergrupper, der eneste hensikt ser ut til å være å kikke igjennom noen aviser. En sannsynlig forklaring på den omfattende avislesingen, er at biblioteket har, og er kjent for å ha, et godt og bredt utvalg aviser med ulikt politisk ståsted.

Likevel, som i byene, ser det ut til at det sosiale fellesskapet med andre brukere, er en viktig del av opplevelsen av biblioteket som offentlig sfære. Det er grunn til å anta at det, som i bybibliotek, gir anledning til å kommentere og dele synspunkter med andre brukere (Aabø og Audunson, 2012).

Offentlig informasjon og brosjyrer i fysisk form er i liten grad tilgjengelig på Voss bibliotek, og peker på at internett via bibliotekets PC'er vurderes å ivareta eller eventuelt overta denne funksjonen. Systematisk sammenligning med bybibliotek er ikke gjort, men det kan tyde på en generell tendens. Som i byene, ser det ut til at litteratur om aktuelle samfunnstema også er en viktig del av biblioteket som offentlig sfære. Et eksempel er jenten som skal ut på en lengre reise og jevnlig sitter i flere timer på biblioteket for å orientere seg om politikk og samfunnsforhold i Latin-Amerika. Oppslagstavlen i inngangspartier med informasjon om ulike møter og hendelser på Voss blir sett av mange i forbifarten. Det er grunn til å anta at som i byene, er tilgang til PC og internett på biblioteket viktig som del av den offentlige sfære. Aabø og Audunson (2012) peker også på at i særlig grad blir funksjonen som offentlig sfære realisert ved bibliotekets kvalitet som lavintensiv møteplass, som åpner for flyt eller bevegelse mellom høyintensive aktiviteter og arenaer og tilsvarende lavintensive. Det stemmer i stor grad med inntrykket fra Voss bibliotek. Men også ved at plasseringen i kulturhuset har åpnet opp for og medvirket til at flere som er på møter eller arbeider på huset, stikker innom biblioteket i pauser, og blar igjennom noen aviser, tar en kikk på oppslagstavlen, kikker på utstillinger etc. Det kan også se ut til at bibliotek er i ferd med å styrke sin funksjon som en meta-møteplass for informasjon om sosiale arenaer og organisasjoner i nærmiljøet (Aabø et al., 2010).

Etter ett års drift i det nye biblioteket er det en sterk økning i ulike arrangement på biblioteket,

særlig i samarbeid med eksterne aktører. Selv om aktiviteter utenom åpningstid er utelatt fra denne studien, peker intervju på at åpne arrangement om ulike samfunnstema blir høyt verdsatt av brukerne, og særlig 8. mars arrangement ble nevnt av mange. Det peker også på en forventning om at biblioteket skal ha og bør ta en rolle som sentral aktør for debatt og meningsdannelse, og være et instrument for demokrati, mangfold og levende lokalsamfunn.

Som vist i diskusjonen over gir funnene fra Voss et sammensatt bilde, og har likheter og er forskjellig fra tidligere funn fra bybibliotek. Som bakgrunn for å trekke noen endelige konklusjoner, oppsummerer jeg her kort funnene i forhold til Aabøs og Audunsons (2012) studie, som i stor grad er utgangspunkt for analysen.

Et dominerende trekk ved Voss bibliotek er segregering av brukergrupper etter tidspunkt på dagen. Det fører til at atmosfæren, bruksmåten og typen møter endres etter samme rytme, og er i stor grad ulikt funn fra byer, som har jevnere fordeling av brukergrupper utover dagen. I større grad enn i byene, tas biblioteket i bruk som lokalsamfunnsrom, som legger til rette for, og fyller flere behov for sosialt samvær og bruksmåter i ulike livsfaser og livssfærer.

I likhet med bybibliotekene er det et hovedinntrykk at biblioteket er et åpent, tilgjengelig offentlig rom, men tas i mindre grad enn i byende, i bruk til private prosjekt. Biblioteket er en etnisk integrasjonsarena, men i mindre grad er det grunn til å anta at Voss bibliotek er en sosial integrasjonsarena, der man kan skjule annerledeshet og marginalisering. Det ser ut til at biblioteket er en *erstatning* for studiested, ikke et tilleggstilbud, og i mindre grad enn i bybibliotek er det en virtuell møteplass. I større grad enn i bybibliotek, er lavintensivt sosialt samvær med lav instrumentalitet en hovedaktivitet, og kan sies å være en sideeffekt av høyinstrumentell virksomhet utenfor biblioteket. Bibliotekets rolle som offentlig sfære, særlig ved avislesing, er knyttet til biblioteket som lokalsamfunnsrom og tredje sted. I motsetning til i bybibliotek, er det en hovedhensikt med bibliotekbesøket, særlig for eldre og i økende grad yngre brukere. Det er et hovedfunn at brukerne er sterkt knyttet til biblioteket som sted. I bybibliotek er det et karakteristisk trekk at brukerne vandrer lett mellom ulike livssfærer. På Voss ser det ut som det åpne romlige lokalet, mer enn før, gir mulighet til å vandre mellom livssfærer og mellom samværsformer. Biblioteket fungerer som en meta-møteplass for informasjon om sosiale arenaer og organisasjoner i nærmiljøet.

Den lavintensive ventefunksjonen har økt betydningen av det fysiske rommet, og biblioteket som møteplass ser ut til å være en like viktig tjeneste som andre typiske bibliotektilbud som lån, referansetjenester, studiefasiliteter med mer.

9.2 Forskningsspørsmål 2

I hvilken grad har samlokaliseringen med voksenopplæringen og kulturskolen betydning for Voss bibliotek som møteplass?

Stortingsmeldingen *Bibliotek: Kunnskapsallmenning, møtestad og kulturarena i ei digital tid* (St.meld. 23, 2008-2009) peker på at samlokalisering og samarbeid med andre aktører kan være aktuelt for å utvikle bibliotek til attraktive møtesteder, som kultur- og læringsarenaer. Bruksmønsteret på biblioteket på Voss er som nevnt i høy grad påvirket av samlokalisering med kulturskolen og voksenopplæringen i Voss kulturhus. Det gir klare føringer for måten biblioteket blir brukt på. Strukturert rundt timeplan og pauser kommer kulturskoleelever og unge voksne ikke-vestlige innvandrere fra norskkurs regelmessig ned på biblioteket. Det medfører også at foreldre som følger barna, venter og kommer og går på biblioteket, og har ført til en sterkt segregert brukersyklus på biblioteket.

Det er også grunn til å anta at samlokaliseringen har ført til at kulturskolebarna og innvandrerelevne ved voksenopplæringen er hyppigere på biblioteket enn de ellers ville vært. Det ser i stor grad ut til at bibliotekets rolle som pauserom og avslappingssted for de to utdanningsinstitusjonene har forsterket bibliotekets betydning som fysisk sted, som sosial arena og tredjested for felles aktiviteter med venner, familie og kjente. Det har i mindre grad ført til instrumentell bruk av biblioteket.

Det er grunn til å anta at samlokaliseringen har forsterket og endret biblioteket som møteplass ved at nye brukere har kommet til og brukermønsteret er endret. Biblioteket er i stor grad blitt et lokalsamfunnsrom og tredje sted, og er fornyet som offentlig rom.

Språkundervisning på voksenopplæringen har ført til at innvandrerne er en stor ny brukergruppe på biblioteket. Det har medført at biblioteket i betydelig større grad enn tidligere, er en fellesarena for innbyggere som ellers ikke har andre naturlige møteplasser. Formiddagene er i stor grad en flerkulturell arena, et offentlig rom og torg der en møter fremmedhet og annerledeshet. Det har ført til at bibliotekets rolle som lavintensiv møteplass, med anledning til legitim perifer deltakelse, er blitt viktigere, og har styrket biblioteket som etnisk integrasjonsarena. Besøkssyklusen fører imidlertid til at barna og unge og innvandrerne i liten grad møter hverandre biblioteket. Samlokaliseringen har med stor sannsynlighet, skapt

følelse av fellesskap og tillitt mellom de eldre brukerne og innvandrerne, og styrket sosial kapital og Voss som et inkluderende lokalsamfunn (Johnson og Griffis, 2009; Vårheim, 2010).

Plassering av voksenopplæringen i bygdas nye storstue blir oppfattet som et svært positivt signal av innvandrerne. Det gir følelse av anerkjennelse, tilhørighet og at de er velkommen til lokalsamfunnet (Audunson et al., 2011). Ut fra tidligere studier vil det skape generalisert tillit som er en viktig komponent for å bygge og vedlikeholde demokrati (Vårheim et al., 2008).

Det er grunn til å anta at bibliotekets funksjon som læringsarena har økt. Som ventested i ”lærende omgivelser” er det en uformell læringsarena både for barn og voksne, og ser i stor grad ut til å være en medvirkende årsak til at flere foreldre planlegger å bruke lesesalen til framtidelige deltidsstudier. Noen få innvandrerelever bruker biblioteket til å øke norskkunnskapene, og som aktive sosiale rollemodeller er det grunn til å anta at disse over tid vil de trekke flere medelever med seg, når den tidligste integreringsfasen er over.

Det ser ut til at samlokaliseringen er noe av årsaken til en markant økning av utlån, fra 2010 til 2011 var den på 25 prosent. Besøktallet har også økt, spesielt for brukergruppene; barn og unge, og unge familier. I særlig grad om lørdager og på ettermiddagstid (Voss kommune, 2012). Det siste er sammenfallende med åpningstiden på kulturskolen.

Biblioteket har også styrket sin funksjon som offentlig sfære ved at nye brukere har kommet til. Etter opplysninger fra bibliotekledelsen, er spesielt avislesing en større aktivitet blant flere brukergrupper, både blant barn og unge, men også ved stikk-innom besøk av ansatte på kulturhuset.

Biblioteket er fra starten planlagt som en felles arrangements- og møtearena på Voss, både for de ulike institusjonene i kulturhuset og for eksterne aktører. Denne studien omfatter ikke observasjoner av arrangement og aktiviteter utenom åpningstid, men intervju med brukere viser imidlertid at det er stor begeistring for de vel 20 åpne møtene om kultur- og samfunnstema som biblioteket har arrangert i 2011, hovedsakelig i samarbeid med eksterne aktører.

Opplysninger fra bibliotekledelsen viser at det i løpet av det første året i kulturhuset, har vært noen få fellesarrangement med kulturskolen og voksenopplæringen, bl.a. ved åpningen av kulturhuset og noen uformelle stikk-innom konserter av elever fra kulturskolen.

Som det går fram av kapittel 8, blir arrangement i biblioteket som er organisert av andre institusjoner, i stor grad oppfattet som bibliotekets arrangement og styrker bibliotekets omdømme som aktiv kultur- og samfunnsaktør i bygden.

Som det går fram av *Bibliotek: Kunnskapsallmenning, møtestad og kulturarena i ei digital tid* (St.meld. nr 23(2008-2009)) bør bibliotekene legge vekt på å samarbeide med andre sektorer for å utvikle bibliotektilbud som er tilpasset så mange brukergrupper som mulig, spesielt med hensyn til integrering og inkludering. Det ser ut til at samlokaliseringen har medført at ledelsen i de tre institusjonene har ønsker og planer om samarbeid, og det vil med stor sannsynlighet styrke verdien av biblioteket som flerkulturell møteplass og offentlig rom, som lokalsamfunnsrom og tredje sted, og som offentlig sfære. Det skal for eksempel tilsettes en prosjektleder for å styrke samarbeidet mellom biblioteket og interne og eksterne aktører, som særlig skal vektlegge prosjekt som støtter inkludering og integrering (Voss kommune, 2012). Funn fra flere PLACE-prosjekt viser at samarbeid med eksterne partnere, som undervisningsinstitusjoner og frivillige organisasjoner, er gode virkemiddel for få nye brukergrupper til biblioteket, og peker på at biblioteket vil styrke sin rolle som sosial og etnisk integrasjonsarena (Ljødal, 2005; Ulvik, 2008).

Det er i stor grad grunn til å anta at samlokaliseringen i løpet av et år både har påvirket og utviklet, og ikke minst markedsført biblioteket som viktig fellesarena og møtested på Voss. Funn fra andre bibliotekstudier, samarbeidsplaner med kulturskolen og voksenopplæringen, samt bibliotekets aktive samarbeid med eksterne aktører, peker på evne, vilje og stort potensial for framtidig sterkere samarbeid mellom de tre institusjonene. Det er stor sannsynlighet for at det vil bidra til kompetanseutvikling og fellesprosjekt som styrker biblioteket som sentral medspiller for utvikling og integrering i lokalsamfunnet.

I følge Wenger (1999) er det en forutsetning for levende lokalsamfunn at nye mennesker inkluderes og sammen med andre innbyggere arbeider for å utvikle gode lokalsamfunn. Det er derfor grunn til å anta at samlokaliseringen i kulturhuset i stor grad vil øke sosial kapital og tillitt i lokalsamfunnet, og ytterligere styrke bibliotekets funksjon som samfunnsaktør og som offentlig lavintensiv møteplass med rom for alle.

En oppsummering viser at samlokaliseringen har fått store konsekvenser for biblioteket. Det har ført til en segregert brukersyklus, har endret måten biblioteket blir brukt på og fått nye brukergrupper inn i biblioteket. Biblioteket har fått en helt ny funksjon som fysisk sted, ved å være et lavintensivt venterom i meningsfulle og lærende omgivelser.

Samlokaliseringen har styrket bibliotekets som offentlig rom, der en møter fremmede og annerledeshet, men også rollen som lokalsamfunnsrom og tredje sted. Biblioteket som uformell læringsarena og som offentlig sfære har økt, og det har styrket sin rolle som sosial og etnisk integrasjonsarena, som lokalsamfunnsaktør, og som en offentlig tilgjengelig, lavintensiv møteplass med rom for alle.

Den store påvirkningen som samlokaliseringen har hatt for Voss bibliotek som møteplass, peker på at kommunene må nøye vurdere hvilke aktører som eventuelt samlokaliseres med biblioteket, ut fra hvilken møteplass en ønsker at biblioteket skal være i lokalsamfunnet.

10 Konklusjon

Et hovedfunn er at Voss bibliotek er en høyt verdsatt sosial møteplass og flerkulturell integrasjonsarena i lokalsamfunnet. Et annet viktig funn er at samlokalisering med henholdsvis kulturskole og språkopplæring for innvandrere, har hatt stor påvirkning på hvordan Voss bibliotek tas i bruk som møteplass, og har ført til at biblioteket har fått en omfattende funksjon som ventearena og pauserom for elevene ved de to undervisningsinstitusjonene. Videre er det en tydelig segmentering av brukergrupper etter tidspunkt på dagen; eldre brukere og innvandrere om formiddagen, barn i grunnskolealder med foreldre om ettermiddagen. Dette særpreger biblioteket, og ligner ikke på funn i tidligere studier. Inntrykket er at disse også er de største brukergruppene på biblioteket, noe som i stor grad stemmer med funn fra bydelsbibliotek.

Studien viser at biblioteket på Voss som møteplass, i større grad enn i byer, er et lokalsamfunnsrom (parochial realm), en sosial arena og møtested i nabolaget, der de fleste brukerne pleier å treffe kjente på biblioteket. Det har i større grad enn bybibliotek, karakter av å være et tredje sted, der den viktigste aktiviteten er avkobling og uformell prat. I særlig grad gjelder for eldre brukere, men også for barn og innvandrere. Videre er biblioteket som offentlig sfære i stor grad realisert ved omfattende avislesing, og i større grad enn i byene er det en hovedhensikt med bibliotekbesøket, særlig for eldre og i økende grad også for yngre brukere. Som i byene er denne funksjonen i stor grad knyttet til biblioteket som sosial arena og lokalsamfunnsrom. På lignende måte som i byene blir biblioteket i stor grad tatt i bruk til felles aktiviteter. Men i mindre grad enn i byene ser det ut til å være knyttet til instrumentell

bruk av biblioteket. På Voss brukes biblioteket mer som sosial arena før møter mellom venner, familie og kjente. Utover dette ser biblioteket ut til å ha en viktig funksjon som erstatning for manglende studiemiljø på Voss, og er ikke bare et tilleggstilbud som i byene. Det kan se ut som om brukerne på Voss bibliotek i mindre grad enn i bybibliotek vandrer mellom ulike sfærer, som kan antas å ha sammenheng med at biblioteket for mange er et ventested mellom instrumentelle aktiviteter på kulturhuset. Som i byene gir estetisk vakre bibliotek glede og påvirker møtene som forekommer der, og styrker Voss bibliotek som en attraktiv møteplass i lokalsamfunnet. I likhet med studier fra bybibliotek styrker åpne arrangement på biblioteket også biblioteket som lokalsamfunnsaktør og som offentlig sfære. I byene viser funn at biblioteket fungerer som sosial integrasjonsarena for marginaliserte grupper. På Voss er det få funn av denne typen, og kan peke på at det er mer gjennomsiktlige forhold i et mindre lokalsamfunn, som gjør det vanskelig å skjule en sårbar situasjon ved å være på biblioteket

Et viktig funn er at etter knapt ett år på Voss kulturhus har samlokaliseringen med voksenopplæringen og kulturskolen har hatt stor påvirkning på biblioteket som møteplass. Biblioteket har i fått nye brukere som ellers ikke ville brukt biblioteket. Til forskjell fra bybibliotek er flertallet av innvandrerne på Voss bibliotek i en tidlig integreringsfase. Tidligere funn peker på at Voss bibliotek nettopp av den grunn, er en svært viktig arena for observasjon og legitim perifer deltakelse, som letter integreringsprosessen inn i samfunnet. Samlokaliseringen har i høy grad endret måten biblioteket blir brukt på og ført til en segmentering av brukergrupper ut fra tidspunkt på dagen. Det har styrket biblioteket som sosial fellesarena i bygden, som lavintensivt venterom og lokalsamfunnsrom, og som offentlig rom, der en møter fremmede og annerledeshet. Det åpne, romlige biblioteklokalet, uten fysiske skiller fremmer biblioteket som lavintensiv fellesarena for etniske grupper, som øker sosial kapital og styrker Voss som inkluderende lokalsamfunn. Biblioteket har fått en viktigere rolle som uformell og formell læringsarena, og har i særlig grad ved funksjonen som venterom, inspirert til mer bibliotekbruk, for eksempel til bruk av biblioteket som studiested. Det ligger stort potensial i planlagt samarbeid mellom biblioteket og de to undervisningsinstitusjonene. Studien peker også på en forventning fra brukerne om at biblioteket skal ha og bør ta en rolle som sentral aktør for debatt og meningsdannelse, og være et instrument for demokrati, mangfold og levende lokalsamfunn.

På bakgrunn av disse funnene viser studien at Voss bibliotek i likhet med funn fra bybibliotek, er en høyt verdsatt møteplass i lokalsamfunnet, og at samlokaliseringen ser ut til å ha styrket bibliotekets rolle som fysisk sted og som lokalsamfunnsaktør. Biblioteket som møteplass står fram som en tjeneste på lik linje med bibliotek tjenester som lån, referansetjenester, studiefasiliteter med mer.

Studien peker også på at samlokaliseringen har gitt klare føringer for hvordan biblioteket blir tatt i bruk. Ut fra det kan det argumenteres at valg av samlokaliseringsaktør bør vurderes ut fra hvilken funksjon en ønsker at biblioteket skal ha som møteplass i lokalsamfunnet. I framtidig forskning vil det være interessant å sammenligne bibliotek som er samlokalisert med ulike aktører, og se på hvilke konsekvenser det har for biblioteket som møteplass og lokalsamfunnsaktør.

11 Litteraturliste

- Aabø, S. (2005). *The value of public libraries: A methodological discussion and empirical study applying the contingent valuation method* (Doktoravhandling, Universitetet i Oslo). Oslo: Universitetet i Oslo, Institutt for medier og kommunikasjon.
- Aabø, S. og Audunson, R. (2012). Use of library space and the library as place. *Libray & Information Science Research*, (34), 138-149.
- ABM-utvikling. (2008). *Hvem er de og hvor går de? Om brukeradferd i norske storbybibliotek*, (ABM-skrift No. 46). Oslo: ABM-utvikling.
- Audunson, R. A. (2005). The public library as a meeting-place in a multicultural and digital context: The necessity of low-intensive meeting-places. *Journal of Documentation*, 61(3), 429-441.
- Audunson, R. A. (2012). *Det flerkulturelle samfunnet, bibliotek og behovet for møteplasser*. Upublisert.
- Audunson, R.A., Essmat, S. og Aabø, S. (2011). Public libraries: A place for immigrant women? *Libray & Information Science Research*, 33(3), 220-227.
- Baker, D. og Evans, W. (2011). Libraries, society and social responsibility: Introduction. I D. Baker og W. Evans (Red.), *Libraries and society: Role, responsibility and future in an age of change* (s. 1-16). Oxford: Chandos Publishing.
- Bjørkeng, P. K. (2009, 5. juli). Biblotekenes nemesis. Aftenposten, Meninger. Hentet fra <http://www.aftenposten.no/>
- Bryant, J., Matthews, G. og Walton, G. (2009). Academic libraries and social and learning space: A case study of Loughborough University Library, UK. *Journal of Librarianship & Information Science*, 41(1), 7-18.
- Buschman, J. (2005). On Libraries and the Public Sphere. *Library Philosophy and Practice*, 7

- (2)(Spring 2005). Hentet 23.11.2011 fra <http://digitalcommons.unl.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1010&context=libphilprac&sei-redir=1&referer=http%3A%2F%2F>
- Debono, B. (2002). Assessing the social impact of public libraries: What the literature is saying. *Australasian Public Libraries and Information Services*, 15(2), 80-95.
- Gedde, C. T. (2010). *Arkitektur som sosialt redskap* (Masteroppgave, Høgskolen i Oslo). Oslo: Høgskolen i Oslo.
- Høimyr, T. (2009). *Sosial kapital på biblioteket?: En undersøkelse av bruken av to lokalbibliotek i Oslo* (Masteroppgave). Oslo: Høgskolen i Oslo. Hentet 10. november 2011 fra https://oda.hio.no/jspui/bitstream/10642/322/2/Hoimyr_Toril.pdf
- Jochumsen, H. og Hvenegaard Rasmussen, C. (2006). *Folkebiblioteket under forandring: Modernitet, felt og diskurs* (Doktoravhandling, Universitetet i Tromsø). København: Danmarks Biblioteksforening.
- Johnson, C. A. (2010). Do public libraries contribute to social capital? A preliminary investigation. *Library and Information Science Research*, 32(2), 147-55.
- Leckie, G. J. & Buschman, J. E. (2007). Space, place, and libraries: an introduction. I J. E. Buschman og G. J. Leckie (Red.), *The library as place: History, community, and culture* (s. [3-25]). Westport, Conn.: Libraries Unlimited.
- Leckie, G. J., og Hopkins, J. (2002). The public place of central libraries: Findings from Toronto and Vancouver. *Library Quarterly*, 72(3), 326-372.
- Ljødal, H. K. (2005). *Folkebiblioteket som offentlig møteplass i en digital tid*, (ABM-skrift 18). Oslo: ABM-utvikling.
- Lofland, L. H. (1998). *The Public Realm: Exploring the City's Quintessential Social Territory*. New York: Aldine de Gruyter.

- Lofland, J., Snow, D. A., Anderson, L. og Lofland, L. H. (2006). *Analyzing Social Settings: A Guide to Qualitative Observations and Analysis*. Belmont: Thomson Wadsworth.
- McCabe, Ronald B. (2001). *Civic librarianship: Renewing the social mission of the public library*. Boston: Scarecrow press.
- McKechnie, L. et al. (2004). Covered beverages now allowed: Public libraries and book superstores. *Canadian Journal of Information and Library Science*, 28 (3), 39-51.
- McKechnie, L. et al. (2006). Rules of (Mis)Conduct: User Behaviour in Public Libraries. I H. Moukdad (Red.), *Information Science Revisited: Approaches 90 to Innovation 1 - 3 June 2006, York University, Toronto*. CAIS. Hentet 23. oktober 2011 fra http://www.cais-acsi.ca/proceedings/2006/mckechnie_2006.pdf
- NOU 2011:14. (2011). *Bedre integrering: Mål, strategier, tiltak*. Oslo: Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet. Hentet 02.02.2012 fra <http://www.regjeringen.no/nb/dep/bld/dok/nouer/2011/nou-2011-14.html?id=647388>
- Oldenburg, R. (1999). *The great good place: cafés, coffee shops, bookstores, bars, hair salons and other hangouts at the heart of a community*. New York: Marlowe.
- PLACE: Public Libraries – Arenas for Citizenship. (2009). Oslo: Høgskolen i Oslo og Akershus. Hentet 22. april 2012 fra <http://hio.no/hio/Enheter/Avdeling-for-journalistikk-bibliotek-og-informasjonsfag/PLACE/PLACE-Project-description>
- Skot-Hansen, D. (2001). Folkebiblioteket i civilsamfundet - civilsamfundet i folkebiblioteket. I R. Audunson og N. W. Lund (Red.), *Det siviliserte informasjonssamfunn: folkebibliotekenes rolle ved inngangen til en digital tid* (s. 45-62). Bergen: Fagbokforlaget.
- Statistisk sentralbyrå. (2012). *Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre, etter*

- landbakgrunn og kommune. 1. januar 2012. Absolutte tall og prosent.* Hentet fra <http://www.ssb.no/innvbeftab-2012-04-26-09.html>
- Støre, J. G. (2011, 31. august). *Sosial kapital viktig i forebygging av kriser.*
Hentet 24. februar 2012 fra <http://www.bymisjon.no/Nyheter3/2011/--Sosial-kapital->
- Ulvik, S. (2010). Why should the library collect immigrants' memories: A study of a multicultural memory group at a public library in Oslo. *New Library World* 111(3/4) 2010, 154-160.
- Vestheim, G. (1997). *Fornuft, kultur og velferd: Ein historisk-sosiologisk studie av norsk folkebibliotekpolitikk.* Oslo: Samlaget.
- Voss kommune. (2011). *Kommunedelplan for Voss 2011-2022.* Hentet 06. november 2011 fra <http://www.servicetorget.no/fylker/hordaland/voss-kommune.htm>
- Voss kommune. (2012). *Voss kommune: Årsmelding 2011.* Voss: Voss kommune
- Vårheim, A. (2009). Public libraries: Places creating social capital? *Library Hi Tech*, 27(3), 372 -381.
- Vårheim, A. (2007). Social capital and public libraries: The need for research. *Library & Information Science Research*, 29(3), 416-428.
- Vårheim, A., Audunson, R., og Aabø, S. (2008a). Folkebibliotekets bidrag til sosial integrasjon: Foreløpige funn fra PLACE-prosjektet. *Nordisk Kulturpolitisk Tidsskrift*, 11(1), 8-26.
- Vårheim, A., Steinmo, S., og Ide, E. (2008b). Do Libraries matter? Public libraries and the creation of social capital. *Journal of Documentation*, 64(6), 877-892.
- Wenger, Etienne (1998). *Communities of practice : Learning, meaning, and identity.*

Cambridge : Cambridge University Press.